

ԳՈՒՐԳԵՆ ԲՈՐՅԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԵԱՆ

ԼՈՒՍԱՎԵՐԴ

ԿՈՄԻՏԵ

1925

891.99

11731

F-89

Բորյան, Գ.

Երևանյան

Հասցե

ԳՈՒՐԳԵՆ ԲՈՐՅԱՆ

891.99

F-89

ՍՏՈՒԳԱՆԻ Է 1967 թ.

ԵՐԵՎԱՆՅԱՆ

ԼՈՒՍԱՐԱԿ

(ԲԱՆԱՍՏԵՂԱԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆ)

4434-

A^{II} 27078

ՀԱՅՊԵՏՏՐԱՏ
19-երկուն-47

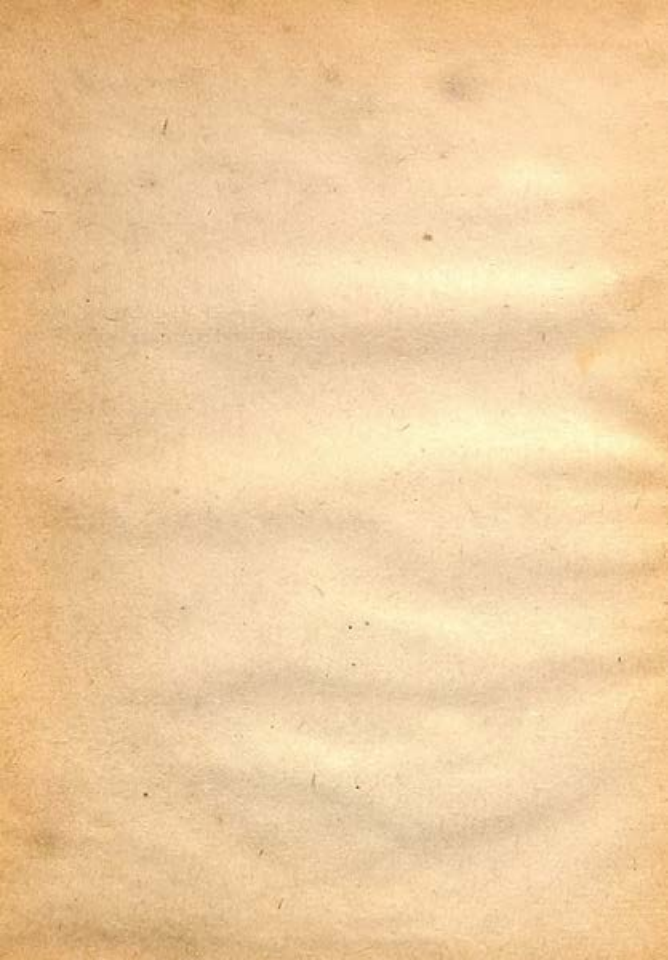
ГУРГЕН БОРЯН
ЕРЕВАНСКИЕ РАССВЕТЫ

(Сборник стихотворений)

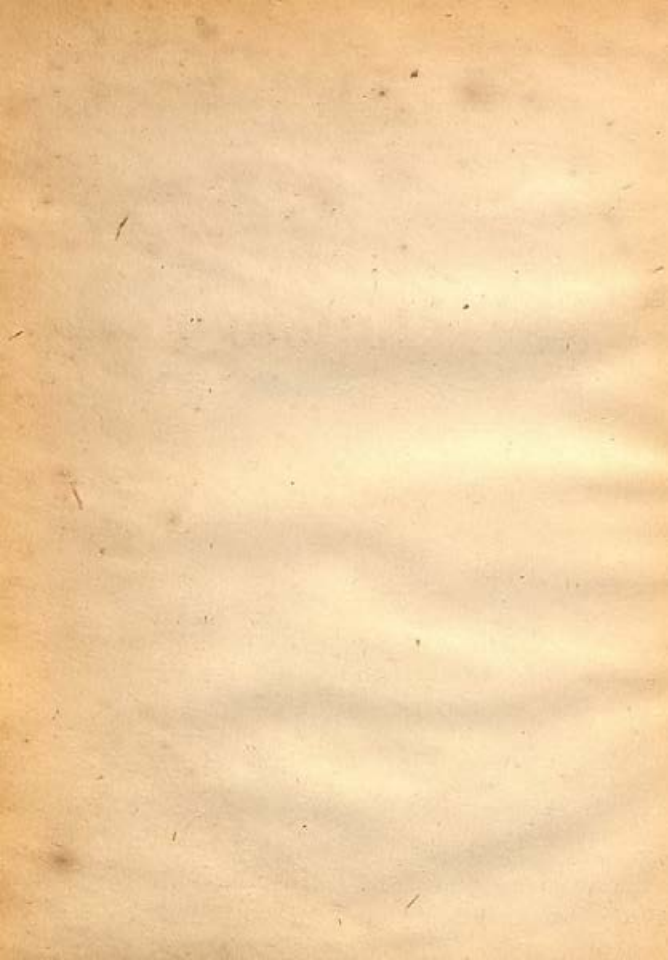
(на армянском языке)

Аргиз, Ереван, 1947 г.

Գիրքս նվիրում եմ
Հոկտեմբերյան Սոցիալիստական
ՄԷժ Ռեզոլուցիայի երեսնամյակին

Ն Ա Խ Ե Ր Գ

Մանու՛թ իմ հանգ, փնտրում եմ քեզ
 Իմ հրդեհի ամեն տողում,
 Մեկ թվում ես հեռու այնպես,
 Մեկ՝ առկալծում ե մեկ՝ շողում...

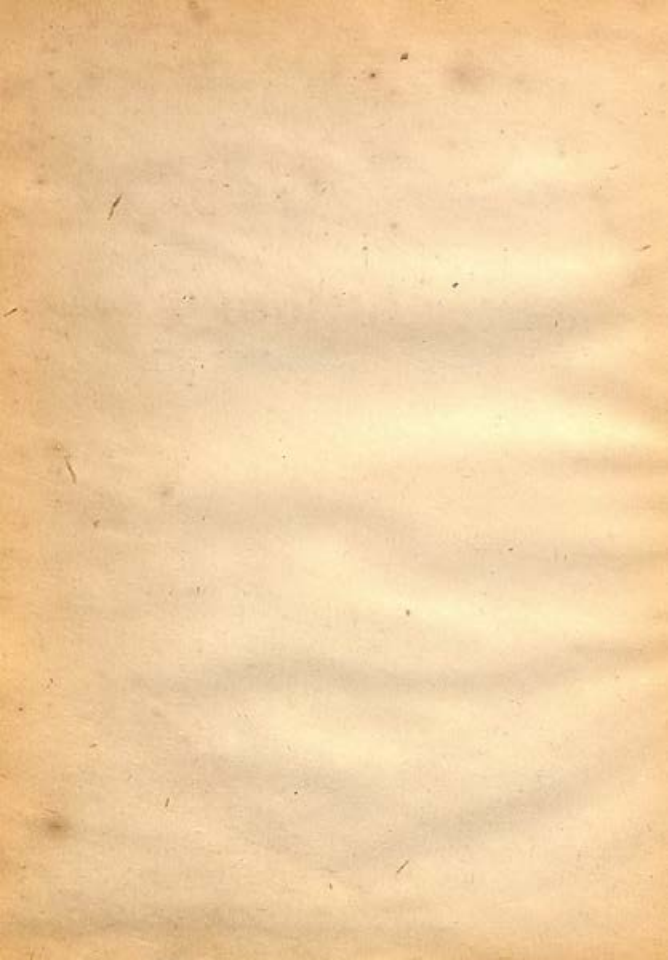
Չգում եմ քեզ այնպե՛ս մտնիկ,
 Կարծես սրտիս դարկն եմ լսում
 Ու հրդեհիս պռավոտին
 Քո սխրանքի՛ն եմ սպասում:

Բաղձանքն է իմ, որ շո՛ւղ լինես
 Հալրենիքիս ելնո՛ղ շենքին,
 Մարդու օրտում դու բույն հյուսես,
 Լինես հոգու զրուցակից:

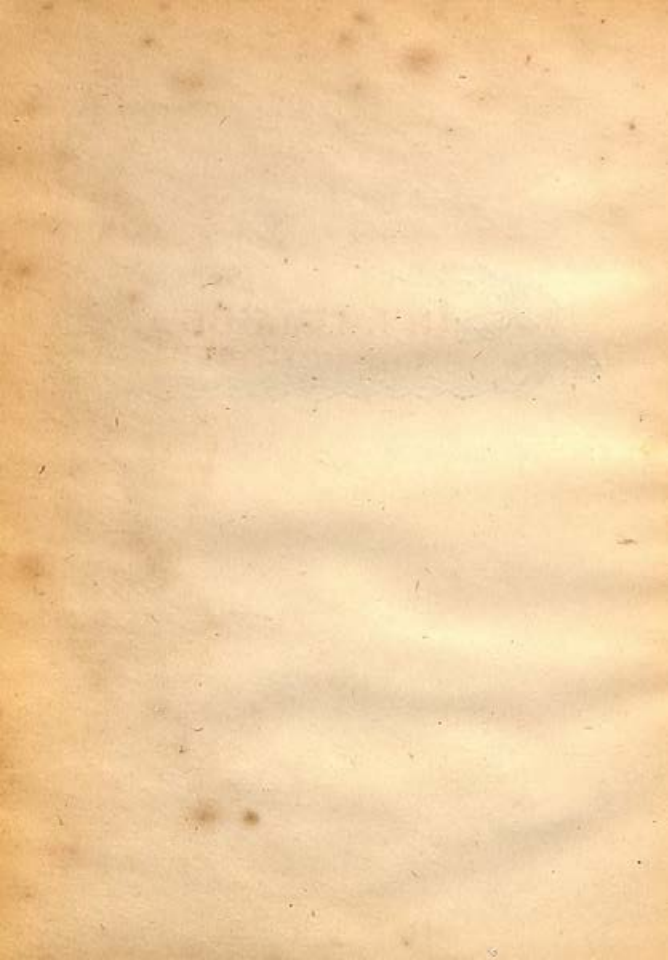
Լինես հնչուն, ինչպես ծիծաղ,
 Հայացքի պես լինես մանկուն,
 Լինես արթուն, լինես խիղախ,
 — Լինես շեփո՛րձ մի մարտական:

Հասնես դաճին դու պարզության,
 Լինես գարնան կապույտ երկինք,
 Լինես խո՛ւուն դու սերմնացան,
 Որ ծո՛վ լինի հունձն իմ երգի...

Լինես հոգուն դու մտերիմ,
 Լինես ուրույն, լինես որոշ,
 Որ ծածանես երգե՛րն իմ,
 Ինչպես սրտի՛ց ձնված գրոշ...

ԵՐԵՎԱՆՅԱՆ ԼՈՒՍԱՐԱՅԸ

Դու համփա՛ ես բնկել թո տենչերին գերի,
Քո դեմ Հայրենիքից ուղիները թա՛ց են,
Քեզ համար է շողում, որպես պարզե վերին
Սրեանյան շա՛ւի լուսարացը...

Մարտում ես, տենչում, դու զավա՛կն ես նորի
Դալիքեն՝ է ծնում փառքով մեր անցածը,
Թող քո նորոգ համփան հավերժ լուսավորի՝
Սրեանյան մեր նո՛ր լուսարացը:

Թող իմ ե՛րգն էլ դառնա բնկեր ճանապարհիդ,
Դու ձգտում ես զեպի՝ վեհն ու երազածը,
Թող հարհարա՛, շողա՛ պալիք սերունդներին՝
Սրեանյան անժա՛ր լուսարացը...

1946 թ.

Խ Ո Ր Հ Ո Ւ Ր Դ

Ողջո՞ւյն Նոր կյանքի անդրանիկ հորհուրդ,
 Գու իմաստուն ես, դու հավն՛րժ անմեռ,
 Գու քաջվող մարիս տվեցիր նո՛ր հուն,
 Իմ տենչանքներին՝ հրեղեն թևեր...
 Առած պարզեամբ թևերդ հղոր
 Ելե՛լ եմ ահա մաքառման, երջի
 Ճանապարհ՝ դժվար, նախապարհ՝ գերող,
 Սրտիս մեջ՝ երա՛զն իմ Հայրենիքի...
 Ես քո զինվորը, քո երգի՛չը նոր,
 Քեզնով մի՛շտ հարուստ, քախտովո՞ր քեզնով:

1946 թ.

Մ'վ Ասաշնորգ, դո՛ւ ես կերտում մարդկության բախտն այս աշխարհում,
Հողագունդն ես դու պլտըտում գեպի արև, գեպի դարուն,
Տանո՞ւմ ես մեղ, դարձած դրոշ, գեպի շքնաղ մի լույս գալիք,
Դու միշտ արթուն, միշտ գեկի մոտ, դու միշտ հղո՞ր և անսասիկ,

Հավե՛րժ լինի կյանքդ, հավե՛րժ. քո անվան հետ ձուլել ենք մենք
Սրտե՛րք մեր, սեր ու կարոտ, ուրախություն, տենչանք ու նրդ,
Եվ քանի կա տիեզերքում քո ահշեշ լույսն արեգական,
Պաղկե՛ն պիտի քո Գարեան մեջ մեր լույս ներկան ու Ապագան...

1947 թ.

ԼՆԵՆԻ ԶՈՒՇԱՐՉԱՆԸ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ

Սա լույս տեսի՛լ է երկնի ոլորտում,
Թե՛ ոսկե հեքլաթ, թե՛ երազ-խոստում...
Թե՛ ծխածանի կամար հրեղեն,
Հզոր արևի խաղը ոսկեղեն,
Որ այրի պիտի սրտերը մարդկանց
Բյուր երազներով՝ շուրջ ու խնդուն,
Իսկ մթնշաղին վերանա անգարձ
Հուժվի երկնքի անհուն կապույտում...
Ո՛ր, սա մեր սիրտ աղբյուրն է պայծառ
Նվ աղամանդե սյու՛նն է սրբության,
Մեր նրբանկության վնիտ արցունքի
Շատրվա՛նն է բոց, որ ժամանակի
Հայացքի առաջ ահա բարձրացել՝
Մի անձնագործ արձան է դարձել...
Սա Արեղակն է մեծ Առավոտի,
Սա մոռումհեռն է մեր Առաջնորդի,
Որ հրապարակում այս արևային
Կանգնել է ահա իր պատվանդանին...

Նվ երկրի վրա, այս հողադնդում,
Քանի ապրում է Քոռնոսն անանա
Ու տարյներն է էջ առ էջ թերթում,
Լենին, դու հավերժ, հավիտյան կապրես
Քեզ երկրպագող աշխարհի սրտում...
Նվ հրապարակից այս դարնանահորդ,
Բացե՛ս պիտի դու ամեն առավոտ
Արշալույսեն՝ ըն՝ շքեղ, հուրհրան
Հայաստան շքեղ իմ երկրի վրա...

Թագմի ամպրոպը պայթեց բռնաբեր...
 Թողած անավարտ երգեր, թողած գիրք,
 Առած բոց ջնար և առած սուսեր,
 Քո կյանքի՝ համար ելա, Հայրենի՛ք
 Այս լայն աշխարհում շկար ինձ համար
 Քեզանից բարձր, թանկ ուրիշ ոչինչ,
 Իմ սրտում քո սուրբ կրակն էր անմար
 Եվ իմ աչքերում՝ քո հայացքը ջինջ,
 Դու յոթնապատիկ զորավի՛գ հոգույս,
 Դու պիրկ թևերն իմ սավառնումի,
 Դո՛ւ ես միշտ եղել ապավին և հույս
 Բանաստեղծ որդուդ փորձովյան ժամին:
 Երբ ասել եմ ան՛ր—իմ մորն եմ հիշել,
 Թախիծ՝ դատերս իմ արեամբոյ,
 Կարոտ՝ աղչկան—սիրտուստ ու չերմ,
 Որի հետ դաշըն կընքեցինք մի օր...
 Ասել եմ ես փա՛ռք—վե՛հ Արարատին,
 Մեր բերդերին եմ նաչել անստիկ,
 Բայց երբ ասել եմ—կյա՛նք, հավա՛տ, պատի՛վ,
 Դո՛ւ ես շողացել իմ դեմ, Հայրենի՛ք:
 Կըրում եմ նորեն և տանում խնդուն
 Քո լույս պսակը ես իմ ձեռքերում,
 Եվ դո՛ւ ես ապրում, որպես սուրբ խոստում
 Իմ երազներում և իմ երգերում:
 Արդ՝ շողշողում է իմ գլխավերև
 Գալոց օրերի ըս փառքն անշեշ
 Եվ քո ապագան տեսնում եմ նորեն
 Իմ պայծառ դատեր լույս աչքերի մեջ...

45 թ, հունվար.

Ե՛րգ իմ, մենք անցանք բեզ հետ անմոռանչ
Ճանապարհ՝ փռոտ, ճանապարհ՝ դժվար,
Անցանք փորձություն մենք քանի՛ կամուրջ,
Թաղմի՛ թարթարոտ քանի՛ առապար,—
Ե՛րգ իմ, մենք անցանք բեզ հետ անմոռանչ:

Մեր ճամփին՝ մահեր, արցունք ու ավեր...
Կորստյան կակիժ, բաժանման կարոտ,
Եվ մարդի՛կ, մարդի՛կ, մարդի՛կ բնավեր,
Բողբոջներ խամրած, վարդեր արշունոտ,—
Մեր ճամփին՝ մահեր, արցունք ու ավեր:

Բայց սո՛ւրբ էր ուղին, պայծառ՝ աստղը մեր,
Հայրենյաց սերն էր վառվում մեր սրտում...
Եվ ապավինած այդ սիրուն անմեռ,
Դու քո դրո՛շը պարզեցիր խնդուն...
Սուրբ էր մեր ուղին, պայծառ՝ աստղը մեր:

Արդեն Մայիսն է մեր Հաղթանակի...
Գարունն է քայլում մեր լայն դաշտերով.
Ե՛րգ, սիրտս ահա լեցուն է կրկին
Հաղար հույզերով ու երազներով...
Արդեն Մայիսն է մեր Հաղթանակի:

Եվ ես գալիքի լույս հեռաստանում
Թափահարումն եմ ըզգում թևերիդ,
Նա ինձ մի նորոգ աշխարհ է տանում...
Մոռում է ոսկե քո հասկը բերրի,
Ե՛րգ իմ, հույզերիս լույս հեռաստանում...

45 թ., մարտ.

Քո անունը շրթերիս բլուր աշխարհներ ես անցա,
Արթաշահան ու վաճաճ թո անունը իմ սրտում .
Կարտաթաղձ իմ հողում դու հավերժող ծիածան,
Քո անունով բախտավոր՝ եղա հաջորտ ու խնդուն...

Ռազմի ահեղ, արշունոտ ուղիներում հեռավոր,
Ես քայլեցի անմոռուն, ես քայլեցի անտարտում,
Անպարտելի ես անտառ, ամենահազթ, զորավոր,
Անմահ էի՝ թո պայծառ, թո սուրբ անո՛ւնն իմ սրտում:

Թե արտաթյուն մի սև ամպ պառեր կամարն իմ հողու,
Դու մայրական թո ձեռքով գդվում էիք ինձ հեռվից,
Աստանդական վրանում, այն հեռավոր համփեքում
Քա՛նն էի ես, ե թեղ հետ, միշտ անբաժա՛ն թեզանից:

Իսկ թե կրակն իմ մարեր, մարեր լույսն իմ աշերքում,
Թե քնկեների ես խոցված ե մոխրահար թե սիրտն իմ,
Կյանք կառնեի ես նորից մշտահողով աշխարհում,
Քանի կա՛ս դու, ապրո՛ւմ ես, զո՛ւ, իմ սրտի մտերիմ:

Եվ թո անո՛ւնն իմ սրտում, արհավիրքներ սանձեցի,
Ոտինն քնկավ գլխատված, շողաց խաղաղ առավոտ,
Հազթանակի արևով արշալույսեն՝ քացեցի
Քո կախարհող երկերում, որ դու լինես բախտավոր:

Այն հեռավոր ափերից հիմա դարձն՝ եմ ես տուն,
Ես՝ գինվո՛րդ թո շահել, որ լող շյո՛ւզն է թո մեծ տան,
Եվ թո անո՛ւնն է կրկին կարտավառ իմ սրտում,
Իմ հավերժող Հայրենիք, Սովետական Հայաստան...

...սահմանադրող ժողովը համաձայնեց, որ իր անհատական
 'զուտազուտ' մասին 'տեղեկացնելու' միջոցով միջոց
 'մասն' մեղադրանքի 'մեղադրանք' դատ իմ իր իրավունքներով
 'դատ' իմ իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով

Դրանովովով իմ իր իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով
 'զուտազուտ' դատ իմ իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով
 'դատ' իմ իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով
 'զուտազուտ' իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով

Իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով
 'զուտազուտ' իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով
 'զուտազուտ' իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով
 'զուտազուտ' իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով

Իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով
 իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով
 'զուտազուտ' իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով
 'զուտազուտ' իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով

Իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով
 իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով
 'զուտազուտ' իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով
 'զուտազուտ' իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով

...իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով
 իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով
 'զուտազուտ' իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով
 'զուտազուտ' իրավունքներով իրավունքներով իրավունքներով

1945 թ.

Այսպիսով, եթե մենք համարում ենք, որ մեր հայրենիքը
 մեր հայրենիքն է, ապա մենք պետք է համարենք, որ
 մեր հայրենիքն է մեր հայրենիքը, որը մեր հայրենիքն է
 մեր հայրենիքը, որը մեր հայրենիքն է...

Մենք համարում ենք, որ մեր հայրենիքն է մեր հայրենիքը,
 որը մեր հայրենիքն է, որը մեր հայրենիքն է, որը մեր
 հայրենիքն է, որը մեր հայրենիքն է, որը մեր հայրենիքն է...

Մենք համարում ենք, որ մեր հայրենիքն է մեր հայրենիքը,
 որը մեր հայրենիքն է, որը մեր հայրենիքն է, որը մեր
 հայրենիքն է, որը մեր հայրենիքն է, որը մեր հայրենիքն է...

Ե Ր Ե Վ Ա Ն

Քանկվեցին բոցով ամպերն հորիզոնում...
 Եղաց Արարատը՝ հաղած ռակն գրահ
 Եվ կապուտակ երկնից լույսերն իր աշրերում
 Առավոտը բացվեց Երևանի վրա:

Նա քայլում էմ հպարտ... ուրախությամբ այսօր
 Ինձ ընկեր է դարձել արշալույսի մամին...
 Լսե՛ք, երկինք ու հող, ես խանդավառ ե նոր
 Տրուրապս՝ ինձ ջահել բացվող Երևանի:

Արդյոք լուսարացի հո՞վն էր բուրումնալից,
 Որ սփռաց անցավ կանաչ ծառատառանով,
 Բե՛հ՝ հավքերի կանչը՝ զմրուխտ այգիներից,
 Բե՛հ՝ արթնացած ծաղկանց շշուկները ծանոթ,

Կամ հեռավոր մի կանչ, որ եթերում մարեց,
 Բն փրփրադեզ գետի շատաշն է այդ անքուն,
 Որ շրաղզանի ձորում գիշեր ու տիվ կարծես
 Սեան գեղեցկուհու սիրտ երգն է երգում...

Բե՛հ՝ լույս ազդիկների սիրտ շշուկն է այդ,
 Որ ելնում է ահա բացված ծաղիկներից,
 Բե՛հ՝ արթնացող կյանքի աղմուկն է այդ զվարթ...
 Նա լիմացա... Թվաց՝ մեկը կանչում է ինձ...

Թվաց՝ ջաղաքամայր Երևանի վրա
 Մի գլուխկան երգ է իր թևերը փռել.
 Այդ ի՛նչ երգ է այդպես հորդարութ ու շատույն,
 Ո՞վ է արդյոք նրան այդ թովշանքը տվել:

Ու քայլո՛ւմ եմ կրկին և այրում է հողին
Արշալույսից ծնված մի ըտրը, մի հուր տենչանք...
Տարածված էր իմ դեմ քաղաքն արևակիր,
Վարդատուֆից ելնող՝ խրոխտ, քարաքանդակ...

Իսկ մայիսյան զվարթ իմ քաղաքի վրա
Սաղառնում էր երգը՝ վեհ ու քաղմաղաղակ...
Այդ հավերժող, վսեմ ե՛րգն էր անմահության,
Եվ այդ երգը դո՛ւ ևս, իմ երես՛ն քաղաք...

46 թ. մայիս.

ԱՐՈՒՅԱՆԻ ՄԱՌԵՐԸ

Հույս առաւիտտ բացվի Երևանի վրտ,
Քն հեղանաղ, կապույտ իրիկնաժամ լինի,
Դիշեր ու տիվ մեղմիկ՝ զրուցում են խաղաղ
Կանաչ, գեղատեսիլ ծառերն Արուսյանի...

Եվ կանչես նրանց այդ մեղմանուշ երգին,
Ես խորհում եմ լսին իմ մտքերի ծովում...
Ի՞նչ պատրանք է այսպես, ախ, իմ սիրտը թովում,
Կրկին անհոգ եմ ես, մանուկ եմ ես կրկին:

Ես բացում եմ ցողը արշալույսի մի բորբ,
Հովիտն իմ մանկության ինձ կանչում է նորից,
Ես հիշում եմ՝ այստեղ, այս փողոցում մի օր,
Մենք տեղեցիք կանաչ ծառերն Արուսյանի:

Եվ մենք—կարմրափողկաղ մանուկներս զվարթ
Այս ծառերին բացվող մեր դալա՛րը տվինք,
Նրանց մենք կյա՛նք տվինք, դարձան հույս ու հավատ
Մեր մանկության երազ՝ ծառերն Արուսյանի:

Ա՛խ, որքան եմ շրջել այս մայիսերին ծառոթ,
Հայացքս վն՛ր, ձեր սուրբ, կանաչ կամարներին,
Ու բաժանել ձեզ հետ թաղուն սեր ու կարոտ,
Սիրս կամա՛ր դարձած ծառե՛ր Արուսյանի:

Քե հետո եմ եղել, գուր միշտ, գուր միշտ անքուն,
Ինձ հետ թախծել եք լուս՝ ըրող նման մարի,
Ամեն լուսարացի ցողը մաքրամաքուր,
Ձեր արցունքն է եղել, ծառե՛ր Արուսյանի:

Կրկին անցնում եմ ես պողոտայով բառուկ,
Դրկիս դուտորս կարծես մանկությունս լինի...

Եկեցնում ենք մենք մեկտեղ, անցնում Հայր ու մանուկ,
Եվ մեզ հո՛վ են անում ծառե՛րն Արովյանի:

Եվ լույսերով ցաղված աչք պողոտան ուրախ
Կարծես անմահության մեր մեծ ճամփան լինի:
Որի եզրին գյուղված օրորվում են խաղաղ
Կանաչ ցեղեր գարձած ծառե՛րն Արովյանի:

Եվ կլինի մի օր... Ես չեմ լինի արդեն,
Պողոտայով այս լույս մի նո՛ր սերունդ կանցնի
Եվ հով կանեն նրանց լայն ու կանաչաթև
Ապագային Հասած ծառե՛րն Արովյանի...

Ա՛խ, կհասնի՞ երգս ափն այն գարնանարևը,
Եվ կիմանա՞ն արդյոք, ո՞վ մարդ ապագայի.
Հայաստանի հողում ես իմ սի՛րտն եմ դրել,
Որ Հայր կանա՜չ մենան ծառե՛րն Արովյանի...

46 թ.

Մ Ո Ս Կ Վ Ա

Մոսկվա՛, լո՛ւյս Մոսկվա, մայր պայծառանուն,
Փառքով պսակված իմաստուն քաղաք,
Դու կյանք, դու խոյանք, դու հավի՛րժ գարուն,
Դու երգ, դու հավատ, դու սեր ու տենչանք:

Դու անձեռակերտ սյո՛ւն Ազատության,
Մեր երազների ոսկե հանդրվան,
Դու սիրտն աշխարհի, խիղճը մարդկության,
Քեզնից է ծնվում մեծ օրը Վաղվա:

Տեսնում եմ ահա քո փողոցներում,
Հրապարակներում գրողնե՛ր բոսոր՝
Օծված հար անմար և հավերժանույն,
Կրեմլյան աստղերի մեծ արշալույսով:

Զգում եմ ահա շունչը Կրեմլի,
Քո քարախյունը, Կարմի՛ր հրապարակ...
Մե՛ծ ես մայր Մոսկվա և տենեկճնիի,
Դու քաղաքների սրբազան քաղաք:

Քեզնով է պայծառ դա՛ն Արարատի,
Քեզնով երջանիկ մեզ մոտ ամեն տուն,
Եվ քե՛զ է տենչում մեր կանաչ քարդիլ
Մեր ավանդական Այրարատ հովտում:

Իմ օրում դո՛ւ ես, քեզնով եմ հալար:
Քո աշխարհաշեն մեծ այգաբացին,
Եվ դո՛ւ ես շօղում հանց անհաս գազա,
Նոր երգերի մեջ հայ բանաստեղծի:

Քեզնի՛ց է ծագում արևն ամեն օր,
Դու զարնան քաղաք հազիւայտն շողա,
Դու վեհ, մեծադործ, դու արնաւոր
Հե՛նիւնի քաղաք, Սաս՛իւնի քաղաք:

Ապրիւր դարե-դար, ելի՛ր, բարձրացի՛ր
ժամանակների անժիր օվկիանոս,
Ուրիշ ուխտ չունեմ քո ուխտից բացի,
Քեզնո՛վ ենք հաւերժ այս լայն աշխարհուք:

1947 թ.

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԿԱՆՁԸ

Այս առափոտ երկինքն Հայոց պայծառ տեսա, տեսա շրեղ,
 Միածաններ տեսա երկնում և տանս մեզ մի նո՛ր դարուն...
 Ասի՛ նորո՞ղ իմ Հայաստան, այս ի՞նչ հանգես է փառահեղ,—
 Ի՞նչ ծաղիկներ, ի՞նչ արեւցում, ի՞նչ այգաբաց իմ աշխարհում...
 Ըսկե դռներ տեսա բացված և կամարներ վեհատեսիլ,
 Արարատի հովիտը պերճ՝ սեղան տեսա ուրախության,
 Ամպի բւլլա տեսա փարված ճերմակ գահին մեծ Մասիսի,
 Ասի՛ ուսկի՞ց հասար ամպիկ այս կատարը հովերժության...

— Բարի համբավ եմ ևս բերել,—պատասխանեց ամպիկը լույս,—
 Դաւառյան լուր եղբայրներից, որ փոխված են աշխարհով մեկ,
 Քո հայրդի եղբայրներից, որ կարոտով մի սրտահույզ
 Տո՛ւն են դառնում՝ հայրենի հող, հայրենական ազատ եզերք:
 Ուրախության նրանց վճիռ արցունքներն եմ կրում իմ մեջ,
 Այնքան երազ, կարոտ ու տենչ, այնքան սերեր, այնքան խնդում,
 Եյա՛նք է դառնում հայ պանդուխտի բյուր դարերի իզձը անշեջ,
 Թող մայիսնե՛ր հիմա բացվեն Հայաստանի անմեռ սրտում...

Ես ի՞նչ խոսքեր քնտրեմ հիմա և ի՞նչ շունչ տամ իմ քնարին,
 Տո՛ւն են դառնում աստանդական որդիներդ, հի՛ն նաիրի,
 Թափառ որդիբդ հայածված, անտուն ու որբ, անօթեան,
 Որ արյուն են լացել դարեր՝ անհայրենիք, անհանգրվան...
 Մի խոսք ունի մեր հին, մեր սուրբ, մեր ռսկիւար Հայոց լեզուն,
 «Եղբա՛յր...» ա՛յդ է խոսքը վերին-ցողված սիրով, կարոտակեղ,
 Եղբայր ենք մենք, մի՛ լույս ունենք, մի՛ սեր ունենք, մի՛ հաց, մի՛ ջուր,
 Եղբայրաբար գրկում, զգվում և եղբոր պես գիմում եմ ձեզ.

Վերադարձե՛ր, ձեզ է սպասում ձեր Հայրենիքը դրկարաց,
նմ ձեր առաջ բաց են ահա սիրո դռներն իմ աշխարհի,
Վերադարձե՛ր և դեն նետեր աստանդական ցուպը մաշված,
Թող ձեր ճակատն ամպակուտակ հայրենի հո՛վը համբուրի
Իմ տարագիր բլո՛ւր եղբայրներ, իմ հարազատ, իմ սրտակի՛ց,
Զե՛ղ է սպասում հովիտը պերճ, անմահության հողը մեր հին,
Վերադարձե՛ր... գիրկս բաց է, աչքս թաց է ձեր կարոտից,
Մի րոտ դրո՛շ թող լինի ձեզ՝ ձեր գալստյան ճանապարհին...

Այս առավոտ երկինքն հայոց պայծառ տեսա, տեսա շքեղ,
Միաժամանակ տեսա երկնում և իմ տան մեջ մի նո՛ր դարուն,
Ասի՛ նորո՞գ իմ Հայաստան, այս ի՛նչ հանգես է փառահեղ,
Ի՛նչ ծաղիկներ, ի՛նչ արքեցում, ի՛նչ այգարաց իմ աշխարհում:
Մեր Արարատ յառը տեսա հայրենական իմ ասիւրում,
Դժբին պսակն ուրախության, ճակտին՝ աստղը հայրենի տան,
Քայլում էր իմ ժողովուրդը դեպի արև՝, դեպի դարո՛ւն,
Ասի՛ հավերժ գալա՛ր մեռա Սովետական իմ Հայաստան...

1946 թ.

Մենք ընդ հետ կարծես մի փոքր ձերացել ենք,
 Արդեն հերմակն է ներկել բունքերը մեր...
 Եզրա՛յր իմ, չէ՞ որ ընդ հետ մենք անցել ենք
 Ահեղ սաղմի հաղար վիհեր, հաղար մահեր...
 Մենք մոռացած հանդիսար մեր, դաղար և բուն,
 Մաքառեցինք ազնիվ և բաշ ասպետի պես,
 Ու շղոպաց երբե՛ք, երբե՛ք մեր կուռ ձեռքում
 Մեր կարմրածուփ գրուշք արեակեղ:
 Եվ ահա կարոտից այրվող մեր բոց սրտում
 Անկարական մի ներ և քնքշություն պահած,
 Վերադարձե՛լ ենք հեռուներից հայրենի տուն,
 Սրտով՝ հաարա, փսսրով՝ անմար, և վատապած:
 Ե՛կ, սաղմիկ եզրայր իմ, ելնենք դաշտերը մեր,
 Որ ցողված է խաղաղության հակինթ ցողով,
 Մթնեք բույրը ծաղիկների դարնանարեր,
 Որ օծված են մեր արևի անմար շողով:
 Ռազմի ահեղ բոցը տեսած աչքերում մեր
 Բող հեռատաննե՛րը շողան մեր հայրենի,
 Զէ՛ որ խաղաղության թռչունն է իշել նորեն
 Զինվորի վատապած, հղոր մեր ուսերին:

Հող չէ՛, որ ընդ հետ մի փոքր ձերացել ենք,
 Ե՛լ որ ձյունն է իշել արդեն մեր բունքերին,
 Ռազմի դաշտերն անցնելով մենք բացե՛լ ենք
 Ռակ դռները պայծառ Ապագայի...
 Դու մեր հորիզոնին նայիր կապտակապույտ,

Ողջունիր նո՞ր առաջնաւ Հայրենիքի,
 Նայի՛ր, մեր լալն գաշտերի սև ցեղերում
 Մերմեացաննե՛րն են քայլում լույս գայիքի...
 Հսի՛ր... Հորովին է հնչում մեր հայկական,
 Աղբիկներն են աղբյուրն իջնում կժերն ուսին
 Եվ ցորյանները գաշտերում մեր համայնական
 Երգում՝ մեր վաստակած փառքի մասին:
 Նայի՛ր, ահա ամպիկը լույս իջած երկնից
 Ննչում է Մասիաների ճերմակ գահին,
 Գնա՛նք... և մեր սարերի տակ զգանք նորից
 Արարատյան գաշտի աշնան հերթաթ խաչին:
 Գնանք աշխարհների հեռ ընթի նստանք,
 Ուրախության սեղանը մեր առատ լինի,
 Թող փոթորկի՛ երակներում աղբյուրն մեր
 Արածաշատի մեր հին, մեր բոց կարմիր գինին:

Մերանցն էնք մի փոքր և ես, և դու,
 Անշափ դժվար է՞ն ուզին, ճամփան անցած,
 Բայց ե՛րբ, ե՛րբ ենք եղել, առա՛, այսրան խնդուն,
 Այսրան հարաւ, հզոր, շահեւացած...

1945 թ. սեպտեմբեր.

Յ Ո Ղ Ը

Մայիս է կրկին... դարձել եմ ես տուն
Ահա՛ մարտերի փոթորիկներից...
Գարնան համերգն է կրկին իմ սրտում,
Կարտի հուրն է այրում ինձ նորից...

Փռել է մայիսն իր շուշլ ձեռքով
Կանաչ դորդերն իմ ճանապարհին.
Պատրանք է թվում հովիտը ծաղկող
Եվ դաշտանկարն այս հերթաթային:

Վաղ լուսարաց է... դեռ նոր է արփին
Ներկել իր ոսկով երկինքը լաղուր
Եվ կատարները հեռու լեռների,
Միլ, ծաղիկ ու խոտ դեռ նիհրում են լուս:

Գարնան հանդես է կրկին իմ հողում,
Փայլում եմ ծանոթ դաշտերում նորից,
Մազկուներն են շողում հառակ ու մարուր
Դաշտերին իշած հակինթյա ցողից:

Յողն ուրախության ա. ցուներն էլ կարծես
Մեր բյուր մայրերի՝ ծաղկին ու թփին...
Այդ գո՛ւ ես սփռել հակինթների պես
Մեր մեծ Հաղթության ոսկեղեն արփի...

1945 թ. մայիս.

ԳԱՐՈՒՆՆ ԻՄ ՔԱՂԱՔՈՒՄ

Գարնան հանդես է... Այս հանդեսի մեջ
Հրճվում է հոգին, թեաժում հեռուն...
Նա ջինջ է, ինչպես լուսաբացը պերճ
երկիրն՝ հասնող կապույտ լեռներում:

Փողոց եմ ելնում... Իմ դեմ ծովացած
Ալ գրողների ելքը փառահեղ,
Հպարտ, գեղեցիկ գլուխներ, տողա՜նց,
Շարքերի սիթմիկ ընթացքը շրեղ:

Շուրջս մայիսյան վարդերի մի ծով...
Շրջում եմ ահա գարնան բազաքում,
Եվ հպարտ՝ երկրիս աշխարհաբացով,
Իմ Հայրենիքի դարձման եմ երգում:

Կանչում են գերում ինձ փողոցներում
Այս շարքերը հոժ և այս հարազատ
Մանկանց ծիծաղը արևն աչքերում,
Ալ գրողների առաա՛սը հպարտ,

երկիրն՝ հասակ, առունները ջինջ,
Եվ հասմիկների փունջը լուսաշող,
Եվ քարդիկների հասակը թովիչ,
Եվ աղջիկների հայաքքը գերող:

Եվ այս մայիսյան շրեղ, անհատնում
Կախարդող հանդեսն արևազրահ,
Որ երջանկության աստղեր է ցանում
Իմ դարնանաշող աշխարհի վրոս:

Քայլում եմ կրկին... և դարձան ընթույշ
Հոգին է անաղմուկ մեղմիկ թևածուս
Իմ այս մայիսյան առափոտն անուշ
Իմ դեմ կախարդող ճամփեր է բացում..

Սա հայրենիքիս գարունն եմ երզում,
Որին և պարտք եմ իմ դարձան համար,
Ինչ մի ծիածան կապույտ երկնքում
Շողում է որպես հաղթության կամար

Այդ հիմն է հզոր մեծ երզանկության
Սիւն համարություն խոսք բոցավառ,
Որ փայլի՝ պիտի հանց լույս ծիածան
Աշխարհի բոլոր ազգերի համար...

Քայլում են նրանք փոթորիկների,
Երկունքների մեջ հավատն աչքերում,
Լսում եմ արդեն քայլն այդ զնդերի
Դեպ հավերժական մի կարմիր Գարուն

Սո Կարմիր Գարունն այդ աշխարհանքի
Ընթացքն եմ երզում արևադրհ,
Որ աղատության վարդի՛ր պիտ սփռի
Աշխարհի բոլոր ճամփերի վրա...

40 թ. մայիս.

ԵՐԳ ԺԱՄԱՑՈՒՅՑԻ ՄԱՍԻՆ

Ժամացույցս •-ը ու գիշեր
 Երգ է առում և բարախում,
 Ով գիտի ես ի՞նչ է հիշել,
 Որ այսօր իմ սիրտն է բախում...
 Ո՞վ ժամացույց, որ անդադար
 Զարկերակիդ անդուլ ևրդով
 Ժամն ևս շափել և անդադար
 Անեքույթ, հզոր ձեռքով
 Քանի՜ գիշեր, քանի՜ ցերեկ
 Ե՛րգն ևս ևրդել ժամանակի,
 Ե՛րբ ևն ևղել ժամն ու բուպեն
 Այսքան հուզիչ ու թանկագին:

Ասա՛ դու ինձ, ժամանակի
 Ըամփով անցած անդուլ գինվոր,
 Տեսի՛լ ևս դու կյանք մի սրիշ
 Այսքան ազատ ու բախտավոր:
 Եվ ասա՛ ինձ, որ քո նրթով
 Պիտի քայլես դեպ Ապագան,
 Ե՛րբ ևն ևղել ժամն ու բուպեն
 Այսքան վեհ ու նվիրական

Պատմիր դալիք մարդուն ջահել,
 Ո՞վ ժամացույց, զարկով համառ,
 Թե ինչպես ևնք մենք կյանք կուել
 Փողովորդի բախտի համար,—
 Եվ մեր դարից վառ ու անշեշ,
 Որպես նվեր՝ լույս Գալիթին,
 Նա կգանի՜ զարկերիդ մեջ
 Մենք բռնավառ սիրտն ու հոգին:
 1933 թ.

ԵՐԳ ԳՐԱՆՍ ԳՈՐԻ ՔԱՂԱՔՈՒՄ

1.

Այստեղ եմ ես... Փոքրագույն, ո՛վ Առաջնորդ արեամբն,
Երջանկության հաղար աղբյուր սիրտս ու հոգիս—ողողեցին...
Ջահել հոգուս հույզով անմար, վառ կարոտով, սիրով անհագ
Գոյում եմ ես՝ քեզ բյո՛ւր ողջուն պայծառանուն Գորի քաղաք
Հովառում արձակ փովել է նա կապած Փուռի արծաթ գոտին,
Հայացքով չինջ նայում է լուս Տրիակնյան գոռ լեռներին,
Որոնք կարծես դադաթներով երկնալաց ու ահադին,
Որպես պատվո հաղթ պահակներ հսկում են լույս այս քաղաքին
Կապույտ հեռվից վե՛հ Կազրեկը էլլորուսի հետ միասին,
Արժւային սուր հայացքով, երջանկության շողն երեսին,
Կարծես հեռու հորիզոնից ձայն է տալիս, հալարտ կանչում,
— Առաջնորդի հայրենական լույս քաղաքին հազա՛ր ողջուն,
Ամեն մի տուն, ամեն մի ծառ, ամեն փողոց այս քաղաքում,
Տղա, աղջիկ, շահել ու ծեր, ամեն մանուկ այս քաղաքում
Երջանիկ են, բերկրանքով լի, լեցուն պալձառ հալարտովյա՛մբ,
Զե՛ որ անդին մեր Առաջնորդ, դու մնվել ես այս քաղաքում
Ամեն մի տեղ քե՛զ եմ տեսնում, դո՛ւ ես ժպտում ինձ հայրաբար,
Սիրտս ու հոգիս լցնում զարնան պերե թովանքով արեամբն,
Ես ողջուն եմ մաղթում սիրով այս քաղաքի ջրի՛ն, օդի՛ն,
Որ սենել են, կյանք են տվել, քե՛զ, մեր անդին Առաջնորդին

2.

Ահա եկա ես տեսության քո տեսկին հայրենական,
Ինչպե՛ս երգեմ զբոլով շահել, սիրտս ծովը խո՛րն է այնքան...
Օ՛, վե՛հ վայրկյան, ես զղացի անհագ կարոտ և հիացում,

Դու ինձ համար Առաջնորդի էպոսների գոտն ես բացում...
 Ո՛չ մի պաշտառ պայծառաշունչ, ո՛չ մի զգլավ հոյակառմար
 Չե՛ն լցնի իմ սիրտը շահել այն ծով սիրով, հուլողով անմար,
 Ինչ լմպեցի հավերժ դարձած, հավերժացած այն վե՛հ մամին,
 Ինչ զգացի քո անակը այցելելու շքնաղ պահին:
 Դու ծնվել ես այս տնակում, տեսրով տնշուք և հասարակ,
 Չեն զարդարել պերճ դորդերը ձեր տնակի պատ ու հատակ,
 Չեն ապսակել դայակները քո «անխոռով լուսաբացին»
 Եվ մեռարսն քո շի քաշել մայրդ քո հին օրորոցին:
 Անգին մայրդ անհուն սիրով գզվել է քեզ ու փայփայել
 Եվ քո անլույս մանկությունը իբրեք երգերով է զարդարել,
 Տեսել է վիշտ, կարիք գեղանք, հարուստների լուծն անարգար,
 Չարաթվել է օր ու գիշեր իր Սոսոյի բախտի համար:
 Իսկ-նահա է նա երգել օրորոցիդ թևքված սիրով,
 Ունկնդրել են մորդ երգին ձեր լեռները խոր գիշերով...
 «Քնի՛ր բալիկ, իմ լավ Սոսո, մառաղ լինեմ ծով ալերիդ,
 Չէ՛, չի մնա աշխարհն այսպես՝ հավետ գերի հարուստներին»:
 Ինչպես արժի՞լը լեռներում թևին տալով ճախրում է վեր,
 Այնպես էլ դու այս տնակից առած ամուր, հզոր թևեր,
 Աշխարհ ելար ժողովրդի սերը սրտում արեակնդ,
 Որ պայքարի ուղիներում միլիոններին լույս պարզեկու:

3.

Ես եղնում եմ քո տնակից... Սիրո ծո՛վն է ծփում անտես,
 Երգն է ահա թառել շրթիս և իմ սրտում՝ լուսն հանդես,
 Կարձնա շքնդ մի ծիածան հորիզոնից մինչև հորիզոն,
 Դորի քաղաքն է պարուրել իր շողերով վառ ու բոսոր...
 Սյունաշարերն այս մարմարե, գրանիտե պատերը կրու,
 Հյուսված շքնաղ Հայրենիքիս ժողովրդի անմար սիրուց
 Եվ զարդարված քանդակներով ճերմակաթուր անդեղիտից,
 Պահպանում են տնակը քո, սրպես ավանդ երջանկալից:
 Եվ դորերը կզան կանցնեն, ժողովուրդը հավետ անմահ,
 Անափ սիրով կգուրգուրի քո անակը այս հասարակ,
 Որտեղ մի օր դու ծնվեցիր, հառադեցիր լուսավարար,
 Աշխարհ եկար որպես արև՝ ժողովրդի բախտի համար:
 Եվ ես առած հազար թևեր ձայն եմ տալու սիրով անհաղ.
 — Քեզ բյո՛ւր ողջույն Առաջնորդի հայրենական Դորի քաղաք...
 Իսկ հայացքս հասած հեռուն՝ պայծառ Կրեմլի լույս աստղերին,
 Գոչում եմ ես—իմ սերը քե՛զ, իմ կյանքը քե՛զ, մե՛ծ Սոսային:

ԱՆՅՆՈՒՄ ԵՄ ԱԶԱ ՄԵՐ ԼԱՅՆ ԳԱՇՏՆԵՐՈՎ...

Անցնում եմ ահա մեր լայն դաշտերով,
Արևն է շողում երկնի կապույտից
Եվ թևավորված հազար իղձերով
Միտում է սիրտս սիրույց, կարոտից:

Լսում եմ հասկի շշուկն հարազատ,
Սվ աբոտների սոսափյունը մեզմ,
Հայրենի՝ երկիր, աշխարհ իմ ազատ,
Քո շունչն եմ զգում, քո բույրն ամեն տեղ:

Ազատ հալվորի երգն է զրնգում,
Նման գետակի անուշ կարկաշին,
Սրկի՛ր, հանդես է ամենքի հոգում,
Գու կյանք ես տալիս ամեն բողբոջի:

Արձակ դաշտերի այս լիության մեջ,
Ուր երջանկության ծաղիկն է ծաղկում,
Հասուն հասկերն են օրորվում անվերջ
Եվ մեր լույս կյանքի հմայքն են երգում:

Երկինքը պայծառ կապել է կամար,
Ծե՛ն է աշխարհն իմ, հզոր ու ջահել...
Շողա՛, լույս սփռի՛ր դու հավիտ անմար
Մեր սովեատկան կենսատու արև:

1939 թ.

ԱՆԱՍՏԱՍ ՄԻԿՈՅԱՆԻՆ

ԴԻՎԱՆԻ 1946 թ. ՀԱՅԿԱՊԱՐ ԱՄՍԻՆ
ԵՐԵՎԱՆԻ ԴԱՄԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

Դու շո՛ւտ եկար աշխարհը հալոց, ջան դարունը մեր ծաղկածիծաղ,
Դու պատգամարերը մեծ Մայիսի և մեր Հավերժության...
Դրանից չէ՞, որ այսպես շքե՛ղ է մեր երկիրը, այսպես պայծառ,
Եռալը գարուննե՛րը թող նախանձնն քո պարտաշան,
Տանական զուգսերով շողո՛ւմ է Հայաստանը հրնվանքից,
Մեր ցնծության կամարն է ծրածանից լիսս փայլում երկնում,
Բարի զայո՛ւտ, մեր հարազա՛տ, մեր սիրելի՛, մեր սրտակի՛ց,
Նորից մեզ մոտ ես՝ ձմռան հերյաթին ապրող Երևանում,
Ձմռան հերքա՛թ... բայց մի՞թե անավել շքեղ չէ մեր սրտի դարունը,
Որ բացվել է քե՛զ համար՝ ուրախության ծաղիկներով,
Քո անունը դարնան նման տերև, մի մայի՛ս, որ դարդարում է
Հայաստան մեր երկի՛րը և հակասը Հայրենիքիս արևավոր,

Նորի՛ց մեզ մոտ ես... պապենական մեր երկնքի տակ,
Ուսկից արժի՛վ հոգիդ սավառենց դեպի հորձանո՛ւտը կյանքի...
Ի՛նչ խոսք գտնեմ, որ թարգմանը լինի՝ մեր հայդերի լեռնակուսակ,
Մեր հպարտության, սիրո և դորովանքի
Բարձրաթուղը է ողբի և մեծ է սիրտը մեր մայր Հայաստանի,
Նվ՛ռերն անբլծ, ինչպես Արագածի աղբյուրը մաքրամաքուր,
Նա իր ամենալավը քե՛զ է տվել՝ իր Ընտրյալին,
Որ միշտ շողաս Առաջնորդի աստեղային ընտանիքում,
Իսկ ե՛ս, մի հայ երգիչ, բախտավո՛ր եմ բեղնով, քո անունո՛վ նվիրական
Ահա քոցն՛ել եմ հոգուս գոները, ասներով լուրը քո պարտաշան,

Որ շողա՝ աշնանդ Երեմյան աստղերի լույսը հավերժական,
Որ բերել էա քեզ հեն իմ տո՛ւնը՝ մայր Հայաստան:
Դու ափելի շո՛ւտ եկար հայոց աշխարհը, քան դարունները մեր,
Դրանից չէ՞, որ այսպես շքեղ է ձմռան Երեանը և տոնական...
Դու մեր հավիտենական դարո՛ւնը կերտողի պատգամարներ,
Մեծ Մայիսի, զր գրկում ծնվո՛ւմ է հայոց լու՛յս Ապոստոլան...

1946 թ. հունվար.

Գ Ա Ր Ն Ա Ն Ա Յ Ի Ն

Գարունը ժիժեռնակի թևով բացեց պատուհանն իմ տան,
 Գարնան զանգերն են զողանջում Երևանում...
 Գարո՛ւն, ի՞նչ երգ գանեմ արժան ըո գալստյան,
 Երգս կկորչի ուրախության ըո օվկյանում:
 Երևանում գարո՛ւն է, գարո՛ւն, հրաշք մայի՛ն,
 Մայիս խաղաղության, սիրո, մայիս երգի.
 Ելնեմ, արեգակի ժիրանին զցած ուսերիս,
 Ուրախությու՛նն իմ սփռեմ երկրե-երկիր:
 Կախվել է իմ քաղաքի վրա երկինքն անամպ,
 Մեր ոգու նման անհուն և խորն այնքան:
 Քայլո՛ւմ եմ ես... և գարնան Երևանի գեմ իր վեհությամբ
 Շողում է Արարաթը հավերժական...
 Նորբից կանաչ ծառերի երթն է իջնում Արտվանով,
 Այդ ջահելությու՛նն է մեր՝ ծաղկեպսակը գանգուրներում
 Անցնում մշտադալար այս պոզոտայով,
 Կյանքի խորհուրդն ու տենչը իր աչքերում:
 Հրազդանի ձորից քաղաք են ելնում փնջերը յասամանի,
 Հայոց երկնի կապույտն առած աշիկներում,
 Իսկ այս մանկիկներ՝ ըր, նմա՛ն չեն ծաղկեկների,
 Որ բացվել են Հայաստան իմ աշխարհում:
 Իսկ այս նախուճիկն՝ ըր, այս պարմանիկները ամրամկան
 Որ քայլում են գարնան այս հանգեսում...
 Արդյո՞ր գարո՛ւնը չէ սրանց մայրը հավերժական
 Եվ ի՞նչ սեր, ի՞նչ սխրանք են նրանք երազում:

Ես քայլո՛ւմ եմ... և դարձան զուգահեր չափած
Քաղաքամայրն է մեր ելնում իմ դեմ շուրջով.
Փողոցները՝ ալ վարդերով են զուգված,
Ողջված անմահական մի բուրմունքով:
Ես քայլո՛ւմ եմ... լրմայում նեկտարը, դարձան անճաղարդ,
Իմ դեմ մեր Ապաղան է ելնո՛ւմ, հառնում...
Շողա՛ դարուն իմ քաղաքի վրա մոր աղև գոլումազնի՞ք,
Քեզնով մեր հավերժություն մաղի՛կն է բացվում նրեանում...

1946 թ. մայիս.

Գ Ի Շ Ե Ր Ա Յ Ի Ն

ՂՈՒԿԱՍ ՂՈՒԿԱՍՅԱՆԻ ՀԻՇԱՆԱԳԻՆ

Մեր քաղաքի բարձունքում մի պուրակ կա լուսաթե,
 Լեյնքան վարդն՝ ր են բացվում այնտեղ մայիսին...
 Լեյն պուրակում կանգնած է հուշարձանը դրանիտե
 Լեռքը գլխի, աննկուն պայծառ Ղուկասի
 Խոր գիշեր է... Նայում եմ այն պատանուն առնական,
 Որ շողում է լուսեի առկ՝ անտառան ու կուռ,
 Նայում եմ նա ստաղերի շղթաներին դյուրական,
 Եվ քաղաքին լուսառատ, և ծառերին լուս:

Երկնի պայծա՛ռ կրակներ, Հավերժության մեջ անհուն,
 Քանի՛ սերունդ էր տեսել, տենչանք ու կարոտ,
 Քանի՛ մարդու վշտարեկ կյանք էր տեսել աշխարհում,
 Զեր աչքերով հրավառ՝ հեռավոր ու մոտ
 Գուք պանդխտին հայածված՝ հույս էր տվել երկնային,
 Խաղացել էր բախտի հետ մերժվածի՝ կյանքում,
 Միտահարներ են եսել ձեր դյուրական օվկիանին,
 Փնտրել էրազը սրտի ձեր լուսն գրկում:
 Քայք ուրիշ է հայրենի իմ աշխարհը հրավառ,
 Որ մարդն ազատ ու անվիրշտ նոր կյանք է կռում,
 Որ դարավոր գրկանքի շղթաները բնկան վար
 Եվ նոր մարդը երջանիկ ափեր է գնում...
 Ծ՝ կրակնն՝ ր երկնային, դուք համփորդներ դարավոր,
 Որ շողում եք ամեն օր անհատ կամարում,
 Արդ՝ գիշերին դուք արթուն Հայրենիքիո բախտավոր
 Հրաշադեզ երկնային ժողն էր դարգարում...

V Վ Լ Լ Ս Լ Կ

ՀԱՅ, ՀԱՅ, ՀԱՅ ՇԻՐԱՅԻՆ

Մեր ծանրացած անցան սրվա մարերով
 Եւ գլխահակ անբշում եւ մութի մեջ,
 Քվում է ինձ, թե իմ գայար երգերով,
 Անցած օրում եւ թողել եւ մի նոր էջ...

Այդ վատար կն է մեր Հայդերի, մարերի,
 Աշխատանքի, մարտումի կենսաւոյ,
 Այդ այն բաժն է, որ զնում ենք հայտով ի
 Երկրի երեւոյ ապարանքին լուսաշող:

Մեր սրտերը ձգտումներով նորացայ,
 Նոր աշխարհի ուղիներում լուսաւատ,
 Նոր հաւատով, հայտով, լույսով հասագած,
 Ե՛վ հարուստ են, ե՛ւ լեցուն են, ե՛ւ ապատ...

1939 թ.

ԿՅԱՆՔԻ ԿԱՐՈՏԸ

Ահա նստած խորհում եմ ես,
 Մտքով՝ երգի մի անաստում...
 Մանոթ հանգով, թաղուն աշնպես
 Իմ երգերն են ինձ պաշարում:
 Այլ ես կարծես մոռացումի
 Անեզրահան մի աշխարհում
 Հանձնում եմ իմ զեկը նրանց
 Ու էլ ոչինչ չեմ հշմարում:

Սակայն հանկարծ զողանքի պես
 Իմ ազանքին աշնպես թովիլ,
 Պարզ ժիծազի ձայն է հասնում՝
 Հայն, սրտարաց, հատակ ու շինք,
 Ցատկում եմ վեր ես շտապով,
 Սթափվում եմ անուրջներից,
 Մանկան նման թեթև հոգով
 Գուրս եմ նայում պատուհանից:

Այնտեղ՝ ցածում պողոտայով
 Մանկանց ուրախ մի խումբ անցավ...
 Նրանք էին, որ հողեթով—
 Անհագ, կայտառ, զվարթանայն:
 Անցան թեթև, ինչպես դարնան
 Ամպը կապույտ ջինք կամարից
 Այլ դերերով ինձ պոչրս տարան
 Իմ երգերի թավ անտառից:

Այդպէս է միշտ, իմ լա՛ւկ երգիտ,
Միք նեղանա դուք ինձանից,
Սիրո՛ւմ եմ ձեզ եւ առավել,
Քան սիրուհուս աշքերը ջինջ:
Ես ապրում եմ, հրճվում ձեզնով,
Իմ գոյութեան, ամեն ժամին
Եվ փայփայում ձեզ շերտ սիրով,
Ինչպէս մայրն իր երեխային:

Բայց երբ մենակ, մտրով ձեզ հետ,
Իմ լուսավոր պատուհանից /
Հսում եմ եւ դարնախաբեր
Մանկանց ծիծաղն երջանկայից,
Կամ մայիսյան վարդերի պէս
Անուշ երգը աղջիկների,
Այն ժամ արդեն դառնում եմ եւ
Այդ հանդեսի մանուկ գերին:

Դուրս եմ թռչում բներ առած
Փողոցը լայն, աղմուկով լի,
Եվ միանում կյանքի անսահմ,
Այդ անսպառ խոլապարին:
Գերում են ինձ եւ տուն, եւ ծառ,
Եվ մայիսյան երկինքը լուրթ,
Մծում եմ եւ փոված անժայր
Մաղիկներն քույրն անհագուրդ:

Բնատարած ու սիրառատ
Ցանկանում եմ գրկել մեկին,
Ասել՝ բացի՛ր սիրտս, ա՛յ մարդ,
Տե՛ս ինչպե՛ս է ցնծում հոգիս:
Եվ պարզում եմ արնի դեմ
Դարնանաբույր, դարնանադեմ
Իմ երգերի դրո՛շք վառ՝
Ողջո՛ւյն քեզ կյանք, ողջո՛ւյն աշխարհ...

1939 թ.

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն

Բացել եմ աչքս՝ ինձ քո երկինքն է նայել զորովագութի,
Դու ինձ սկիզբ ես եղել, պարզեցել ե՛ս սեր, ե՛կ կյանք,
Քեզնո՞վ եմ ապրել, քո՛ օդն եմ շնչել, անհագործ,
Դու եղել ես ե՛կ երգ, ե՛կ խոստում, ե՛կ երազանք...
Դու եղել ես ե՛կ կա՛ս, ե՛կ կլիկե՛ս անվերջանալի,
Ինչպես երթը իմ ժողովրդի՝ ուսած դարեր,
Անցած կամուրջներով մահվան ե՛կ եղևոնի,
Ընդդիմադիր բախտին հալածական, քնշողիմացի շարին:
Փրկված աղետներից, կարմիր քո Արշալու՜սյալ դու պեկեցիր,
Ծածանեցիր զրոշներդ բոսոր պալիքների դիմաց,
Եվ իմաստուն սերմնացաններիդ ավետյաց հողի՛դ հանձնեցին
Սերմեր, որ դու հեձևս բերքը քո երազած...

Հիմա դու կա՞ս... Քո ներկան է իմ դեմ հուրհրատում,
Հիմա դու կա՞ս՝ հրաշագեղ, իմաստնացած ե՛ս անատիկ,
Հզոր ե՛ս մեծ, ինչպես լե՛ի՛ր երբևք մամանակի երթում,
Ես՝ քո որդին, հպա՛րտ եմ քեզնով, իմ Հայրենի՛ք:
Նայիր քո լեռներին՝ ձյունն մարքովյունդ դարձրած՝ թագ,
Քո դաշտերին, ուր ամեն մի հասկը նիզակ է արգարության,
Նայիր գեղամա ծովին, որ խաղաղ մեր երկնի տակ
Ծիծում է օրորոցում քո հավերժական Ազատության...
Մանկանս ուրախ կանչո՞վ եմ գիմալորում լուսաբացը քո,
Տենչանքս ու ջանքս՝ կամուրջ են քո ալսօրվա ե՛ս վաղվա,
Քո իրիկվա լույսերը վառում եմ մորս օրհնանքով,
Հոգուս աչքով հսկում անդորը քո գիշերվա:
Աչքս՝ հարուստ եմ քեզնով, ես տերն եմ արհաշող բախտիս,
Երաժա՛ն է կապել իմ հոգում նվիրական անունը քո,

Ահա թո շենքին աղյուս է դեղւմ և նա՛ տարադիր թո որդին,
Որ գիրկդ է դարձել, անցած օտարության մոայլ ճամփերով:

Դուքում է ինձ, գերում արշալույսովդ թո ապաքան,
Դու ի՛մն ես, մե՛րն ես և թո՛նն է խոնդավառ մեր հոգին...
Ինչո՞վ շափեմ մեծությունը թո անեղբուհան,
Ի՛նչ երգ դռնեմ արժան թո վեհ, թո մեծ նրդին:
Ահա որդիդ, նա իր սի՛րան է թեզ նվիրաբերում,
Դու իմ տո՛ւնն ես մեծ, իսկ ես, իսկ մենք՝ սլունե՛րը թո տան.
Ծաղկի՛ր, քայլի՛ր դեպի կախարդական թո լույս հեռուն,
Սովետական ազա՛տ իմ Հայաստան...

1946 թ. նոյեմբեր.

Հ Ա Ն Դ Ի Պ Ո Ւ Մ

ՀԱՅԿԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ ՀԵՇՏՑԱԿԻՆ

Կրկին ես անցա քո լեռնաշխարհով,
 ներշնչված բեզնով, քո ջերմ հրդերից
 եմ մանկան նման, հնչուն ծիծաղով,
 Փնչեր հյուսեցի քո ծաղիկներին:
 Գուցարք աշխարհն է կրկին զարդարվել
 Գարնան զուգահերով, ծաղիկ-կանաչով,
 եմ սար ու հովիտ, անտառ արթնացել
 Պաղ առվակների ուրախ կարկաչով:
 Անցնում եմ ահա... Որքան հարազատ,
 Որքան ֆանոթ են վայրերն այս, պահ'տ,
 Կարծես ամենք բեզանով հպարտ,
 Քեզնով են շնչում, ապրում են բեզ հեա...
 Քայլում եմ, փնտռում ինձ ծանոթ դեմքեր,
 Ժպտում է կոտին թառած բարձրունքում,
 եմ թևեր առած քայլում դեպի վեր,
 Արևն է շողում լազուր երկնքում:

Նայում եմ ես ցած՝ ձերուկ Դե-բեդին,
 Որ ծանոթ հանդուկ իր հրդե է առ'մ.
 Հանկարծ... Մի ձայն է հասնում ականջիս,
 Ես ետ եմ նայում, և ի՞նչ եմ տեսնում...
 Դեմի քարափից զվարթ ու խնդուն
 Չեսքով է անում ինձ կայտառ Մարոն,
 Լեռան կածանով, ուրախ կանչերով
 Ներքև են վազում Գիբորն ու Գալոն:
 Նայեմ՝ ամզահա Մարոն ձայնելով

Իշնում, է սարից մի գառնուկ ուսին,
Քե-թեի ավաժ, կատակով, սիրով
Գյուղ են բարձրանում Սարոն ու Մոսին:

Սո ցած հմ իշնում: Կանաչ դետափին
Գյուղից հավաքված աղա և աղջիկ
Կանաչ ոստերից ու ծաղիկներից
Շող պսակներ են հյուսում երջանիկ:
Փնտում հմ... Ահա... Անտ'ւն է, պոհ'տ,
Այնքա'ն է փոխվել՝ ուրախ ու խնդուն
Ժպիտն աշրերում, բերկրանքը մի դետ:
Վիթի պես թեթե, գարնան մի ծաղիկ,
Էլ քո Անուշին դու չես ճանաչի.
Սարերն են թնդում նրա ծիծաղից,
Արձադանքելով ուրախ կարկաչին:

Կարծես երազի հրաշք աշխարհում
Քայլում հմ ուրախ, թեթե ու զվարթ:
Դիմացիս ճամփան ձեր գյուղն է տանում,
Քեզ հետ հմ կրկին, երգի՛չ հարազատ
Վեր նայիմ, և ի՞նչ... Հայրենի գյուղից,
Ժիր մանուկներին քո շնորհը խմբած,
Մանոթ ժպիտով իշնում ես սարից
Աշխարհի առաջ՝ ուրախ, գրկարաց:
Հուզմունքից շիկնած, կարոտով անկնզժ
Սո մոտ հմ վազում և հարց հմ տալիս.
— Այդ ո՞ւր, այդ ո՞ւր ես գնում բանաստեղծ...
— Ողջո՞ւյն Նոր աշխարհ, քե՛զ մոտ հմ դալիս...

1939 թ.

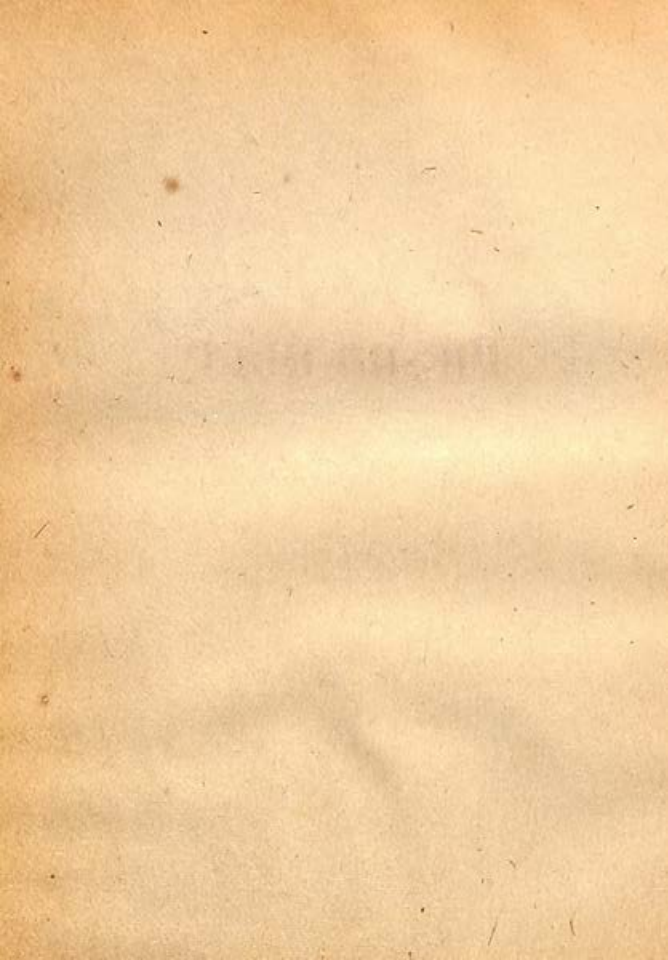
Նորից ձմռան հերմակ հերյաթն է զրուցակիցը քո հոգու,
 նորից սպիտակ ձյունն է մեր խաղաղ տանիքների իշնո՛ւմ, իջնո՛ւմ...
 Իսկ տանդ, սրտիդ հետ խոսում է օջախիդ կրակն անքուն
 Եվ դու խորհում ես, երազում ես, տենչում և անըջում...
 Մի անխոս ուրախություն է ողողել սիրտդ, որ լեցուն է ավետի,
 Դալի՛ս է, եկե՛լ է Պատգամախոսը, մեր Նոր տարին.
 Գիմավորի՛ր նրան սիրով, հպարտությամբ,
 Չէ՛ որ աշխարհում դու հաղթո՞ղն ես, Հայրենի՛րդ է դարունը աշխարհի...
 Ահա անցնող տարվա վերջին իրիկունը, վերջին ժամը այդ իրիկվա,
 Որ հանգիսավոր և վեհորեն անցնում են գիրկը հավերժության...
 Ահա բացվում են դռները՝ Նորի՛, Վաղվա՛,
 Եվ դու քայլում ես վստահ և զվարթաձայն...

Փայլի՛ր, բնիկը, քո դեմ հեռաստաննե՛րն են Հայրենիքիդ,
 Որ բեղ մայր է եղել, որ բեղ օրորել է սիրով ու դթառատ,
 Թող Նոր տարին և տենչանքդ անքուն՝ Քնավորի հողիդ,
 Եվ սիրտդ՝ ժամանակի դեմ դառնա ամուր մի առաջատու
 Ոսկե կամուրջ է այս ակնթարթը՝ և՛ կարոտ, և՛ երազանք,
 Մե՛ծ է խորհուրդը Նոր տարվա և վեհ է նա իր գալիքով,
 Նո՛ր Մայիսը, ա՛յո Մայիսը շատ զարունների կլինի մայր,
 Թող պսակվի հաղթողի մեր ուղին աշխատանքո՛վ, երգո՛վ,
 Եվ դո՛ւ, եղբայր իմ, որ եկել ես հետու, խորթ ավետից,
 Մրտում՝ վերքեր, ձեռքում՝ ցուպը հայ պանդուխտի,
 Ծինի՛ր քո տունը, թող բարձրանա դեմը ժամանակի,
 Թող արևը համրուրի հակառուր քո տան,
 Որպես պարզև պայծառ քո ներկայի ու գալիքի,
 Տանդ կամարների տակ Նոր Հայաստանի Հիմքը թող որոտա՛:

Նոր տարվա համբույրից շատագուցել է երկիրըր ձմռան,
 Դարս՝ լի է բերել մեր տները՝ արշալույսը նոր տարվա,
 Եմաստուն է խորհուրդը և ժամը՝ նվիրական,
 Պոկենք վերջին՝ թերթիկը և ողջունենք բացվող օրը վազվա...
 Չկա՛ մեզ համար բարձր պարզև, բան երկիրը մեր սիրանվեր,
 Թող ապրի՛ նա, Ֆաղի՛, լինի՛ հզոր, և մեծ, և անսոխկ,—
 Բարձրացնենք բաժանները, ափելի՛ վեր, ափելի՛ վեր,
 Ենորհամբ՛ր քո նոր տարին մեր մա՛յր, մեր Հայրենի՛ք...

1946 թ. գեղատեմերի 31.

Ի Մ Ե Վ Ք Ո Ս Ե Ր Ը

Է. Մ.

Դու բացեցիր նորից իմ տան դուռը, երկա՛ր...
Վերջալույսն էր մարում քարդու սաղարթներին,
Մենք հասեցինք թեզ հետ սյներան երկա՛ր, երկա՛ր,
Մեր աննշերին, հոգու երազներին դերին

Ինչ հարուստ է թեզնով այս աշխարհը, առա՛տ,
Անմահ՝ խորհուրդը մեծ, սրտի վերապրածը...
Վերջալույսը մարեց... բայց բացվել էր զվարթ
Իմ և քո թոց սիրտ շնա՛յլ Լուսարացը...

1946 թ.

Ա Ն Խ ՈՐ Ա Գ Ի Ր

Գարնան հանդես էր նորից իմ այգում
Այլ բուրում էին ծաղիկներ պեռ-պեռ,
Ապրիլի դա՛նդն էր հնչում իմ հողում,
Գարնան հանդեսում՝ տենչում էի բե՛ղ...

Դու եկար անփույթ, տաղո՛վ, ծիծաղո՛վ,
Գարո՛ն էր, ապրի՛լ՝ ջահել քո հողին...
Իմացա՛ր արդյոք, որ միայն բեզնո՛վ,
Քեզնո՛վ էր ծաղկել իմ սիրո այգին...

1946 թ.

ՌՈՄԱՆՏԻԿԵՐԳ

Մենք բայում ենք բեղ հետ ամուսն անտառներում,
 Այս լեռներում հարաւ, ձամբով կրողանք...
 Մենք բայում ենք, հողով՝ սիրո աշխարհներում,
 Մեր քնքշանքը հանձնած ամեն խոտի, ծաղկի...
 Բայց անտառը մի օր կմերկանա կրկին
 Եվ կփչեն նորից բաժինները աշնան,
 Հետո կիջնի ձյունը և կփչի բուրի
 Սառցակալած փողը՝ միայն ու դաժան
 Եվ կծածկվեն ամեն արագ հետ ու կածան,
 Ուսկից տնցել ենք մենք՝ մեր տենչերին հլու...
 Քուն կըմանի սարը ներմակ մշուշներում
 Ու կլուի առուն անտառներում ձմռան,
 Կմերկանա կրկին սառցն դաշտայնը սառն:
 Բայց չենք լինի այստեղ՝ ձմռան անտառներում,
 Կիշենք Արարտաի հովիտը մենք կրկին,
 Ուր քաղաքն է փոխած լույսերի վառ ծովում,
 Ուր կրակն է վառվում մեր տան բուխարիկի
 Մենք չենք լինի այստեղ՝ ձմռան անտառներում...
 Բայց կմնա այստեղ, այս միզամած հեռվում
 Ձմռան հերթալն ապրող սիրո արեն անշեշ:
 Որին չըկա՝ երբեք ոչ մահացում, ոչ վերջ:
 Կհալի այդ բոցից սառցն դաշտայնը սառն,
 Զյունը արցունք դարձած սիրո երկինքներից

Կոռուքի հողը՝ լուսարացին մարտուն,
Կընահանքի ձմեռն սիրտ անառանձնից:
Ու կարթնանա առուն հիշով հիացմունքի,
Կվառվեն լուրթ բացով՝ հորիզոններ, հեռուն...
Եվ կլինի դարթունք, և կլինի դարուն,
Իմ և քո չերժ սիրով ծաղկած անառանձնում...

1946 թ.

Հ Ա Վ Ե Ր Ժ Ա Կ Ա Ն Ե Ր Ք

Դու խնդրեցիր, որ մեր սերը պահեմ թաքուն:
Դադանիք մնա երգումք՝ սուրբ, անմեկնելի...
Բայց սի՛րան իմ խենթ, իմ խենթ սիրտը մի իրիկուն
Բացեց մեր սերը աշխարհին...
Լեռնադարձին տո՛վի սերս՝ բարձր ու մաքուր,
Որ լեռները անհա՛ն լինեն կապույտի մեջ,
Տփի երկնի՛ն, որ մեր սերը տիեզերքում
Դարձած արե՛ն՝ աշխարհներին կյա՛նք տա անշեշտ...
Ծաղիկներին ու կանաչին սերս տը՛վի,
Որ՝ նա դառնա այս աշխարհում սկի՛զր գարնան,
Խենթ՝ ցեափերին սերս տո՛վի, որ նա ծափին
Տա խորություն և լա՛նտիյուն անեղբայրան:
Թող զարգարի՛ մեր սերն անհա՛ն ազատ մարդուն,
Թող արևը նրան շողա, թող լեռները նրան գերեն,
Թող ծաղիկից դու՛ ու խնդուն նա դառնա տուն,
Նրա ճամփան զարսմենե՛րը թող զարգարեն...
Հող չե՛, եթե նա շիմանա, որ աշխարհով
Անցնել ենք մենք և այրվել մեր սիրո բոցում.
Թող աշխարհը ծաղկած մեղեմով, մեր սուրբ սիրով
Լինի նրան՝ և՛ կյանք, և՛ սեր, և՛ հիացում...

1946 թ.

Դրանում մայի՜ս է... Բացվել է վարդը,
 Բայց դու նույն գիրքն ես թերթում կրկին...
 Դու նույն հրաշքն ես, դու նույն կախարդն ես,
 Որ բռնկում ես շահել հողիս:
 Նորի՛ց բացում ես գրքի թերթերը,
 Դու նույն այն ե՛րգն ես՝ անվե՛րջ, անվե՛րջ.
 Այստեղ վարդերն են, վայրի՛ վարդերն են,
 Որ չորացել են թերթերի մեջ...
 Պատանության մեր երազ օրերն են,
 Որ մենք հանձնել ենք այս թերթերին,
 Երազ օրերը, մեր բացվող սերը,
 Որ մեզ նայում են այս վարդերից:
 Թեկուզ խամբել են վայրի վարդերը,
 Վայրի վարդերը՝ թերթերի մեջ,
 Բայց մեր սրտերը, բայց մեր սրտերը
 Նորի՛ց խնդուն են և սերն անշեշտ:
 Վայրի վարդերը կարծես բուրո՞ւմ են
 Եվ զարդարում են Մայիսը մեր...
 Չէ՞ որ դարուն է, հավե՛րժ դարուն է
 Մեր սրտերի մեջ սիրանվեր:
 Թեկուզ ճերմա՛կն էլ ներկի մազերը,
 Քեզ հեռ կթերթե՛նք այս թերթերն անվերջ...
 Այստեղ այն սե՛րն է, մեր երազնե՛րն են,
 Վայրի վարդե՛րն են թերթերի մեջ...

ԱՅՍ ԶԱՆԱՊԱՐԷՐ ԱՆՎԵՐՋ ԼԻՆԵՐ...

Էմմայից

Այս ճանապարհը անվե՛րջ լիներ,
Ինչպես ճամփան այն հարթադղր...
Չլինե՛ր ցերեկ, լինե՛ր գիշեր
Եվ անցներինք մենք գաղտնագուրի

Անցներինք մեկտեղ... Եվ իրարու,
Ինչպես ասողերը՝ երկուսի՜ հոսու,
Շնչալի՛նք մենք սիրո խոսքեր...
Այս ճանապարհը անվե՛րջ լինե՛ր

Չընդհատե՛նք մենք ուղին անցած,
Եվ չնայե՛նք հրբեք մենք ետ,
Չբժարցնե՛նք՝ ասորան մընաց...
Այս ճանապարհը անվե՛րջ լինե՛ր

Եվ այդ ճամփի պես հար երշանիկ
Սիրո խորհուրդը լինե՛ր անմեռ,
Լինե՛ր հավե՛րժ ու... Մենք թալլե՛նք
Եվ ճանապարհը՝ անվե՛րջ լինե՛ր...

Նորքում թողել եմ իմ մանկութիւնը,
 Հաղար երազ ու հաղար կարոտ...
 «Մանկութեան սա՛ր» է Նորքի անունը,
 Կյանքի դարուն է ու առաջնութիւնը
 Իմ մանկութիւնը Նորքից կանչո՛ւմ է,
 Նորքից ձեռքով է կարծես անում.
 Կարծես այնտեղ ես նորի՛ց շրջում եմ,
 Ու անընդամենը եմ, ու... մանկանում:
 Նորքում ծառերը, տն՛ս, կանաչում են,
 Իսկ մանկութիւնս՝ անդարձ հերյաթ,
 Իսկ ես կանգնած դեռ նրան կանչո՛ւմ եմ,
 Ջահելութեան այս օրից հարստ
 Նորքում ծառերը նորի՛ց խշշում են,
 Նորքում դարձն է՝ ծաղիկ-ծաղիկներ,
 Ինչպե՛ս թովում է ու ինձ թվում է
 Նորքի՛ց անհոգ եմ, նորքի՛ց մանուկ...
 Ուր էլ փնտռեմ քեզ, դու հեռավո՛ր ես,
 Արդեն դարձել ես հուշ ու ցնորք:
 Իմ հեռավո՛րս, իմ լուսավո՛րս,
 Մանկութեան զա՛հ իմ, կանաչ իմ Նորք...

Բայց հենց սր տո՛ւմ եմ դառնում տխուր ես,
 Իմ զաւակներն են ինձ պաշարում.
 Ա՛խ, ես իզուր եմ, ա՛խ, ես իզո՞ւր եմ,
 Մանկութեան զահը իմ որոնում:
 Հիմա իմ տա՛նն է իմ մանկութիւնը,
 Ուրի՛շ պատրանք մի, ուրի՛շ ցնորք.
 Ինչպե՛ս կոչեմ ես նրա անունը՝
 Դու հավերժ դարձած, երա՛զ իմ Նորք...

1946 թ. ապրիլ.

ՉՄՌԱՆ ՈՒՐԱԽՈՒԹՅՈՒՆ

Չյունն է իջնում հանդարտ բյուրեղ փաթիլներով,
Բոցկլաում են ցածում լապտերները պայծառ,
Չյունն է իջնում երկնի հազա՜ր ճամփաներով՝
Մեր դաշտերին, հողին, որպես շոտյլ ընծա...
Շշնջում են սուսիկ անտառները ձմռան,
Դեռակները հանդարտ ցուրտ քարերն են լիջում,
Եղենին է զուգվել նորահարսի նման,
Ճերմակաթույր ձյունն է նրան պսակ հյուսում:
Փաթիլները լուսն, փաթիլները թեթև,
Այդ երկնային ծովի թիթեռները ճերմակ,
Լցնում են իմ հողին մի կարոտով անթև,
Ձմռան իրիկունի անուրջներով անհագ...
Օ՛, իրիկուն ձմռան, տեղի՜ր դու մարմարե,
Սիրո նման քաղցր, սիրո նման շքնաղ...
Թափի՛ր, ձյուն դու, թափի՛ր բյուրեղներդ լուսն
Մեր երջանիկ, խաղաղ կառույների վրա...

1938 թ.

Ե Ր Գ Ե Ր Ի Ս Հ Ե Տ

Ամեն անգամ, երբ գրիչն իմ ձեռքում
 Երգ եմ գրում, միտք եմ անում, անըջում,
 Քվում է թե մի գլխում ու մարտը
 Ջինք առնակ է իմ սրտի տակ խտրողում:

Սիրտս ելնում, քարձրանում է տփերից,
 Հաղար մարեր շնչում են ու խոսում
 Եվ թափվում է ձայն անհատակ հույզերի
 Երգիս դեռք ոնց մի պայծառ երազում...

1940 թ.

ՈՋԻՆՁ, ՈՋԻՆՁ ՁԵՄ ՄՈՌԱՅԵԼ...

Սրերն անցան, տարի դարձան,
կրկին սրախ հարցում արի,
Սիրտս խոսեց զվարժածայն,
Ինչպես լարերն իմ ջնարի:

Ու սրախ հետ զբուցելով
Տեսա սիրուդ դո՛ւռն հմ բացել...
Ներս նայեցի կրկին սիրով,
Տեսա՝ ոչի՛նչ շեմ մոռացել:

Ասի, սիրո՛ւն, ուր էլ գնամ,
Քո զերին հմ ես մնացել.
Մտղկած մայիս... վարդն անթառամ...
Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ շեմ մոռացել:

Այն անտառը, սաղարթը մութ,
Այն գետակը հուշ են դարձել,
Բայց աչքերիդ ծո՛վը կապույտ,
Չե՛մ մոռացել, չե՛մ մոռացել:

1937 թ.

Կ Ա Ր Ո Տ

Մեր սարերում մի լույս թափնակ
Անձայն իշավ մի քարի,
Ոսկե կացով, ոտքով քարակ,
Հուլիսի խուրձեր թևերին:

Բալց հենց հանգարտ ևս մտակցա,
Թաշունը վեր սլացավ,
Պտույտ տվեց անխոս, անձայն,
Մուգվեց երկնում, շրացավ:

Միայն մի վառ կարոտ մնաց
Փակված սրտիս վանդակում...
Այն թաշունը թռավ, գնաց՝
Խոր սուղվելով իմ հոգում...

1939 թ.

ՍԻՐՈՆ ԵՐԿԻ ԴՐՈՒՄ ԳԵԱՏԷՌԻՄ

Գնացրը թռչո՛ւմ է, դնացրը թռչո՛ւմ է,
Գնացրը թռչո՛ւմ է արձակ դաշտում...
Գնացրը տանո՛ւմ է, դնացրը տանո՛ւմ է,
Գնացրը տանո՛ւմ է ինձ դեպի տուն...

Ո՛ւր ես տանում դու, ո՛ւր ես տանում դու
Եվ սլանում դու, դնացր, կանգնի՛ր,
Այնտեղ թողել եմ սիրտ շողերն իմ,
Երգիս ցողերն իմ, դե հանգարավիր

Հա՛չն է աշխարհն իմ, ծո՛վ է աշխարհն իմ,
Այանքս խնդուն է, սերս՝ աղատ,
Ուր էլ գնամ ես, շե՛մ մոռանա քեզ,
Ոսկե աղջի՛կ իմ, իմ հարապատ

Այանքդ դարո՛ւն է, վարդի բուրո՛ւմ է,
Ինքդ մայի՛ս ես մի ծաղկավառ,
Իսկ ես երկրիս սկես ջահել, խնդո՛ւն եմ,
Իսկ ես՝ դարձան մի խենթ սիրահար

Կրկի՛ն երգում են այս անխնեբը,
Եվ զույգ սելսե՛րն են արձագանքում,
Կարծես նրա՛նք էլ այս ծով դաշտի մեջ
Սիրտ անմար իմ երգն են երգում.

— Մենք քեզ տանո՛ւմ ենք, մենք հեռանո՛ւմ ենք,
Բայց մեր ափե՛րն են ուր էլ դնանք,
Այսօր դնում ենք և հեռանո՛ւմ ենք,
Վաղը կրկի՛ն մենք ե՛տ կըզառնանք...

1938 թ.

Արենե՛ր, մայի՛ն, բարեք երկրային՝
Դարնան գտաեբը—իմ Կարինեին,
Դարնան մանկիկին—իմ Գայանեին:

Թող ձեր կյանքը միշտ լինի անտրտամ,
Արենե՛ր բացվեն թող ձեր լույս սրտում,
Որ լինեք ուրախ, որ լինեք խնդուն...

Բարե՛ արեգակ, փայի՛ր, փայփայի՛ր
Դարնան գտաեբը՝ իմ Կարինեին,
Դարնան մանկիկին՝ իմ Գայանեին...

46 թ. մայիս.

ԻՄ ՏՂԱՅԻՆ, ՈՐ ՊԻՏԻ ԳԱ...

Նա չգիտեմ թե որ տարին
Պիտի մտենն աշխարհն այս,
Քեզ այս ե'րդը թող զարդարի,
Իմ լա'վ աղա, որ պիտի դաս...

Սե' կլինեն մազերը քո,
Թե' ծով աշեր դու կ'անենամ,
Միենո'ւյն է, հզոր երգով,
Մի նո'ր երգով դու պիտի դաս

Ծաղիկներով ծով երանդի
Կզարդարեմ օրոցքը քո,
Խնդիրք կանեմ ես լուսնյակին
Քեզ օրորի անուշ երգով:

Եվ ոչ մի օր դու չե'ս տխրի,
Այնքան բարիք դու կունենաս,
Որ քո մորը' մեր աշխարհին,
Երախտապարտ դու կմնաս:

Քեզ կտիրեն ջուր ու ծաղիկ,
Երկինք ու ծով, լույսն անհատնում,
Քեզ կտիրի մայրդ, բալի' կ,
Եվ ե'ս, որ այս երգն եմ գրում,

Ու երբ ծնվես, արևը քեզ
Գուցե թվա մի խաղալիք,

Իսկ երկնքի անհունն տնտես
Հրաշք մի աչք, հեքլաթ խաչի...

Այդ շղիտեմ...

Միայն գիտե՛մ, որ դու ինձ պես
Պիտի սիրես աշխարհն այս,
Եվ քո սրտում ինչ որ ունես
Քո մայր հողին դու պիտի տաս...

1938 թ.

ՍՈՍԻՆԵՐԸ ԱՐՇԱԼՈՒՅՍԻՆ

Սվախում են սոսինները
Առախի՜կ-փռախի՜կ
Սոսինները երազում են
Առգի եղբին,
Ի՞նչ են խոսում, ի՞նչ են ասում
Այս մութչուսին.
— Սո՛ւս... — լսում եմ երգը նրանց
Հույսի մասին...

Սվախում են սոսինները
Առգի եղբին,
Շնչում են աչքակա ճուշիկ
Արշալույսին,
Տերինները փափում են
Ի՞նչ անուշ է,
Փափում են, ողջունում են
Բացվող լույսին
Սոսինները բացվող լույսին
Սո՛ւս... խոսում են
Սիրո մասին...

1935 թ.

Մ Ո Վ Ա Փ Ի Ն

Մփռւմ է ծովը... Մփռւմ տարածված,
 Նայում ասիւրին՝ անվրդով, խաղաղ,
 Արեւածաղի կարոտով վառված
 Շողում բազմերանգ ու լուսաշաղախ:

Եվ թե՛ է առնում իմ փնտռող հոգին
 Այս կապույտ ծովի անվրդով ասիւրին,
 Ու թվում է ինձ երգերիս վրա
 Իշնում է պայծառ, նրբակերտ արփին:
 Եվ ճերմակածին ծովահամի պէս
 Թռչում է հողիս կապույտ ոլորտում՝
 Ազատ, անվեհեր և արեւակեզ
 Դէպ ծովի՛ վրա,
 Լայն ծովի՛ վրա...

1936 թ.

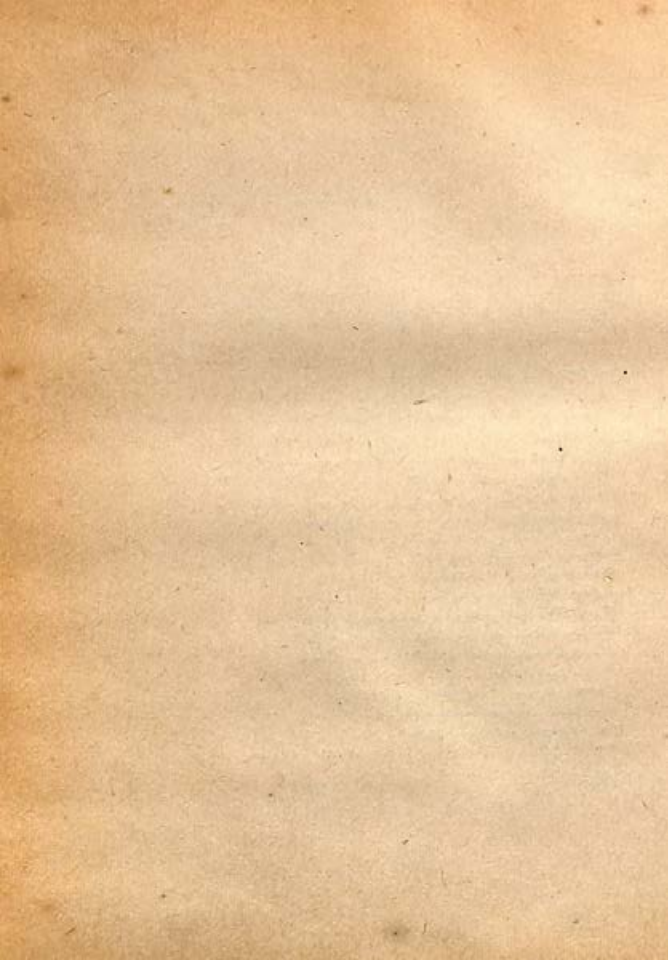
Ա Մ Պ Ր Ո Պ

«Люблю грозу в начале мая...

Тютчев»

Ամպերն իջան և լեռները պատեցին,
 Էլ չեն փայլում դադաթիները ձյունանիստ,
 Մառերը լուռ կատարները շարժեցին,
 Մրմնշում է ձեր անտառը անհանգիստ |
 Ահա դանդաղ, սակայն հաւատալ քաշերով,
 Ոնց երկնքի տիրակալներ անվախձան,
 Մութ ամպերը հավաքվեցին խմբերով
 Եվ շրացան պատկերների դյուխական:
 Հեռու, մոտիկ մութ սարերի փնջերին
 Խուլ մռնչաց փոթորիկը թևավոր,
 Բռան գողով տերևները ծառերի
 Եվ լացեցին առվակները բյուրավոր:
 Պայթե՛ց երկնում դու ամպրոպն ահավոր,
 Կայծակները շողշողացին, փայլեցին,
 Մութ անտառում կաղնիները դարավոր
 Դժկամությամբ գլուխները թևեղին:
 Խենթ որտաղ շորիզոնը ամենի,
 Տաղնապ ապրող դադանի պես մռնչաց
 Եվ հեղեղը բարձրունքներից երկնային
 Գահավիժե՛ց, հորդեց անսանձ դեպի ցած...

1936 թ.

Հասել է ժամը ահեղ հատուցման...
 Հայրենի՛ երկիր, ըս որդին հպարտ,
 Անքերում արևն մեծ աղատութիւն,
 Հայրենի հողի սիրով անարատ
 Գնում է՝ սուրբ քաջ բազումներում,
 Արտում հավատար Մեծ Հաղթանակի,
 Գնում է կրծքով նա պաշտպանելու
 Սուրբ սահմաններըն իր Հայրենիքի
 Հայրենի լեռներ, ջրեր խոխոջուն,
 Մեր կանաչ դաշտեր, ծաղիկներ պայծառ,
 Մեր շեն այդիններ՝ զմբուխ կանաչում,
 Գետեր, լուրթ ծովեր և երկինք անծայր,
 Դու իմ հայրենի նվիրական հող,
 Իմ դուրսագնական հընր ժողովուրդ,
 Մայրեր և քույրեր, զուտրեր արեշող,
 Որ կյանք ևք տվել քաջերի բազում,—
 Մնացեր բարձիւ, թող արտասուքի՝
 Կաթիլներն մեք հավատք ցոյա
 Մեր Հաղթանակի և լույս դալիքի
 Արեւ հզոր ձեր ճակտին շողա...

Երդվո՛ւմ եմ ահա—մինչ շունչն իմ վերջին
 Ես կմաքսեմ մայր հողիս համար,
 Որ արեգակը իմ երկրի լանջին
 Կապի Հաղթութեան ոսկեղեն կամար
 Հայրենի՛ք, գիտցիր, եթե ընկնեմ էլ,
 Եվ սահմաններիդ վտանգ գուժի դեռ,
 Ես կբարձրանամ, կեննե՛մ ևս հողից,

Եվ քո զնդերի աշեղ երթի հետ
Կբայլե՛մ նորից, բանդի իմ երկրի
Հաղթության համար հոգով իր ցնծուն
Ընկած հերոսին, զոհված զինվորին
Չկա՛, խնացեր, երբեք մահացում,
Իսկ եթե մի օր, անարգված մի ժամ,
Դավեմ սուրբ երդման, իմ ձեռքը դռա,
Թող սուրբն աշեղ, անողոր, դաման
Իմ գլխավերև կախվի ու շողա,
Թող ժողովրդիս կամքն անխորտակ
Ինձ անարդանքի սև սյունին դամի,
Թող իմ աշխարհի կամարների տակ
Մեր սուրբ արեք ինձ մոխրացնի:
Կարկուտն անողոր հուր ատելության
Թող անգա գլխիս գոտ ցամառն ժամին,
Թող վերջին հյուսիսն իմ սև գոլության
Տանի մոռացման մահարեք քամին...

Հայրենի՛ք, որդիդ նախտ է զնոսմ...
Նրան հավատի, հույսի, խնդության
Վարդերն են ահա նախապարհ զնոսմ,
Ողջագուրանքի խոսքերը հազար:
Եթե հաղթության վառ դափնիներով
Տուն դառնամ կրկին, ես կրածանեմ
Քեզ հետ քերկրանքի խոսքերը բոլոր,
Իսկ եթե մա՛յր իմ կոխում ես ընկնեմ,
Դիտցի՛ր, քո որդին մինչև իր վերջին
Կաթիլը արյան կանգնել է հաստատ
Իր հողի համար... Տարեք զուր ան ծամ
Դալիք արևշող օրերին ազատ,
Արշալույսներին, և ծաղիկներին,
Եվ բալիկներին ողջօ՛ւյնն իմ տարեք...
Իսկ Հաղթանակի մեծ մարդարեին՝
Արև Սաա՛լինին—գրկե՛ք, համբուրե՛ք:

41 Թ. հուլիս.

ՏՈՒՐ ԶԵՌՔԴ, ԵՂՐԱՅՐ . . .

(Սպայական երգ)

Տո՛ւր ձեռքդ, եղբայր, սաղմիկ բաշորդի,
Տատասկոտ ճամփի անվճատ ընկեր...
Տո՛ւր ձեռքդ, բեղ հետ մենք անցնենք պիտի
Հազար կամուրջներ և մթին վիհեր, —
Քաշ ու անվեհեր:

Վարդեր չե՛ն փռված մեր ճանապարհին,
Ո՛չ էլ ձեռքաներ տոնախմբության,
Մեր դեմ արյունոտ կաժանն է սաղմի
Սվ ահեղ կովի այրող, խռակառ
Հրդեհը դաժան:

Դժվար է ուղին և թշնամին շար,
Մեծ դատեմարտ է մահվան ու կյանքի,
Բայց սուրբ է, անխախտ երդումքն արդար
Սվ թանկ ամենքից՝ սե՛րն Հայրենիքի, —
Արե՛ն ամենքի:

Բաժին է ընկել մեզ սաղմի ուղին...
Բայց ճաճանշում է մեր դեմ ապագան,
Մեր առջևում է ուղին հաղթողի,
Անտրտունը հոգով տո՛ւր ձեռքդ եղբայր,
Տո՛ւր հերքաբար:

42 թ. սեպտեմբեր.

ԵՐԿՈՒ ԿԱՔԻԼ ԱՐՅՈՒՆԷ

Կանգնած էր նա դունատ իր ավեր տան առաջ,
Այն շիկահեր աղան՝ անցած կռվի բովից:
Նա կանգնած էր դունատ, հրաքանն ամուր բռնած
Հսկ մոխիրն էր վկան իր հայրական արնից...
Կանգնած էր նա դունատ... Համբ էր, ինչպես արձան,
Այստեղ հրդեհված էր մանկությունը նրա...
Միայն բարդին էր, որ օրորվում էր անձայն
Ինչպես հուղարկավոր՝ ավերակի վրա:
Կանգնած էր նա դունատ... Բայց աչքերում հանկարծ
Տղաք արցունքն այրող, այրող երկու հատիկ,
Որ վար հոսեց, կարծես նրան օրտից բխած—
Եվ ավինը թրչեց արցունքի զույգ կաթիլ:
Կարծես ավինը սուր այդ արցունքից հանկարծ
Մեկեն շողա՛ց, փայլե՛ց փայլով աղամանդի...
Այդ ավինը վիճան էր, ցափն էր մերկացրած,
Շանթող վրե՛ժն էր այդ՝ իր պատյանից հանած,
Այդ հոգին էր նրա՝ դարձած հզոր մի զենք...
Օ՛, լի՛ ների դահճին այդ ավինը երբեք:

42 թ. հունվար.

Կերչ.

ԱՂԶԿԱՆ, ՈՐԻ ՄԱԶԵՐԸ ՃԵՐՄԱԿԵԼ ԵՆ...

Այս աղջիկը երեկ մայի՛ս էր, վառ դարուն
Եվ վիշաբ չէ՛ր անցնում նրա տան դռներով...
Այս աղջիկը երեկ եղնիկ էր թռվում,
Արևից զողացած ոսկեհեր մազերով:
Իսկ այսօր՝ մազերը ճերմակել են վշտից...
Նայե՛ք, ձյուն է մազել մազերին աղջկա
Տանջանքի ու ցավի ձմեռը խոտատիրա,—
Չունի տուն... Չկա մայր, չկան քույր ու եղբայր:
Սառույցը և ձյունը հալում է գարո՛ւնը,
Բայց եկավ դարունը և ժամն է ձնհալի,—
Ճերմակ են մազերը... Ասացե՛ք, այս ձյունը
Ի՞նչ դարուն, ի՞նչ մայիս կը հալի...
Այս ձյունը կհալի միայն բո՛ցը ջրաման,
Կրա՛կը վրեժի փոթորկված օրտերի,
Այս ձյունը կհալի արևը շաղթության,
Որ մի նո՛ր Դարուն կբերի...

42 Բ. մարտ.
Կամիշ-Բուրուն.

Հայրենի երկրի կարոտըն այնպես
Այրում է հոգիս մի կախարդ հրրով...
Բայց Հայրենիքից բաժանված եմ ես
Քանի՜ ծովերով, քանի՜ լեռներով:

Ես փոթորկումն եմ ըզզում իմ սրտի,
Հազար թևեր է առնում իմ հոգին,
Կարծես մահազույժ այս խրամատից
Մայր Հայաստանն եմ տեսնում ես կրկին...

Տեսնում եմ ահա լույսով ողողված
Մեր դեղատեսիլ դաշտն Արարատի,
Մեր նահապետին՝ ամպերին թիկնած,
Իր հավերժության շողը ճախատին:

Եվ հայացքիս դեմ, ինչպես հերթաթում,
Գալիս են անցնում՝ դաշտ, հովիտ, անտառ,
Աղբյուրներ սևաշ, մանուկներ խնդուն
Եվ Արազածը մեր լուսակատար:

Բացվում է ահա մի նոր առավոտ...
Ոսկեփողի է ելնում դաշտերից,
Ոլորուն ծովան է ելնում երազկոտ
Մեր ավանդական հին օջախներից:

Նայում եմ հեռուն և մի ակնթարթ
Շողում է, փայլում իմ հայացքի դեմ
Մեր տունը համեստ՝ օջախն հարազատ,
Զույգ քարդիների սրացքը թեթև:

Կովի մահազույժ այս խրամատից
Կարծես մտքերով սավառնում եմ տուն...
Աչքերս եմ փակում... և բացում նորից՝
Մայրըս է կանգնած մեր խրամատում...

1944 թ.

Ս Պ Ա Ս Ո Ւ Մ

Դիտում քամին ունում է շար,
 Հողմն է տխուր հեծեծում
 Եվ ձյունաթույր մատներով սառ
 Տան պատուհանն է ծեծում:
 Դիշեր է ուշ... Եվ հողնաբևո
 Ողջ աշխարհն է մտել քուն.
 Ուշ դիշերին արթուն են դնո
 Մայրն ու տղան տնակում:
 — Քնի՛ր բալիկ... այս ուշ մամին
 Քուն է մտել ամեն տուն,
 Քրնեց առուն, քրնեց քամին,
 Դու ես տղաս լոկ արթուն:
 — Հեքյաթ առա, լսեմ, մայրիկ...
 — Հեքյաթ վաղը կատեմ բեզ,
 Ուշ է արդեն, ննջի՛ր բալիկ,
 Դիշերն արդեն դարձավ կես:

Ժամացույցը տիկ-տա՛կ, տակ-տի՛կ,—
 Երգն է ասում անվախճան:
 — Իսկ հայրիկը ո՛ւր է մայրիկ,—
 Մորն է դիմում երեխան:
 — Հեռո՞ւ է շատ ես մեղանից,
 Կովում է նա շարի գեմ:
 — Իսկ ե՛րբ կգա,—հարց է տալիս
 Փոքրիկ տղան տխրապես:
 — Կըղա շուտով և բեզ հուրհեր
 Կարմիր արև կբերի՛ր,

Կարմիր արև, կանաչ օրեր
Մեր թևավոր աշխարհին
Տղան, մտքով իր հոր դարձին,
Յավառում էր նթերում...
Հայրն ահա նստած հուր ձին
Իրեն արև՝ է բերում:

Քնեց աղան... բայց արթուն էր
Մայքը երկար ժամանակ,
Նրա սրտում փոթորկվում էր
Կարոտի ծովն անհատակ:
Մայրն էլ քնեց, կարոտակեզ,
Չիրկն առած իր որդուն...
Դրսում քամին առաջվա պես
Ձյան հլուքերն էր պտտում:
Եվ ձմեռվա խոր գիշերին
Սպասումն էր լույն անքուն...
Արթուն էր նա այդ ուշ ժամին
Նրանց փոքրիկ տնակում...

44 Բ. հունվար.

Ա Ս Տ Ղ Ե Ր Ը

ԵՄՏԱ ՍԵՂԱԿԱՅԱՌԵՆ

Հունվարյան գիշեր... Յուրան էր ծվառում,
 Թրառում օղբ իր սառը շնչով:
 Նավը մեզ կովի ափերն էր տանում,
 Մովն էր ծառացել շաշով, շառաչով:
 Նավը մոլեղնած ծովն էր ափոսում...
 Դիմացի ափում մեր հրեղանու
 Շանթոգ արկերի սրտան էր խոսում
 Անդ թշնամու հետ Մարան էր թեմանում,
 Հունվարյան գիշեր... Վերև ենք նայում,
 Նայում կարոտով անամպ երկնքին,
 Որքան պայծառ են աստղերը փայլում,
 Դյուխում, հմայում մեր ջաշել հոգին:
 Զե՛մ մտաբերում մի գիշեր անցած,
 Որ աստղերն այդքան առատ լինեին,
 Այդքան մոտ սրտին և պայծառացած,
 Այդքան հարազատ խորհուրդներով լի:
 Եվ թրվում էր ինձ՝ կրակներն հազար
 Հարազատներին աչքերն են անմար,
 Որ սիրով խորին, կարոտով անքուն,
 Ինձ հեռուններից նայում են, հսկում,
 Եվ օրհնում ուղիս տաղնապներով լի:

Յս լուս նայեցի իմ քնկերներին...
Նրանք էլ էին նայում աստղերին:
Օ՛, այդ աստղերը՝ յույսերն երկնքի,
Լեչքերն էին վառ իմ Հայրենիքի,
Որ այդ գիշերվա փորձության ժամին
Պահակում էին մեր հանապարհին...

42 Բ. հունվար.

Տաման-Կերչ.

Ա Ն Մ Ա Հ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Զինակիցները բոլոր արշալույսին
 Աղենինների կանաչ անտառում
 Հողին հանձնեցին աճույնն հերոսի,
 Որ երեկ փառքով բնկալ մարտերում:
 Մոտեցան լոխն և համբուրեցին
 Ջահել սերժանտի ճակատը դալուկ
 Եվ սեղմված իրար նրանք երգվեցին
 Նրա վրեժը լուծել թշնամուց:
 Եվ խոնարհեցին նրանք միատեղ
 Սուրբ շիրմի վրա դրոշներ բոսոր...
 Կանաչ անտառում որոտաց ահեղ
 Ի պատիվ քաջի համազարկը դու:
 Առանց արցունքի, բայց լացող սրտով,
 Նրանք հերոսին հողին հանձնեցին
 Եվ գերեզմանին հրե տառերով
 Զինակիցներն այսպես գրեցին.
 «Ննչում է այստեղ քաջը լուսամուկ,
 Որ կյանքը զոհեց իր Հայրենիքին:
 Մեզ այս շիրիմից մահը չէ՝ նայում,
 Այլ Անմահության հավերժող ոգին»:

41 թ. նոյեմբեր.

Տ Ո Ւ Ն Ը

Կանգնած էր պառաւիկ արցունքն աչքերում,
Ալեկոծ արտով, մաղէրը ցրիւ...

Հրդեհից տո՛ւնն էր շարագույժ վառվում,
Տունը ի՛ր ձեւքով նա մատնեց հրի...

Այրովում էր տունը... հեծկլտանք ու ճիչ...

Մոտ էր գյուղակին գա՛լլն արյունաբերու

— Բայց նա իմ տնից չի՛ գանի ոչինչ...

Պառաւիկ դունատ աշտերն էր սրբում:

Այրվում էր տունը... Այրվում էր կարծե՛

Այն բոցերի մեջ սի՛րար պառաւիկ,

Նրա պապերի հոգին ողջակեզ...

Եվ խոր մորմորի, մի անհուն ցավի

Հրավառ լեզուն գորշ երկինք կլած՝

Վրե՛ժ էր դռում այրող անեծքով:

Եվ պառաւ կինը ձեւքը վեր պարզած

Կանչում էր ցավից զողացող ձայնով.

— Այրվի՛ր մինչև վերջ, հայրենի տնակ,

Այրվի՛ր... մոխիրդ թող տանի քամին...

Թե չեմ ապրելու ես իմ հարկի տակ,

Զպե՛տք է ապրի և շար թշնամին:

Նա վերջին անգամ նայեց տնակին,

Կռացավ լացով հողը համբուրեց

Եվ վիշտն աչքերում, իր ցուպը ձեւքին

Ծանր քայլերով գյուղակը թողեց:

Մի՛ լար, ո՛վ պառաւ, ետ կդատ կրկին,

Վիշտըդ թոթափած հոգնած ուներից...

Եվ տունդ, նման այն փյունիկ հավքին,

Նորի՛ց կըհասնի այս մոխիրներից...

Ք Ո Ւ Յ Ր Ը

Այս ոտն հասարակ աղջիկն արդեն
 Հիտուն մարտիկի կյանք էր պարզեցել...
 Նա ուղտի դաշտում իր ձեռքով թեթեւ
 Հիտուն ուղտիկի մահից էր փրկել
 Եվ ահա այստեղ, այս բլինդածում,
 Թշնամու շանթոզ կրակի ներքո,
 Երբ վայրկյանները մահ էին դուժում,
 Վերքեր էր կտրում նա իր վարձ ձեռքով:
 Իմ հարեանը, վիրավոր ոտից,
 Թերվեց ահանջիս.

— Դու հանաչում ես

Այս ոտն աղջկան, որ խնամում է մեզ,
 Որ փրկում է մեզ շար մահվան ձեռքից...

Քրոջս վաղուց կորցրել եմ ես,
 Բայց նվիրական պատկերը նրա
 Այս աղջկա մեջ կյանք առավ կարծես,
 Այնքան մտերիմ, հարազատ էր նա
 Եվ հարեանիս ասացի սրտանց.
 — Քո՛ւյրս է հարազատ...
 Կորցրել էի, բայց նորից գրտա՛...

42 թ. հունիս.

Քաղաքի թելովին վաղ առավոտյան
 Ծանր վերափոք բլինգաթ բերին...
 Պատկած էր նա լուս, անմոռունչ, անձայն,
 Կարծես բուն իշած լինելու աչքերին:

Հանդարտ մտանցաւ և ձեռքս զգուշ
 Դրեցի նրա դունտաւ ճակատին,
 Եւ յեցի նրա մազերը քեքուշ:
 — Եղբայր իմ, տակա՛... գիմացիւր ցափին...

Թելովը բացեց աչքերը դանդաղ,
 Ասաց ժպիտը ճերմակած գեմքին:
 — Գիտցի՛ր, իմ ցափը դժգույն է այնքան
 Մեծ սիրտ՝ առաջ իմ Հայրենիքի:

Գիշերվա կեսն է։ Գիշեր անախտ...
Աշխարհն է քնել... քնել է քամին
Ռազմաճակատում լուսնյուն է խոր,
Զի խոսում անգամ մեր հրետանին
Պառկած ենք խոնավ մեր բլինդում,
Փոքրիկ լապտերն է խափարը մաշում
Աչքս եմ փակում—հոգնած եւ լոխ,
Բայց քուն չի իջնում այրվող աշքերիս,
Գիշեր է... Կարծես տինդերն անգամ
Քնել է քնով մի հեքյաթային...
Ու թվում է ինձ, որ չկա ոչինչ,
Որ արթուն լինի այս խորունկ ժամին...

Բայց ո՛չ, կա՛ մեկը սուրբ ու լուսածին,
Նա սպասում է իմ վերադարձին,
Նա չի՛ քնել գեռ գիշերում այս ուշ...
Այդ դո՛ւ ես, գիտեմ, մայրի՛կ իմ անուշ։

43 թ. ապրիլ.

Կուրան.

ԴՈՒ ԳՐՈՒՄ ԵՍ ԻՆՁ...

Դու գրում ես ինձ՝ դարձիր, դարձիր տուն,
 և՛ի, իմ հեռավոր, բեր քեզ հետ նորեն
 իմ սրտի համար երգ ու խնդովյուն,
 իմ հոգու համար զարո՞ւն ոսկեղեն...

Դրում ես՝ օրը թվում է տարի,
 Որ տխրում ես խիստ, որ դամ քեզ այցի.
 Որ միշտ հայացքդ մե՛ծ ճանապարհին,
 Դու սպասում ես իմ վերադարձին:
 Ինչպե՞ս փարատեմ ծովի պես անհուն
 Քո տխրությունը, թո ցավը խորին...

Որքա՞ն կուզեի այս խենթ օրերում
 Ցրել մշուշը թո սև աչքերիս
 Որքա՞ն կուզեի թափառել քեզ հետ
 Իս երևանյան լուրթ աղչամուղչում,
 Բարձրանալ նորքի ամեն արահետ,
 Երբ լուսարացի զանգն է զողանջում:
 Շրջել Զանգուի այն կախարդ՝ ձորում,
 Զվարթ չրերը դային անցնելին,
 Հրաշք ասողների բույին իմ աչքերում
 Նայել երկնքի մեր երազային...

Քաղցր է ու մոտիկ ամենն իմ սրտին,
 Սուրբ, նվիրական՝ սեր, կարոտ ու երգ-
 Բայց զինվոր եմ ես, ուղիղիկն իմ երկրի
 Եվ այս գոռ ժամին առել եմ ես զենք:
 Օրհնի՛ր ուրեմն մեր դժվար ճամփան,
 Թափված արյունը հերոսի անմեռ,
 Օրհնի՛ր սվինը մեր կայծակնափայլ,
 Կարո՞ւն կրե՞րեն սվինները մեր...

Ձինգորի կի՛նը պե՛տք է սպասի,
Պե՛տք է նա տոկա՛ տյո տհեղ ժամի՛ն,
Արիութի՛ւնը քո մեջ թող խտալ,
Ատելութի՛ւնը՝ դեպի թշնամի՛ն,
Ինձ հետ կրե՛րեմ՝ դարնան ավետիք,
Եվ ծիծեռնակը մեր երջանկոթյան,
Թող իմ մանկիկի՛ զարունն անդրանիկ
Մայի՛սը լինի և մեր Հաղթութի՛ւնն:

43 թ. ապրիլ.
Կուրան.

ԵՐԳ՝ ԳՐՎԱԾ ՌԱԶՄԻ ՀԱՆԱՊԱՐԶԻՆ

ՌԱԻՍ ՓՈՔՐԻԿ ԱՂԶԿԱՆ
ՏԱՆՑԱ ՕՐԻՆՏԱՎԱՅԻՆ

Գիշեր է խոր, խավար գիշեր...
Մի քանի ժամ առաջ այստեղ
Դեռ ֆաշիստն էր շնչում տենդոտ,
Բայց մեր գեղի դարկից ահեղ
Փախավ դայլը թողած հորից
Հրդեհի բոց, արյուն, սովեր,
Որ վրեժի՝ ընդվզումով
Լցրեց վառվող սրտերը մերս

Մուկն հրդեհի—քամին ծովից
Դեպի սարն է թշում ահա,
Իսկ տներից վիշտն է ելնում,
Իջնում համը գյուղի վրա...
Վիշտն անողոր, որ այրող է,
Քան հրդեհի բոցեղ լեզուն,
Քան թրի պես կտրող քամին,
Քան փոթորիկը զազաղուն:

Նվ շնչում է գյուղն ավերակ
Մանր շնչով ու հեծեծում...
Մոտենում ենք մի տնակի,
Կոմիսարը դուռն է ծեծում:
— Ո՛վ է...—վախով ձայն է տալիս
Մերունական մի ձայն ներսից:
— Բացի՛ր հայրիկ, մենք ենք, ձերոնք,
Քո որդիքն են, բաց, ընդունիր:

— Պապիկ բացի՛ր,— մտի տնակից
Մանեկան մի ձայն է հասնում մեզ:
Դուք բացվեց... Մենք երկուսով
Ոգչունելով մտնում ենք ներս:
Ներսում ճրագն է զոզոզում,
Ինչպես մոմը դադաղի մոտ...
Յա՛վն էր աերը ալդ խրճիթի,
Այդ բնակիչը անողոր...

— էլ ի՞նչ մնաց մեր շեն գլուղից,—
Մերն է պատմում խուլ զայրույթով,—
Երբեք, մոխիր, ցավ ու կսկիծ,
Ամալութիւն, ամալութիւն...
Նայեք, ահա, այս աղջիկն էլ,
Հարեանիս ընտանիքից
Միակ վկան է, որդիներ,
Որ հրաշքով փրկվեց մահից:

Ասեք փոքրիկ Տառլանային,
Որք թռչնիկ է, անօթեան,
Միտքեցեք այս աղափնուն,
Ձեր թիկ տակ առեք նրան:
Նստում եմ ես, որք աղջկան՝
Տանլուային ծնկիս առնում,
Սրբում է նա աշրերը թաց,
Փոքրիկ աղջիկն ինձ է նայում:

Կարծես կլա՛նքը շողաց կրկին
Նրա կապույտ, ծով աշրերում,
Կարծես նորից հորն է գտել,
Հպվում է ինձ սիրով անհուն:
Ես յում եմ ես նրա ոսկե
Դանդուրները, թվում է ինձ
Այդ հլուսերի մազը վերջին,
Վրեժի՛ է կանչում նորից:

Տանլա՛, անդին մեր Տանլուա,
Վշտից զարկված փոքրիկ աղջիկ,
Դու հրաշքով կլանրի կոշված,
Սև խորշակից փրկված ծաղիկ,
Թո՛ մանկական վշտի առաջ,

Յաղկոց տուաց, արցունքներիդ,
Խոնարհում եմ ես իմ բոլոր
Այլ գրեշնե՞րը երգերի...

Դու շե՛ս չիների որբ ու մենակ,
Երկիրդ բեզ մայր կլինի,
Հայրենիքը մեր անեզերք
Ջերմ, դուրդուրող մի բնառների
Սո՛վ կարբի արցունքը քո
Երջանկության արե՞ր մեր,
Որ պիտ շողաւ և լույս սփռի
Այս աշխարհում դար ու դարերու

Լսում էր ինձ Տանյան հուզված...
Հետո գլուխն իր մանկական
Թերեց կրծքիս, թաքուն ժպտաց:
Այդ ժպիտը թա՛նկ էր օրքան...
Իսկ է՛ս և իմ երգերը լուս,
Ինչպե՛ս գինձոր գիրքում կունդնած,
Հսկո՛ւմ էինք նրա խաղաղ,
Անուշ բուներ մինչ յուսարաց...

Իսկ երբ արեւը հասողեց,
Ելա՛նք ոտքի... Նորից առա՛ջ...
Տանյան քնած էր խոր քնով:
Քնիք մանկիկ, բնի՛ր խաղաղ,
Էլ դա՛հիճը ետ շի՛ր գառնոս,
Էլ շե՛ս թափի դու դստն աշցունք,
Մեր Հաղթու՛Մյան ուղին ահա
Ձգվում է, տե՛ս, դեպ Արեւմուտք...

42 Բ. հունվար.

Կամիշ-Քուրումն.

ԿՈՎԿԱՍԻ ԶԱՂԱԿՆԵՐՈՆ

Հե՛յ, Կովկասի արծի՛ւլ թաղեր,
 Սրով կտրուկ, միշտ արի,
 Պարթևականչ իմ կտրիճներ
 Մեր բարձրագահ աշխարհի,
 Սև-մութ ամպը դեռ չի ցրվել,
 Դեռ ապրում է թշնամին,
 Վիրավոր է դադանը դեռ,
 Դեռ ոռնում է շար թամին:
 Զարկե՛նք թաղեր սրով հատու,
 Հատուցման ժամն է հասել,
 Խոցենք սիրտը շար թշնամու,
 Նրա մահն է մոտեցել:
 Մեր նախնիքը նայում են մեզ,
 Մեր սուր սուտերն է անպարտ,
 Ծրհնում են մեզ՝ Կադրեկ, Կափեզ
 Եվ սիգապանծ Արարատ:
 Օձված են սուրբ նախնյաց փառքով
 Մեր զենքերը շատ հուռց,
 Զի՛ դողացել և ոչ մի օր
 Մեր բազուկը թշնամուց:
 Եկել անցել են հազարների,
 Հազար խորշակ ու մորիկ,
 Բայց հայրենի Կովկասը մեր
 Միշտ կանգնած է անառի՛կ:
 Օտար են մեզ և անարդանք,
 Եվ շղթաներ ստրուկի,
 Զի՛ հանդուրժել նրանք կապանք
 Ազատաբազմ մեր հողին:

Եղբայրութիւնն արեւն հանուր
Թող մեզ վաճան միշտ լինի...
Հաւա՛ք, ըաջե՛ր, զարկով մեր կուտ
Պիտի մեռնի թշնամին:
Կովկասն ահա նայում է մեզ,
Զարկե՛նք, ղենքն է մեր անպարտ,
Օրհնում են մեզ՝ Կազբեկ, Կափեզ
Եվ սիդաղանձ Արարատ:

42 Թ. սեպտեմբեր.
Մոզդոկի տափաստան.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՔԱՅԼԵՐԳ

Մութ ամպեր են դիզվել ահա,
 Ան ոտխն է էլի մեր գեժ...
 Ելենք-կապենք զենք ու զրաճ,
 Ելնե՛նք եղբայր շարին ընդդեմ:
 Իզեն, իզեն
 Հայոց բաշեր

Այս մեծ կովի ահեղ ժամին,
 Մեր հարվածից,
 Հզոր դարկից
 Պիտի մեռնի՝ շար թշնամին:

Մայր Հայրենի՛ք, որդիքք բո
 Դնում են գա՛շար պայքարի,
 Դնում անպարտ իրենց զենքով,
 Սրտով՝ միշտ բաշ, սրտով՝ արի:
 Առել ենք մենք
 Զրաճ ու զենք
 Կլանքի՛դ համար, մայր Հայրենիք,
 Որ դու ծաղկե՛ս,
 Որ դու լինե՛ս
 Դար ու դարե՛ր միշտ անառիկ:

Վրե՛մն է մեր սրտում խոսում,
 Արյունը քաշ մեր պապերի
 Եվ հնգաթև տատկն է փայլում
 Մեր կարմրածուփ դրոշներին:

Դե վաշտ առ վաշտ-
Դե քունդ առ գունդ
Հառա՜շ, հառա՜շ քաշեր հաշոց...
Մեր ուժի դեմ
Չկա բնդդեմ
Ո՛չ մի պատխար, ո՛չ մի ամբոց:

Արդար է սուրբ կռիվը մեր,
Հանուն վսեմ Ազատության
Դե, օ՛ն, հառա՜շ, կարժիր քաշեր,
Մերն է դափնին մեծ Հաղթության,
Դեպ մա՛րտ, ընկեր,
Առած զենքեր...
Հնչի՛ր շեփոք այս մեծ ժամին.
Քաշե՛ր հաշոց,
Սրտով հուր-բոց,
Հառա՜շ, հառա՜շ դեպ թշնամին:
41 թ. հոկտեմբեր.

ԳՆԴԱՊԵՏ ԶԱՔՅԱՆԻ ՀԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայաստան երկրի բարձր լեռներում
Հնչե՛ր շնփորներ մեր հրաժեշտի,
Այսօր սրբազան հողին ենք հանձնում
Ահլուներ տնվախ, բաշ գնդապետի
Սրբեցեր վշտի արցունքն այրող
Մեծ պատերազմի այս ահեղ ժամին,
Թող մարտահո՛շր մեր բոցավառող
Հրաժեշտը լինի բաշ գորավարին...

Ննջե՛ր դու խաղաղ... Քո լույս ահլուներն
Մեր լեռնաստանի դարձնը շատյը
Թարմ ծաղիկներով համբու՛յր է տալիս,
Եվ քո անմոռաց շիրիմի վրա,
Որպես մեծ սիրո, պատվի, հարգանքի
Խորհրդանշան, հերոսիդ համար՝
Նա անմահության, հավիտյան փառքի
Ծաղկապսակն է դնում բոցավառ:

42 Թ. ապրիլ.

ԷՔՍՊՐՈՒԵՏ՝ ԳՐԱԼԾ ՌԱԶՄԻ ԴԱՇՏՈՒԾ

ԲԱՄԱՆԱՅԱՆ, ՓԱՌԱՊԱՆԻ ԴԻՊԼՈՄԱՏԻ
ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԻՆՆԵՐ

Ահեղ հասուցման ժամը հասել է,
Զա՛րկ, քաջ հալոթդի, զա՛րկ ամբողջ ուժով...
Ոսոխը, դիտցիր մեռնող գազան է,—
Զարկե՛նք կտրիճներ, ժամը հասել է:

Դավթի՛ հարվածով զարկենք թշնամուն...
Եողում են ցամաքի մեր կուռ զենքերը,
Ազատ Կովկասի գալի՛քն ենք կոչւմ,—
Զարկե՛նք կտրիճներ, ժամը հասել է:

Մայր Հայաստանը, Արարատը վեհ
Թրճենի են, քաջե՛ր, մեր սուր սուսերը...
Քիտցե՛ք, այսուհետ՝ և ո՛չ մի քայլ ետ,
Այլ միայն հառա՛չ... ժամը հասել է:

Թող բամբ որոտա՛ն փողերը կովի,
Մեր առելովյան ալրոզ բոցերը
Թող լափե՛ն սիրտը անարդ օսոխի,—
Զարկե՛նք կտրիճներ, ժամը հասել է:

Զարկե՛նք անվերել, մեղ հեռ են քաջեր
Մեր ժողովրդի պատիվն ու սե՛րը...
Մա՛հ են թշնամուն, զարկե՛նք աներեր,—
Զարկե՛նք կտրիճներ, ժամը հասել է:

42 թ. օհայտնմբեր.
Մոզդուկի տափաստան

ՀԵՐՈՍԻ ՔԱՂՈՒՄԸ

(Ռեկվիեմ)

В ридях стояли бесмолчаливо тоской,
ноги хорошили другъ...
М. Бермонта

Այս առափոտ ընկերոջս մենք սուրբ հողին հանձնեցինք...

Քաջ էր զենքի խմ եղբայրս և բաշարար էլ լինեալ,
Կարծես օրը գիշեր դարձաւ, կարծես արեւը հանդաւ,
Ինչպէ՞ս տանէնք ընտն այդ ցափի մեր ծանրացած ոտերին,
Տասման կրա՞կն էր բռնկվել մեր սրտսույր սուտերին,
Մենք զինվորներ համը ու լսին կանգնել էինք դիտարաց,
Վշտի մթին ամպն էր թառել մեր ճակատին սեպկեալ,
Բաշց հատուցման երկու կայծակ, երկու բոց շանթ տններում,
Թրբատելով ամպն այդ վշտի վառում էր մեր աչքերում,
Մեր զենքերի համազարկը դարձաւ նրան թաղման երգ,
Որ տարածվեց մինչև հեռու հորիզոններն անեղները:

Այս առափոտ ընկերոջս մենք սուրբ հողին հանձնեցինք...

Եւ էրր վերջին հրամեշտի խոսքը պոկվեց մեր սրտից,
Կարծես անտես բլուր գանգերի դողալէն հասաւ մեզ հովտից,
Մահեց անցաւ ծով դաշտերով վշտոտ մրմուռեղ սլուքի:
Եւ ծխածանր բաղմեղանդ ներկեց գմբէթն երկնքի:
Իսկ նա հանգչում էր անխոսով հայրենազան իր հողում,
Արփին նրա զերեզմանին լույսի անձրև էր մաղում...

Այս առաջնութեան ընկերոջս մենք սուրբ հողին հանձնեցինք...

Մի՛ վե՛ր շէտ այն պատանին... Օ՛, ո՛չ, ապրում է ու կա.
Նայե՛ք հովիտը երիզող այն լեռներին բարձրագոյն,
Նրանց ամպշող կատարները այդ եթովներն են նրա,
Որ հավերժի հայացքի դեմ դար ու դարեր կմնան:
Նայե՛ք արծաթի վե՛հ սլացքին՝ արքայական ու հպարտ,—
Այդ նրա փա՛ռքն է թևավոր, նրա անունն անարատ
Ահանջ դրե՛ք տաճարների այս մշտաբխուն խախտչին,—
Այդ նրա երգն է անմախճան՝ բյուրեղային ու վճիռ:
Նայե՛ք երկնի լայնությանը երազային ու մարտը,
Այդ քաջորդու հայացքն է ջինջ և պարզությունը հողու:
Նայե՛ք արփուն, այս արեին, այդ բոց սիրտն է պատանու:
Այդ նրա կյանքն է մշտավառ, որ էլ չունի՝ մայրամուտ...

Այս առաջնութեան ընկերոջս Անմահության հանձնեցինք...

1945 թ. մարտ.

Հիշում եմ ինչպես խոսքերով քնքույշ
Դու ինձ կովի դաշտ ճանապարհ դրիր...
Հիշում եմ, հիշում... իրիկուն էր ուշ,
Երկնում կարուսելն անթիվ աստղերիս
Հիշում եմ ինչպես հայացքները մեր
Կանդ առան պայծառ այն աստղի վրա,
Առաջինը, թարուն մենք նայելով վեր.
— Թող այս աստղը միշտ մեզ լինի ընկեր...
Լինի խոր աշուն, թե լինի ձմեռ,
Լինես դու ուրախ, թե լինես տրտում,
Այդ աստղը պայծառ, ցերեկ թե գիշեր
Թող բոցավառվի քո ջահել սրտում
Եվ եթե մի օր ամպը տխրության
Արցունքներ դառնա քո ջինջ աչքերում,
Ու սպասումից աննշմար, անձայն
Վիշաք երես մեր տան դռներում,
Դու վերե՛ն նայիր՝ մեր լուրթ երկնքին,
Նայիր այն աստղին սիրո նշանակ,
Եվ թող հավատի աղբյուրը կրկին.
Կարկաշի, կանչի ջահել կրճրիկ տակ,
Թող արցունքներից ջինջ կաթիլներում
Նա հուրհրատի հավատով խորին
Եվ փաթորալից այս խենթ օրերում
Միշտ հսկի նա ընդ մեր ճանապարհին,
Եվ եթե մի օր ընկնեմ ես մարտում,
Մեր Հաղթանակի շողն իմ երեսին,
Թող պատմի նա միշտ՝ անխոս, անտրտում
Քե՛զ, անդի՛ն ընկեր, Դեր սիրո մասին

ՍՊԱՅԱԿԱՆ ՎԱԼՍ

ԻՐԱՅԷԼԻ ԲԱՆՈՐԱՆԻՊՈՎԻՆ

Աստղայից երկինքը կառուսել ողեղեն,
Անտիկըր, անվախճան անհունի ծովի մեջ
Պատվո՛ւմ է նորեն՝ վեհորեն, վեհորեն...
Սա երա՞ղ է արդշոք, թե՛ հեքյաթ է անվերջ,
Իրիկունն է փովել՝ աստղաթևի, աստղաթևի,
Դաշանրին, ջրերին, լեռներին կապտաբող
Նվ՝ քնքույշ մատներով, լիներով արծաթե,
Մեր սրտերն է լցրել պատրանքո՛ւմ, պատրանքո՛ւմ:

Հանգն՝ս է փառավոր... աստղայից մի երկինք...
Վայրկյաննեղ ենք բմպում՝ կենսահո՞րդ, կենսահո՞րդ,
Անհա՛ս է, անհա՛ս է այս բողեն երջանիկ,
Ողջո՛ւյն քեզ հույզերի վարդաշող առավոտ:
Նվ՝ թնդում է պարի խենթ մուղիկը նորեն,
Ի՛նչ քաղցր է պատրանքը, տենչանքը, երազը...
Դառնո՛ւմ է անդադար, դառնում է վեհորեն
Մեր վա՛ւր, մեր վա՛ւր, մեր վա՛ւր...

Բող խամբի՛ լայս ծովում թախիծը բաժանման,
Հեռացման մորմորը՝ վշտադին, վշտադին:
Ողջո՛ւյն քեզ, ողջո՛ւյն քեզ խնդություն տեսահման,
Քեզանով արբշի՛ս է մեր հողին, մեզ հողին:
Մե մահվան մենք քանի՛ կամուրջներ անցկացանք,
Մեր փա՛ռքը, մեր փա՛ռքը՝ շխամբո՞ղ, շխամբո՞ղ:
Մենք որդի՛ք հավերժի, մենք կյանքի սերմնացան:
Մեր աստղը, մեր գործը՝ հավերժո՞ղ, հավերժո՞ղ...

Գարուն է կրկին՝ Հայաստան երկրում,
 Մի կախարդ մայիս, շքեղ ու շոալի,
 Քեզնե՛ղ հմ շնչում ու քեզ անըջում,
 Հեռավո՛ր բնկեր, իմ գինձո՛ր եղբայր...
 Գարուն է կրկին, մայիս լուսաշող...
 Ի՞նչը կարող է փարատել սակայն
 Սպասող սրտի թախիժը մաշող
 Եվ տխրությանը իմ աղջկական
 Որտե՛ղ ևս հիմա այս ահեղ փամին,
 Ո՞ր աստանդական վրանի ներքո,
 Կարճատե քո՛ւնն է իջել աշքերձի,
 Թե՛ մի խելացար, մահադուլժ երգով
 Թաղմի սամումն է շուրջը մոնչում,
 Մի դորամօր կամք ու մի ձեռք անքե՛ւ,
 Քեզ հերոսության ու փառքի կոչում,
 Որտեղ էլ լինես ևս շքնե՛ւմ հմ քեզ...
 Հավատո՞ղ քայլիս այս դժվար մամին,
 Իմ սերը մարտը՝ կհաղթի՝ մահին...

1243 ք.

Մենք այսօր խնցրինք այս գյուղը թշնամուց՝
Դիակներ, կախաղան, տնակներ ծխացող...
Լեյտենանտ Օսլովը ծնվել էր այս գյուղում,
Նրա հետ անցնում ենք մանկության փողոցով:
Նա աչտանդ՝ այս գյուղում իր աչքերն է բացել,
Հարազատ են նրան ամեն տան բարերը:
— Բայց ո՞ւր է...

այս գյուղով ֆաշիստներն են անցել,

Սև խորշակն է անցել՝ ավերել, այրել է...
Մի պատառ պատմում է արտասուքն աչքերում.
— Ա՛խ, քանիսը կորան, քանիսին կախեցին...
Ձեռնափայտն է սեղմում շարացած ձեռքերում
— Իսկ ձերոնց, Նիկիտա՛, չըզիտեմ... քշեցին...
Կանգնած ենք Օսլովի հայրական տան շեմքին,
Մենք անցնում ենք, բացում դռնակը, մտնում ներս...
Դողում են շուրթերս զայրույթի կրակից,
Ի՛նչ խոսքով, ի՛նչ խոսքով պատմեմ ձեզ,

Եվ տունն է կիսաքանդ, և դատարկ է այգին, —
Պառչում են է թերթիկ հրդեհից սևացած...
Նայում եմ ծխացող, ավերակ տնակին,
Հաշմանդամ ծառերին կորացած:
Նայում եմ Օսլովին և իջնում է սրտիս
Կապար՝ ծանրություն... Անզուր են խոսքերը...
Վառվում են աչքերը, իսկ գունատ ճակատին
Կուտակվել են կարծես վշտի սև ամպերը...
Սա դրկում եմ նրան՝ լեյտենանտ Օսլովին,

Հարազատ եղբոր պէս ես սեղմում եմ կրծքիս
— Մե՛ծ է վիշտդ, անհուն, լեռն է ցավդ, ընկե՛ր իմ,
Քայց լսի՛ր, լսիր ինձ, անանշ գիր խոսքերիս:

Այս այգին կըծաղկի՛, կըծաղկի՛ քո այգին,
Եվ դարձնի կըլինի, և երգը զրնդուն
Կհնչի՛ հայրական տնակում:
Երջանիկ սրտերից կրխի ու կրկին
Նորոգւած կլինի, եղբայր իմ, տունը քո,
Եվ մայիս կլինի քո սրտում, քո հոգում,
Եվ որդիդ, կամ դուստրդ կարկաշող նոր երգով
Ծաղիկնե՛ր կքաղեն քո այգում:
Չի՛ լինի ոչ մի դավ, ոչ մի ցավ ու մորմոր,
Չի՛ լինի արցունքից շորացած ոչ մի աչք,
Չի՛ լինի ոչ մի սիրտ էլ վշտից հեծեծող
Քո նորոգ, երջանիկ հարկի տակ:
Այս այգին կըծաղկի՛, կծաղկի՛ այս այգին,
Կլինեն ժաղիկներ և դարձնի,
Կհալվի սառույցը սրտերից վշտակիր
Մեր ազատ, մեր հզո՛ր աշխարհում:

42 թ. հունվար.

Կերչ.

ԵՍ ԳԻՏԵՄ, ԴՈՒ ԿԳԱՄ...

Ես գիտեմ, դու կգա՛ս,
 դու կգա՛ս մի վառ օր,
 Հաղթությա՛ն ավետիք,
 դու թռչուն լուսավոր...
 Մի՛ վառ օր կմտնես
 դու մեր տան դռներին,
 Կցնծա՛ն, կցնծան
 մեր սրտերը նորին։

Ես գիտեմ, դու կըգա՛ս...
 և քեզնով աղեցուն՝
 Թեափոր մեր հողուն
 կլինի խնդություն
 Հաղթությա՛ն ավետիք,
 առավոտ սրտահույզ,
 Դու հողի և մարդու
 վարդաշող կըշափույս։

Ես գիտեմ, դու կըգա՛ս...
 Դու կգաս մի վառ օր,
 Հաղթությա՛ն ավետիք,
 դու թռչուն լուսավոր,
 Կշողաս վաստակած
 զինվորի աշքերում,
 Արևներ կվառես
 իմ հոգի աշխարհում...

43 Թ. հունվոր.

Օ Ր Ո Ր

ԻՅ ԿԱՐԻՆՍԻՆ

Հասին անցավ ամպի ետե,
 Գետից հովիկ փչեց թիթի,
 Ննջում են լուսն ծառ ու ծաղիկ,
 Դո՛ւ ես արթուն միայն, բալիկ,
 Ձրոր ասեմ, տեսուշ բալաս,
 Քրնկա Հանդիստ, որ մեծանամ
 Նանա-նանի՜կ,
 Մերուն բալիկ...

Աշխարհն անեղ բոցերի մեջ,
 Արլան գետն է հոսում անվերջ...
 Հայրդ կովի դաշտը գնաց,
 Գնաց ընդդեմ մեր թշնամյաց,
 Գնաց կովի ընդդեմ շարի,
 Որ թեզ ետրից զարուն բերի
 Նանա-նանի՜կ,
 Անուշ բալիկ...

Կուսնիկները ծանոթ երգով
 Յիան անցան մեր երկերով,
 Կուքն էր բարի նրանց կացին—
 Հայրդ մոտ է վերադարձին:
 Ա՛յ կուսնիկներ շարան-շարան,
 Բարե՛ տարեր մեզնից նրան
 Նանա-նանի՜կ,
 Քաղցրիկ բալիկ...

Հետեւ երկնում մի աստղ շողաց,
Բարի աչքով նայում է ցած:
Այն ի՞նչ աստղ է այդպիսի փայլում,
Շող է ասլիս, բոցավառում:
Այն մեր երկրի աստղն է սուտակ,
Աշխարհն առած իր թևի տակ:
Նամա-նամի՞կ,
Իմ լավ բալիկ...

Լուսինն արդեն ննջում է լուս,
Քնել էն տես ծագիկ ու ջուր,
Արտա ու Հանդ, անասա ու ձոր,
Ասուն էլ է երգում օրոր,
Որ իմ քալիկը քննանա...
Նանի՛կ-նանա, նանի՛կ-նանա...

43 թ. Հունիս.

Է. Մ.

Ես այդ երեկոն ինչպե՞ս մոռանամ...
Հեռախոսի դանդ...

— Եկե՛լ եմ, ողջո՛ւյն...
Խելադարի սկես ես դուրս եմ թողում,
Կարծես կարող է նա անէմանալ,
Երջանկությունը այդ լսափողում
Կարծես ինձ ձայնեց, խոսեց սրտիս հետ
Գարնան արևն էր կարծես շողշողում,
Իմ հոգու համար՝ դարուն ծաղկավետ
Թողում եմ արագ դեպի կայարան...
Դաժան հոճավարը մայիս է թվում,
Ներքևում Քուտն է երգում միայնար,
Դավիթի սարն է կտրել խավարում,
Խավար... Բայց ցեժուն իմ սրտի համար
Կարծես հաղարաչը լույսեր վառվեցին...
Մի գունատ աղջիկ... Աչքեր սիրառատ...
— Դու չե՞ս բարկանում, եկել եմ այցի...
Մի գունատ աղջիկ...

և ազմկալի

Մի կառամատույց իր խոյապարով,
Եթե ես հազար ձեռք ունենայի,
Բոլո՛ր ձեռքերով կգրկեի քեզ...
— Ուր էլ լինեիր կգտնեի՝ քեզ
Թրջում է ձեռքս հատիկն արցունքի...
Հրաշք է թվում վայրկյանը կարծես
— Մի՞րո՞ւմ եմ, սի՞րո՞ւմ...—դու ասացիր ինձ,

Ես հավատացի քո շրթունքներին:
Օրհնում եմ ահա այդ ժամը նորից
Այս պատերազմի ահեղ օրերին:
Ես հավատացի՛...

դու բերել էիր

Իմ Հայրենիքի կարոտըն անմար
Քո համբույրի մեջ...

Բերել օրհնանքը

Մեր վեհ լեռների՝ զինվորիս համար:
Ես եկել էի կավի փոթորկից,
Բերել հերն ռազմի և մի սիրտ սիրող,
Սի՛րտ, որ ձուլված էր իմ Հայրենիքին,
Սի՛րտ, որը բռն էր, շնչում էր քեզնով:

Ես այդ երեկո դողով կարգացի
Քո քնքույշ սրտի էջերն անժանոթ...
Ես այդ երեկո կարծես զգացի,
Որ այս աշխարհում կան սեր և կարոտ,
Միբոլ սրտերի պարզ ու հմայուն
Մի աղնիվ ձուլվածք, մի անխախտ դաշինք,
Որ թանկ է, ինչպես սեփական արյուն,
Ինչպես սրբազան բառը՝ «Հայրենիք»:
Եվ մենք երգվեցինք միտը բազաքի
Այն հրաշագեղ կամարների տակ...
Երգվեցինք սիրով մեր արևադին,
Երգվեցինք խոսքով՝ պարզ ու հասարակ:
Եվ մեր ձեռքերը միացան ամուր,
Մի սուրբ խոստումով, հավատով խորին,
Երգվեցինք, ինչպես մարտիկն է երգվում
Անկաշառ խոսքով փորձություն ժամին:

42 թ. փետրվար.

Քրիլիսի

ԿԱՍՒ ՎԱՀԱՆՈՎ, ԿԱՍՒ ՎԱՀԱՆԻՆ . . .

Или и лагрях позвратител,
Иль на лагрях мертв вадет..
Д. Давыдов

Նորից անցաւ ես հափրչան իմ աշխարհով՝ վեր ծովերեն...
Առաջնախ մշուշ քողը զանդազ լուծվում էր կապույտում,
Եվ փռված էր հորից իմ գեմ շքեղաանու ու վեհորեն
Հայոց բանձրիկ աշխարհը պերճ, ինչպէս կապույտ մի հերթաթում:
Փռել էր նա զմրուխտ փեշերն Արարատի հրաշք հովտում,
Խիզախ հայացքն Արագածի քառազաղաթ ալմաստ գահին:
Հարցմունք արի ծարավ հոգով, հայրենական սերն իմ սրտում.
— Ի՞նչ խոսք տանեմ որդիներիդ, հայս՛ց երկիր, այս գոտ՝ ծամին...
Ասավ՝ մի խոսք ունենք հրեայց եւ ա՛յն էլ տար որդիներին.
Բարի՛ ետ գան հողն հայրենի,
Կամ վահանո՛վ, կամ վահանի՛ն...

Դարեր եկան, դարեր անցան, բայց անմեռ է պատգամը հին,
Մեր քաջ նախնայաց խոսքն իմաստուն՝ կամ վահանո՛վ, կամ վահանի՛ն...
«Կամ վահանո՛վ» — նշան է այդ քաջը հազմած զարձեւ է տուն,
Եվ մարտերում վայր չի՝ դշեյ զենքը՝ պատիվը քաջորդու
«Կամ վահանի՛ն» — նշան է որ զինակիցներն ուղղի դաշտից
Իրեն անխոց վահաններին հայրենական հողն են բերել
Կամ զին ընկած մեր գլուցազնի՝ անմահութեան տառքը նակտին,
Կամ նրա բոց անտուն անմեռ, որ պիտ ապրի դար ու դարեր:
Եվ ես պատգամը մեր նախնայաց հորի՛ց գրում եմ մատչանում
Ահեղ կովի այս գոտ ծամին՝
«Կամ վահանո՛վ, կամ վահանի՛ն»...

եւ զկերպացով մի պահ հողիս, միտքս կտրեց անցով դարեր,
Հայացքիս դեմ հաղար կաշմակ ընցկլտացին ու շողացին,
Ռազմի շարքով, պարթեալանէ Հայոց քաշերն ելան իմ դեմ,
Սուրաց անցով փրփուր բաշով քաշ Վարդանի գոռ սլորւեմին...
Սպարապետ, սեպուհ, սազմիկ թռչում էին — «Դե ս'ն, հասա՜ք...»,
Փայլում էին տեղ ու վաճան և նիզակները սուրացայրի,
Եռզում էին գրոշները հոծ գնդերի շարքի առաջ,
Որոնց հզարտ հակառակներին ա՛նողն էր փայլում Ավարայրի
եւ լսեցի խրոխտ մի ձայն թռած քաշանց կուռ կրծքերից.
Պատգամն է մեր, խոսքն է մեր հին՝
Կամ վաճանո՛վ, կամ վաճանի՛ն...

Դողաց հողն իմ սարերի տակ... երկինք էլավ սրտան աճեղ,
Լերեզակի նետերն հին դարձան դարնան մի լույս անձրե
եւ սուղեց հողը մեր հին խնայասության մի բոց հեղեղ,
եւ ուռնացավ աշխարհն հայոց՝ հովիտ ու գաշտ, ծիւ ու տերեւ
Լերձիվն պրկից թևերն հզոր, բազեն կանչեց ապաստմին,
և պղնձյա փողը մեր հին երկնեց կոճի կոշքն արի,
Հերոսության մեր սուրբ սկին դարձած հուր-շանթը վրձի
եւ ընդոսա թշնամու դեմ, ալյուռն տալով հայ քաշերին,
Ողեկոշեց սազմի գաշաւում զինվորներին կանչով նորից,
Դուր տուն դարձեր վայել քաշին՝
Կամ վաճանո՛վ, կամ վաճանի՛ն...

Մայրը թաղած մորմօրն հողու սրտի անտես ծալքերի տակ,
Աստվածային ծով աշունքից սրեց հակինթ արցունքն իր,
Կինը նայեց ցավին հղարտ, վշաթ լիսանն ամպակուտակ,
Հարսը մետաքս գործեց ծածուկ՝ շոտյ լովիւ սիրեցյալին
Հաւատի մեծ, վսեմ ծովում կտրով քուրմը սպասումի
եւ տխրության միզում շողաց արիւթյան կանառն անբիծ
Մեր մարդարն պատը սիրով հանձնեց հողին կտրատ գինին...
Ասաց — «Կըզա՛ մամ խնդության և կըհորգի՛ գինին նորից...
Արդ՝ սպասենք մեր քաշերին, մե՛ծ է մամը, ա՛հեղ տարին»,
Բայց սպասենք սիրեցյալին՝
Կամ վաճանո՛վ, կամ վաճանի՛ն...

Արդյաք երա՞զ էր մի շքեղ, թե՛ երջանիկ, վսեմ վայրկյան...
Նայեմ... երկինքը պարուրեց ձիածանը կախարդական,
Նայեմ արեւն էին րերում բլուր աղգերի քաշերն անմեռ,
Արեւն էր այդ ազատության, հաղթանակի արեւն էր մեր

Արեգակի գունդը հրե առևս սակե վահան լինել,
Որ ծածկել էր կրճրէրն հզար հայկյան բազում սազմիկների
եղ նրա հօր, լուսեղ լանջին որդեւ ավանդ սուրբ ու տիմեւ
Փայլում էին անունները հերոսաբար ընկածների...
Իսկ առջեւում շողշողում էր լսի գոյներով՝ ծիածանի,
Գլղանք միայն հողն հայրենի
Կամ վահանով, կամ վահանի՛ն...

44 թ. մարտ.

Յրորոցում հիմա գուտարն է իմ ննջում,
 Համբույրն անդորրության խաղաղ, անմեղ գեմքին:
 Նա հեռու է ինձնից... Նա մի անմեղ թռչուն,
 Դու պահպանի՞ր նրան, իմ հայրենի՝ երկիր:
 Դու պահպանի՞ր նրան, իմ հայրենի երկիրը,
 Կապույտ, վեհառեսիլ կաթարներինք ներքո,
 Արև՛, լույս տուր նրան, լուսնյա՛կ, աստ նանիկ,
 Թող նա ննչի խաղաղ ջո մեղմանուշ երգով:
 Դադկանց ծովեր, նրան դուք բարի լույս տանք,
 Թող բորբ լինի այգը, ուզին՝ պայծառ, խնդուն,
 Ընկեր լինի թող ձեզ, նրան ձեր զիրկն առեր,
 Թող որ տարի հանգիստ նա ձեր երազ հովտում:
 Ձեր թևերին քնքույշ, հովն՝ ր Արազածի,
 Իմ աղչկան տարեր համբույր, կարոտ ու երգ,
 Հոր պես շոյեր նրան ամեն լուստրացի,
 Քո՛ւյր դուք եղեր նրան, նրան եղբայր եղեր:
 Քն՛դ եմ գիմում ահա, իմ հայրենի աշխարհ,
 Քն՛դ, որ կյանքիդ համար ես ելել եմ մաղտի,
 Որդիական սիրով, սիրով՝ սուրբ ու անմար,
 Գարեան արև՝ եզիր ծաղկմանն իմ ոստի...
 Թե ցուրտ լինի, ինձ պես ջերմացրու նրան,
 Թե շոգ լինի, նրան դու հովանի եղիր,
 Թող նա ծաղկի անվիշտ ջո թևերի վրա,
 Իր ոտքի տակ զգա ուժը իմ մայր հողի:
 Նա մեր վաղն է շքնաղ և մեր դալիքը լույս,
 Ե՛վ քո, և՛ իմ կյանքը, կարոտ, տենչանք ու սեր...

Կանցնեն ժրերն այն խենթ, ներկան խոռվաճուղք,
նա՛ պիտ շնչուն երգով լցնի աշխարհը մեր,
նա՛ անց բերուլը ծաղիկ, փրկված փոթորիկից,
նա՛ հՀատնի գեղի լքնաղ մեր Ապագան...
Քե՛զ եմ դիմում ահա, իմ Հայրենի՛ երկիր,
Դու պաշտպանի՛ր նրան, դու փայփայի՛ր նրան:

43 թ. ապրիլ.
Կուքան.

Մ Ա Յ Ի Ս

ԳՐԱԴԱՆՔ ՀԱՂԹԱՆԱԳԻ ՕՐԳ
1945 թ. ՄԱՅԻՍԻ 2-ԻՆ

Բայց պատուհանիցս հրաշք դարձան է ինձ մպտում,
Ես ա՛յն լույսի պես արեգական, գերո՛ղ, ինչպես սերը կախարդիչ...
Քեանա՛յր է հոգուս խնդությամբ, մայիս է կրկին իմ սրտում,
Վառվում է իմ զեմ կապույտ բոցով երկինքը չինչ...
Դեղձիներն բույրն է փսփել աշխարհով մեկ,
Որ կարծես խո՛ւնկը լինի դարձան այս հանդեսի,
Ուրախությամբ է փռել իմ հոգում կախարդ մի ձևեր,
Եվ ես հի՛մն եմ երգում դարձան արևին ու լույսին:
Կանաչ ծառերի հեղեղն է երևում ալդիներից,
Այ մարդերի փնչերն են բացում շքերթը դարձան աստվածի...
Ո՛ղ է ծաղնում ինձ այսպես տիրաբար, այսպես քնքշալից,
Որբա՛ն աղբյուրներն են կարկաչում սիրտ ու կարտախ
Մ, իմաստո՛ւն դարուն, կանա՛չ դարուն, հավերժակա՛ն դարուն,
Օ՛, պերճ մայիս, որ դարպասներն են բացել մեր խնդությամբ,
Ինչպե՛ս էինք սպասում մենք քո գալուն,
Ինչպե՛ս էինք փափաղում քո լույսերը հավերժական...
Ես դարձան խենթ սիրա՛ւոր եմ, ես պաշտո՛ւմ եմ հեղեղը ծաղիկների,
Եվ շատրվանները կանաչ բարդիների հովտում մեր ավանդական,
Բայց ե՛րբ է եղել դարունը այսքան զմայլելի,
Այսքան շնաշխարհիկ և խորախորհո՛ւրդ այսքան...

Ռազմի փաթորիկից հետո որբա՛ն պայծառ ես, ավետարե՛ր դարուն,
Հողթանակի՛ Մայիս, որ կամար ես կապել մեր հոգում,
Ես քո հզոր փաթորիկո՛ւմն եմ զգում մեր երակներում
Եվ քո զրնգուն ե՛րգն եմ լսում երկրի վրա ու տիեզերքում...

Որքան արշուն թափեցինք այս Մայիսի համար,
 Որքան արցունք, որ կարծես ցողը լինի այս լուսարացի,
 Քանի՞ դիշեր շփակեցին աչքերը մայրերը մեր կարոտովս,
 Որ բացվի այս առավոտը փոթորկածին
 Եվ մեր հետևում թողած դիշերները մտքի և աշակերտ,
 Մենք անցանք մեր փորձություն ուզին հերոսի պես,
 Անցանք ինչպես Հազթո՞ղ, ժածանելով դրոշմ մեր փառավոր
 Օրերում այս թե՛ և գալիքների դիմաց արեակեղ...
 Հազթմանա՞կ... Մայի՞ս... Ահա երկրով ոսկի ամպերն են լողում,
 Որ բարերիք տնձրե՛ պիտի դառնան մեր սեահողին,
 Որքան առատ է լինելու բերքը իմ Հայրենական հողում,
 Որքան հատիկ, որքան բոգբոց է բացվում գալիքներով հրդի:
 Սերմնացաննե՛ր գարնան, սերմնացաններ ազատություն
 Քող օրհնվա՛ծ լինի ձեռքը ձեր և գործը պայծառանուն,
 Յանեցն՛ք մեր արդար և սուրբ սերմերը արեհատիկ,
 Որ հավերժակա՛ն լինի Մայիսը այս աշխարհում:

Բաց պատուհանիցս կախարդ դարունն է ինձ ժպտում,
 Ու լուսմ եմ կլանքի երգը հավերժական,
 Ո՞վ է այսքան բերկրանք սփռել իմ սրտում,
 Որքան պայծառ է շողում իմ դեմ գալիքն անեղբուհան
 Ծ, իմաստուն Մայիս, որ ցողված ես ուրախության արցունքներով,
 Շողա՛, ժածանի՛ր դրոշմ բո և տիրաբուր բայիք,
 Անցիր մեր դաշտերով, մեր ծովերով, մեր սրահով,
 Ես քե՛զ եմ երգում և քո երթը դեպի հեռունքը Ապագայի...

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆ ԱՌԱՎՈՏ

Այս առավոտ լուսարացը ողջունեցի հոգարու և հղորացած....
Վաստակած եղբայր, գիտեմ, դո՛ւ էլ ես հուզված ինձ հետ,
Քո սիրտն է՛լ է այս առավոտ ջահելացած

Քաջել սիրտ իր առաջատուները երջանկավետ...

Թրթուում է աշնանային երկիները ուրախության հրթիռներից,
Հուզված են հրապարակները ալ գրռներին փոխորկումով,
Երգ, ողջադուրանք, ալիկոծումը մեր սրտերի

Զրկախառնված աճյունում են քաղաքամոր փողոցներով:
Մենք երջանի՛կ ենք ընդ հետ Հոկտեմբերյան ալգարացով,
Որ կամար է կապել Խղձայիկից մինչև ջրերը եռադադախան,
Սառուցյալից մինչև Արարատը մեր համերժական...

Դու լսո՛ւմ ես ոտնաձայնը մեր՝ ծովերից մինչև ծո՛վ,
Մեր երթը՝ ձգված դեպի երազած մեր Ասպազան,
Մենք ուահվրանե՛րն ենք ամենազոր ճշմարտության
Եվ անցնելով դժվարության մազե կամուրջներից,
Մեր ուսերին տանում ենք Մափո՛րն Ազատության,
Որպես պարզ և զայիք սերունդներին:

Մենք սերմնացանե՛կն ենք արդարության, բարո՛ւ,
Մենք մեր սրտերից պատվա՛ր կառուցեցինք ընդդեմ շարի,
Հողմն աշխարհավեր խեղդեցիկն իրեն բռնում,
Որ օտրելության սև ամպը շիշի այս աշխարհին:
Եղբայր իմ, դու զգո՛ւմ ես վեհությունը մեր ուխտի,
Հայնությունը մեր հողու և սե՛րը մեր անեղբայրան,
Մենք դարո՛ւն ենք ավետում հողազեղին,
Սփռվանք՝ մորը և կյանք՝ նորեկ մանկան...
Աշխարհն մի աչք դարձած նայում է Կրեմլին ավետարեր,
Կրեմլյան աստղերի՛ն, որտեղ պատի՛վն է շողում մեր Հայրենիքի:

Երդվե՛նք կրկին... այդ աստղերը կշողան դար ու դարեր,
Այնտեղ մեր կյա՛նքն է, սե՛րն է, մեր սիրտն ու հոգին:

Վաստակա՛ծ հզրայր, որպէս դու՜ մեր հպարտությունը ծածանելով,
Քայլե՛նք զեզի վաղը... Քայլե՛նք, մենք տերն ենք մեր կյանքի,
Քայլենք և երգենք, անցնենք ցեփոթյան կամարներով
Եվ ողջունենք Մենդյան օրը մեր մայր Հայրենիքի:

1946 թ. նոյեմբերի 7.

Պենագարդի՛ր, երկիր Հայաստան, այսօր բո՛ւրն է մեծ,
Ծածանի՛ր ուրախության բո գրոշները բոլոր,
Հաղթողի փառքով դառնում են հետունքից հողմածեծ
Արծիվները իրենց արծվաբո՛ւյնը արևավոր...

Յնձա՛, թեղ անմահությանն են քերում սաղմիկներդ դարնանարիք,
Քո գի՛րկն են դառնում նրանք՝ Հաղթողի աստղը ճակատներին,
Նրա՛նք, որ իրենց գրոշներին տարան անունդ անմեռ,
Մեր պայծառ Երեանից մինչև պարտված Բեալինս
Նրանք ելան թշնամու դեմ, որ սև շանթից շլացի նայիրջան բարդին,
Որ էլ-Ջորի շարագույժ մթրիկը նորից շշաշի մեր գլխավերև,
Որ մենք տեղը լինենք մեր ծխածանվող աստվածուհի,
Նվ երջանկության ցողով ցողված լինեն ծիլ ու տերև...
Որ շե՛ն մեա ոստանը մեր և հողը մեր պապենական
Որ մեր հանգեո՛ւ սեղաններին փրփրի ուրախության գինին,
Որ պայծառ լինի Կրեմլյան աստղերի լույսով գծած մեր Ապագան,
Որ հպա՛րա նայի Արարատը եկող սերունդներին:

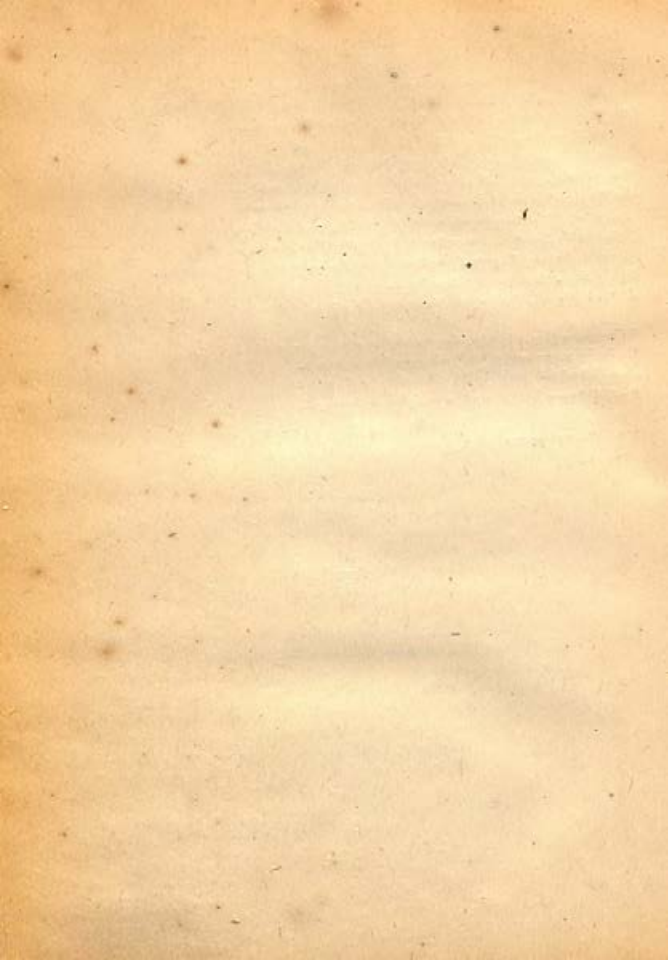
Նվ ահա վերադառնո՛ւմ են նրանք պապներով հաղթանակի,
Սծված արշալույսների լույսով, դարձած՝ անպարտելի և իմաստուն...
Բարի գա՛ր՝ առ ձեզ՝ հայրե՛ր, եղբայրներ և որդիներ պայծառանուն,
Ջեր դարձի համբավը արևի պես լուսավորել է ամեն օջախ ու տուն:
Մ՛, որբան սեր ենք պահել ձեզ համար հողու օվկյաններում,
Կղզի՛ կարող է երևալ այդ օվկյանում կատարն Արարատի,
Ծփում է Սևանը, ասեկով մեր բերկրանքը իր ջրերում,
Նվ բոլոր Հրազդաններ են հասում սիրո ու կարոտի...

Պենագարդի՛ր, երկիր Հայաստան, այսօր բո՛ւրն է մեծ,
Ծածանի՛ր բո ուրախության գրոշները բոլոր.

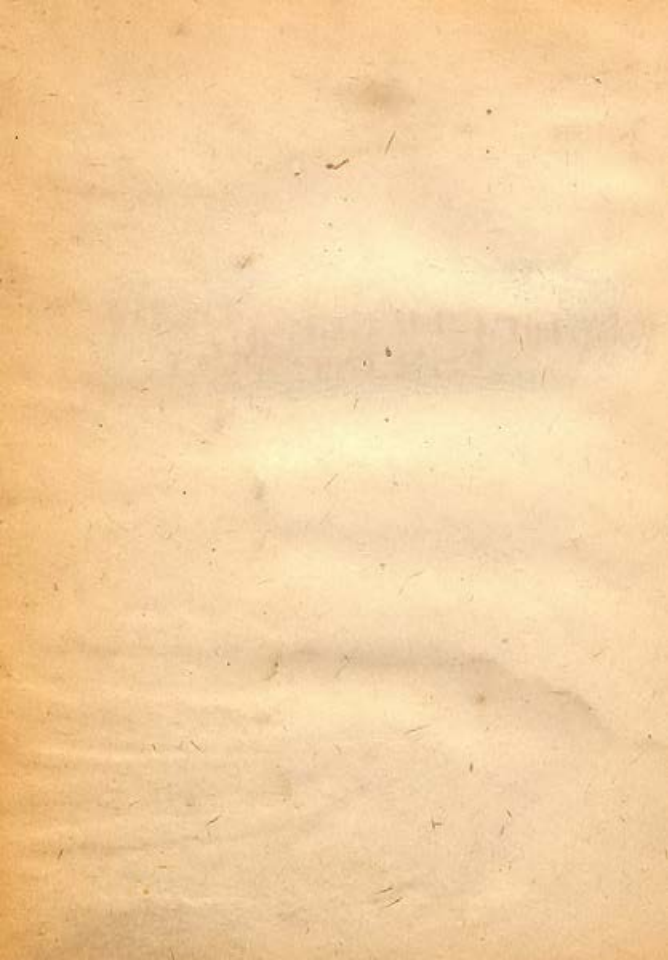
Հազթանափած դառնում են հեռուններից հողմածեծ
 Արծիվներն իրենց արծվաբույնը արևափոր
 Ելի՛ր, հազի՛ր քո տոնական զգեստները փայլո՛ւմ, շո՛ւքով,
 Պարզիր նրանց խառն մանկիկներին կարոտալից
 Եւ թող մեր պապերի ավանդական սուրբ-օրհանքով
 Անցնեն քաջերը մեր սրտերից հյուսված կամարներից...
 Մածկի՛ր նրանց ճամփան ծաղիկներով հազարերանգ,
 Վարդերո՛ւմ, ցողված մեր մայրերի ուրախության արցունքներով:
 Փոխ՛ր նրանց ոտքերի տակ խալիներ տնտակ-տնտակ,
 Հյուսված մեր նայիրյան աղչիկների նուրբ մատներով:
 Ահա եկե՛ւ նրանք... ասպետները հերոսության անպատմելի,
 Այդպես կարող է գալ միայն ավետարեւ գարունը հովերժական,
 Եկե՛ւ են... և հպումից նրանց ոտքերի
 Հողն է շնչում, կանաչում ծաղկում՝ մի անմահական:

Պճնազարգվի՛ր, երկիր Հայաստան, այսօր քո օ՛րն է մեծ,
 Մածանի՛ր քո ուրախության դրոշները բոլոր.
 Հազթանափած դարձել են հեռուններից հողմածեծ
 Արծիվները—իրենց արծվաբույնը արևափոր...

1945 թ. օգոստոս.

Մ Ա Ն Ո Ւ Շ Ա Կ

(Գլոբեից)

Հովտում, անհայտ ու մենակ,
Աճել էր մի մանուշակ:
Նա ծաղիկ էր նուրբ ու հեզ...
Մոտով քաշել հովվուհին
Թեթև, անհոգ անցկացա՛վ,
Ահա այսպե՛ս, ճիշտ այսպե՛ս
Ուրախ երգով նա անցա՛վ:

«Ա՛խ, եթե ես աշխարհի
Չընաղ ծաղիկն լինեի,—
Ասաց ծաղիկն հանդարտ,—
Ապա նա ինձ կզոհեր,
Կըժքին ամուր կսեղմեր՝
Մի ակնթարթ, ակնթարթ,
Գեթ միայն մի՛ ակնթարթ»,

Աղջիկն անցավ, բայց ավա՛ղ,
Չընձմարեց նա ծաղիկին
Խոտերի մեջ բարձրացած,
Նվ ծաղիկը արորվեց,
Սակայն ուրախ ձայն տվեց.
«Թող լինի մահ զժնդակ,
Միայն, միայն ստե՛ղծ տակ»:

Ա Ս Տ Ղ Ը

(Լեբաճոնտովից)

Հեռվում մենակ
 Աստղն է փայլում,
 Եվ շարունակ
 Ինձ հմայում,
 Տենչանք ու ուր
 Առնում տանում
 Եվ խնդությամբ
 Հույսն է նորից
 Մաղում անձայն
 Ինձ վերելից,
 Այդպես է այն
 Հայացքը լույս,
 Որ հակառակ
 Բախտիս անհույս,
 Սիրելի ես.
 Դարտաակեզ
 Մանրթ լէր իմ
 Տանջանքներին
 Նա ոչ մի օր,
 Հետս այնպես՝
 Պաղ տատղի պես
 Հոգնած, անքուն
 Աչքերս ես
 Ձէի փակում,
 Եվ միշտ այդպես
 Անհույս, անձայն
 Նայում նորան:

(Լեբնոնտովից)

Ապրե՛լ հմ ուզում, ուզում հմ և վիշտ,
 Հակառակ սիրտ և երջանկություն.
 Ա՛խ, նրանք միտքս փայփայել են միշտ
 Եվ չե՛ն կնճռոտել հակառու բնավ:
 Օ՛, ժամանակն է, ծաղրանքով կյանքի
 Քշենք մշուշը համր խաղաղություն.
 Ի՛նչ է առանց վիշտ կյանքը պոետի,
 Առանց փոթորկի կլինի՞ օվկյան:
 Ապրել է ուզում Նա տառապանքի
 Տանջող հոգսերի գրեով սրտազան,
 Նա հեշտուններ է առնում երկնքից
 Եվ փառք չէ՛ վերցնում արանց հառուցման:

Ի Մ Տ Ո Ւ Ն Ը

(Աերմոնաովից)

Իմ տունն այստե՛ղ է, ուր՝ որ կամարն է կապույտ երկների,
 Ուր երգն է մեղմիվ հնչում անդադար,
 Ապրում են այնտեղ մահ՛նն, սա՛ մեզ որ կա՛յծը կա կյանքի,
 Եվ բնավ տունն նեղ չէ՛ ինձ համար:

Եվ ծածկը նրա մինչ տատկերին է հասնում հեռավոր,
 Նրա մի պտտից մյուսը մինչև
 Անծայր համփա է, որ ոչ թե աչքով, այլ լույ հայացքով
 Դո՛ւ, բնակիչդ կարող ես շափել:

Կա համարամիջան զգացումը վե՛հ մարդկային հոգում,
 Հատիկն արցար սուրբ հավերժություն.
 Եվ նա կեղզրկի ընթացքը հավերժ, մի նակնթարթում,
 Ե՛վ ժամանակի, ե՛ւ ատրածություն:

Ամենակարո՛ղ է իմ տունը պայծառ՝ շատ ու շքեղ,
 Նա ա՛յդ զգացման համար է շինվել,
 Եվ թեկուզ երկար վիճակված է ինձ տառապել այնտեղ,
 Ես լույ ա՛յդ տան մեջ հանդիստ կլինեմ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆ

(Լեւոնաւորից)

Շնորհակալութիւն... Երեկ երեկո խոստովանանքս,
Ոտանալորս զու ընդունեցիր առանց ծիծաղի.
Թեկուղ օտար էր քո սրտին տենչս ու տառապանքս,
Բայց լուկ քո շինծու, կեղծ ուշադրութեան համար ընդունիր,—
Շնորհակալութիւն

Ինչ որ ժամանակ, մի ուրիշ երկրում, ինձ գերել ես դու,
Իմ ջահել հոգում կմնան հաւետ, կմնան արթուն
Քո հրաշալի և վառ հայացքը, խոսքերը քո սուր,
Բայց չե՛մ ցանկանում, չեմ ցանկանում ես, որ զու ինձ ասես,—
Շնորհակալութիւն

Ես չեմ ցանկանում ծաղիկ հասակում, օ՛, բաղձապատկել
Խոնարհ ու մոլոր ամբոխը տխուր քո սարսուղների,
Եվ սառն ու դաժան խոսքի փոխարեն,
Ար սիրտ է խոցում՝ սնց հանդիմանանք, լսել քեզանից,—
Շնորհակալութիւն

Օ՛, թող հայացքդ ինձ ցույց տա միայն օտար սառնութիւն,
Եվ ծաղկող հույսեր, և երազանքներ թող նա խորտակի,
Թող նա խորտակի ինչ վերածնել ես դու իմ սրտում,
Այն ժամ քեզ միայն կասի իմ հոգին,—
Շնորհակալութիւն

Ս Ե Վ Ա Չ Ք Ե Ր

(Լեւոնեաւովից)

Նաա են աստղերը ամուսն գիշերովա,
Բայց ինչո՞ւ ձերը երկուսն են միայն,
Հարա՛վի՛ աչքեր, աչքե՛ր սևորակ,
Չար էր, չար, օ՛, մեր ժամը հոնդիպման:

Եվ ո՞վ հարցնի՝ աստղերն գիշերովա
Լոկ հուր դրախտի մասին են խոսում,
Ես ձեր աստղերում, աչքե՛ր սևորակ,
Եվ դժոխք դառա, և արքայութիւն:

Հարա՛վի՛ աչքեր, աչքեր սևորակ,
Կարդացի ձեր մեջ պատիժը սիրտ,
Եվ այդ օրվանից դարձար ինձ համար
Ե՛վ աստղ գիշերովա, և՛ աստղ լուսն:

ԵՍ ԱՆՅՆՈՒՄ ԷՒ ԲԱՐՉՐ ԼԵՌՆԵՐՈՎ...

(Ի. Տուրգենևից)

Ես անցնում էի բարձր լեռներով,
Անցնում՝ գետերով, լույս հովիտներով,
Եվ այն ամենը, ինչ տեսնում էի,
Հարազատ ձայնով շշնջում էին,
Որ սիրված եմ ես, որ սիրված եմ ես,
Իսկ ես՝ ամեն բան մոռացա այնպես

Կապույտ երկինքն էր շողում իմ գերե,
Բուշունն էր երգում, տերևն էր շրջում,
Ժիր ու շարեշար ամպերը թեթև
Ինչ որ հետուններ՝ թև տա՛մ թռչում,
Արջանկությունն էր շորս կողմս շնչում,
Իմ սիրտը սակայն ա՛յլ բան էր տեսնում:

Օ՛ր, ինձ տանում էր, տանում մի ալիք,
Նման լայնաժիր ալիքին ծովի,
Մի լուսթյո՛ւն էր կլանել հողիս,
Որ բարձր էր, բարձր՝ բերկրանքի՛ց, ցավի՛ց,
Հազիվ էի ինձ ինքս հասկանում՝
Աշխարհը կարծես ի՛նձ էր պատկանում,
Ինչո՞ւ չմեռա ես աչդ լույս պահին,
Ես և դու ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ապրեցիք,
Եկան տարիներ... անցան տարիներ,
Նրանք մեզ ոչինչ չբացարկեցին,
Որ բաղցր լինեք և պայծառ լինեք
Անցած և՛ հիմար, և՛ լույս օրերից:

1878 թ.

Հ Ի Վ Ա Ն Դ Ը

(Մեռեքեւոյ)

Ո՛ր, չի՛ մեռել... Քնած է նա,
Շուտով նորի՛ց նա կարթնանա,
Եվ նա՛ միայն հող կըմտնի,
Ով որ մահ է ուզում ներան:

Ով տանջվել է պայքարներում,
Հանդատության ժամ է խնդրում,
Փրե՛նք է այդ, և թույլ է նա,
Ով հուսահատ սիրան է կտորում:

Դիտցեր, գիտցեր, որ սիրտը մեր
Ու միտքը մեր կյանքո՞վ էն չի,
Որ համփեքում դեռ չի՛ մարել
Ճակատադիրն ապագայի:

Եվ երկդիմի լինելն արդեն
Սաղական չէ՛ և ոչ սթի,
Չէ՛ որ, չէ՛ որ նախնայաց նման
Պիտ ունենանք հզոր ոգի...:

Հոգ չէ՛, և՛քն ազրատանանք,
Ուրից կախենք տապալկն խեղճի,
Բայց ազրատից ինչո՞վ է լավ
Հարստացած հուզան շնչին...

Ո՛ր, չի՛ մեռել... Քնած է նա
Եվ երբ նորից նա արթնանա,
Կը՛հիշի նա միայն ներա՛նց,
Ով պահել է ան՛րը նըրա:

Ե Ր Ա Չ

(Մերեքիւոց)

Տեսա մի օր Երազիս մեջ
Մի խումբ վրաց լույս աղջիկներ,
Երգվում էմ այդ տեսիլքն անշեշ
Սիրտս այնպէս այրո՞ւմ է դեռ:

Պերճ Թամարն էր դահին նստած,
Այնքա՞ն թովիչ, այնքա՞ն դերող...
Թինաթինն էր ձախից կանգնած,
Աչից՝ նեոտանն արնաշող:

Աղջիկները Թամարի շուրջ,
Ինչպէս լուսնի շուրջն աստղեր,
Դառնում էին Նրանք անուրջ,
Նվ կյանք, և երգ, բաղձանք ու սեր:

Պալատ մըտավ Ռուսթավելին,
Այն հոգեւոյս երգիչն զորեղ,
Ակնածանրով բռնած ձեռին
«Լազրեհափոր»-ն իր հանճարեղ:

Երկրպագեց նա թագուհուն,
Նրա առաջ ծունր դրեց...
Ժպտաց Թամարն ու աչքերում
Դռհարաշիթ արցունք փայլեց...

Եվ ժպտաւ լույս թաղուհու
Կարծես շո՞ղն էր վառ արևի,
Այդ հուլիսերի ծովն էր խորունկ՝
Խառնված ծովին արցունքներու

Արտաւճ նա՞ էլ ունէր մի սեր,
Նման սիրույն բանաստեղծի,
Բայց նա զսպեց, թաղուհի էր,
Թեկուզ պաշտում էր սիրածինը

Եվ ասաց նա— «Ենթահողմէս հմ,
Բայց անգոր հմ տալ հաստեցում,
Հանձնում հմ քեզ արդարային,
Թող ասա նա քեզ անմահութիւնն»

Հետո դարձաւ շուրջը հպարտ
Թինաթինին ու նկատանին.
«Ձեզ հմ թողնում սե՛րն անարատ
Ու բերկրանքն ալսա աշխարհի...

Կրտակում հմ՝ սերն վայելիք
Ավթանդիլի և Տարինի.
Թող վրացի հերոսի պես
Նրանց թո՞ւն էլ հերոս լինիք»

Հենց ավարտեց խոսքն հմայուն,
Շողաց շքեղ մի ծիածան
Եվ ամեն ինչ լուսի ծովում
Տեսիլքի պես աննայտով,

Իսկ եւ կանգնած, արձնացած
Եվ զմայլված նայում հմ դեռ,
Եվ ի՞նչ... շուրջս տեսա կանգնած
Ա՛յլ ժողովուրդ, ա՛յլ աղբիկներ...

Ոչ Թամար կար հպարտ ու վեհ,
Ոչ Թինարին, ոչ Գարեշան,
Ոչ մեկի մոտ շունտա եւ
Վրացական դեթ մի նշան...

Եվ վշտացած աչքս բացի,
Դառն ժպտացի ու ասացի.
Ա՛խ, հավիտյան եւ քնեի,
Այս ամենը— շրտեսներու

(Յանկա Կուպալայից)

1.

Քելուսւոյան երկրում, առանձնացած, միայնակ,
Արագաճոս գետակի ափին աղմկոտ,
Որպէս անցած օրերի մի հուշարձան անխորնակ,
Ապրում է մի մամուռայաւ կուրգան դարաւոր:
Կուրգանի մօտ մեծարմատ մի կաղնի է կանաչում,
Եվ ցածրիկ խոտն է աճել հին կուրգանի երեսին,
Այնտեղ բամբին է աշնան ցուրտ օրերին հասնում,
Աղեկատու մեզ պատմում անցյալի մասին:
Այնտեղ թռչունն է երգում ամառվա տաք դիշերին,
Իսկ ամռանը՝ սովահար գայլերն են ոտնում,
Շերկն երկիրն է ժպտում լուսից դիտւաբերի,
Խոր գիշերին ոսկեղեն աստղերն են փայլում:
Հազար անգամ ամպերը երկնի լողուրն են ծածկել,
Դու ամպրոպն է թնդացել հղերբից-հղերբ,
Թայց հուշարձանը այդ հին միշտ կանգնած է մնացել
Եվ հասել է մեզ հնուց աշպխտի մի երգ...

2.

Գետի ժայռոտ բարձրունքում, դեպի երկինք խոյացած,
Հարցուր տարի դեռ առաջ, կամ թե ավելի,
Իր անառիկ պատերով ճերմակ պալատն է կանգնած,

* Կուրգան — թումր, գերեզմանաթումբ.

Ծած է հայում մտախոհ, տեսքով ահուկի:
 Պալատից ցած՝ ներքևում, սեռահոգն էր բերքառատ,
 Եվ ծառերի խմբերը՝ դալար, սլացիկ,
 Իսկ գյուղերը՝ խեղճ ու սրբ, մարդիկ՝ թշվառ ու աղքատ,
 Եինականը միշտ կարոտ մի պատառ հացի:
 Ապրում էր այն պալատում հանրաշնչակ մի իշխան,
 Պղպկի պես ահուկի, հաժան, ահարկու,
 Բոլորն տնիտա, անտարտունչ խոնարհվեին պիտ նրան,
 Ըմբռաներին ոչ մի օր չկար պոսթյուն:

3.

Մի օր հանդես կար շքեղ ապարանքում իշխանի,
 Հարսանիքն էր իշխանի ջահել աղջկա...
 Ծովի նման լեկ-լեցուն, առատ հոտում էր գինին,
 Երգի աղմուկն էր լսվում դև հեռվից անդամ,
 Եկել էին հարսանիքին, օնց մեծարգո ժողովի,
 Նշանավոր շատ հյուրեր՝ ամեն աշխարհից,
 Ժողովուրդը չէր տեսել տոնահանդես այսպիսի,
 Կնախանձեր արեր անդամ իր զահից:
 Երեք օր էր թնդում էր նոխ հանդեսը իշխանի,
 Ջնգում էին երգերը, դավաթները բյուր,
 Ջվարճանքի մոլուցքը համակել էր բոլորին,
 Երախճանքի սեղանով դո՛ւ էր ամեն հյուր:
 Եվ իշխանը որոշեց երրորդ օրը հարսների
 Պատվել բարձր հյուրերին՝ երգով տոնական,
 Հրամայեց նա կանչել տավղահարին ծերունի,
 Փառքով օծված, խմաստոգն երգչին շինական:

4.

Ո՞վ չդիտեր մեծանուն տավղահարին ծերունի,
 Այն ո՞ւմ սիրտը չէր գերում նրա երգը շքեմ,
 Երբքը նրա երգերի և նրա լույս խոհերի,
 Հորինվիլ են սքանչելի րանի՝ հերթաթներ:
 Ասում են հենց երգիչը զուրս է գալիս ու զարկում
 Իր տավիղի լարերին, երգում գյուլափան,
 Քունն է փախչում աշերից, հոգու ցավն է հանգարտվում,
 Էլ չի խշշում, լուսմ է ծեր բարդին անդամ...
 Չի փոփոտմ անտառը, գաղանները ծմակում
 Լուս լիզում են թաթերը, չեն նկնում որսի,

Գետը կարծես հանդարտվում, չի հառաչում, աղմկում
նվ չի շարժվում իր տեղից լաստը ձկնորսի
Ջրաճարտն է լուռ լսում մամուռի մեջ թաք կացած,
Թռչուններն են հիացած անխոս պապանձվում,
նվ ծեր երգչի տավիղի հնչյուններից շունչ առած
Սրբանկոթյան ծաղիկն է բացվում ու ծաղկում:

5.

Թիկնապահներն իշխանի տավղահարին րերեցին
իր դաշտային գորշ հյուղից պալատն հեշտասեր...
Պալատի մեծ դահլիճում աղմուկ, կանչեր լոնցին,
էռու էր, մառյլ ու գունատ և երգիչը ծեր
Հագնել էր նա մահուղից շորեր՝ պարզ ու հասարակ,
Իսկ միտուրը փառահեղ՝ ճերմակ ձյունի պես.
Մտախոհ զույգ աչքերում՝ մի անսովոր վառ կրակ,
Դրեց տավիղն ծնկերին, անտարբեր կարծես,
Դիպավ ձգված լարերին բարակ, ընթույշ մատներով,
Վստահ ձևերով, գլխահակ տավիղն իր լարեց,
նվ դուրս թռավ լարերից արձագանքը թրթիռով,
Լեկյուններով սրահի շրացավ, մարեց,
Հանդարտ լարեց տավիղը, փորձեց ձայնը լարերի,
Չնայելով գեթ՝ անգամ հստատ իշխանին,
Ու նստեց լուռ, տխրադին այն խմաստուն ծերունին,
Սպասելով իշխանի խոսքին՝ հրամանին:

6.

— Ի՞նչ ես լոնք տավղահար, այդ սազական չէ երգչին,
Զէ՛ որ երգիդ համար դու օժված ես փառքով.
Սրգիր այսօր մեզ համար, քո տավիղը թող հնչի,
Կըմճարի իշխանը շառլ իր ձևերով:
Կերգես հոգով ու սրտով, հյուրերըս գոհ կլինեն,
Նվագարանդ կլցնեմ առատ ոսկով ես,
Իսկ թե երգդ մեղանից մեկի սրտով չլինի,
Իմ հոշակը դու գիտես, ումն էլ իմ գիտես...
Բայց գովեսաւ եմ լոկ լսել ես ամեն տեղ քո մասին,
Գե սկսի՛ր, տավիղդ թող երգի, խոսի...
Տավղահարը մինչև վերջ լսեց գոռոզ իշխանին,
Զույգ աչքերը զայրույթից մեկին շողացին,
Զարկեց հուզված՝ տավիղի արժամաշող լարերին
նվ այն հնչուն լարերը այսպես խոսեցին...

Ե՛կ, դու իշխան բարձրագոյ, փառաբանված աշխարհում,
 Իմ սրտից չէ խոսքը քո, լավ չես մտածել,
 Խրախճանքներն ու ոսկին, որ տերն են այս սրահում,
 Երդիս համար ո՛չ մի օր աղքատը չեն դարձել
 Փալլուն ոսկիոյ կապաներ, կմեղքներ իմ հողին,
 Իշխանն օրներ չի գրում սամվելի համար
 Ես ասաղերի հետ եմ խոսում, միտքս՝ պայծառ արևի,
 Սրգս ճախրում է ազատ՝ արժփն հալածարու
 Նայի՛ր, տեսնո՞ւմ ես իշխան, դաշտ ու արոտ, անտառներ,
 Նրա՛նց եմ ես հնազանդ իմ այս սամվելով,
 Կարող ես ինձ շղթայել, քո մութ զնգանք նետել,
 Բայց խոհեմ շղթայել երբեք չես կարող,
 Դաժան, անհող եք, ազա՛հ՝ դու և պալատ-բանտը քո,
 Զմեռան ստոսուտն է փշում պատերից բոլոր,
 Սիրտդ նման է, իշխան, քո պալատին քարակոյի,
 Իսկ հողիդ՝ քո մատանին—հարստացած, ցուփ

8.

Նայի՛ր ապա, տիրակալ, քո տիրության հողերին,
 Հարյուրավոր մուսրված արոր կտեսնես,
 Ունկնդրե՛լ ես արդյոք դու շինականի երգերին,
 Գիտե՛ս քրտեղ են ապրում նրանք և ինչպես
 Քո որջերին դու նայիր, քնդերկրյա խորշերին,
 Որոնք շինված են իշխան, քո պալատի տակ,
 Այնտեղ քո շտր հրամանով մեր եզրայրներն են տանջվում,
 Մարմինները նրանց մերկ օրդերն են մաշում:
 Դու ուզում ես ամեն ինչ ոսկիներովդ ծածկել,
 Ապա մի լավ դու նայիր, իշխան տիրակալ,
 Ոսկիներդ այդ առատ, մարդկանց արնով են պատվել,
 Արյո՞ւմ, օրը չի՛ արբի քո ումն անգամ:
 Դու ատլասն ու մետաքսը ազամանդով ես պատել,
 Դու փշրված շղթայի պողպատն է սրբված,
 Կախազանի հանդույցը, և պարանք արձակած
 Դա քո նուրբ ու թանկարժեք զործվածքն է, իշխա՛ն:

9.

Ժաշատեղան ես բացել, առատություն և երդե՛ր,
 Բայց լսե՛լ ես ողբը դու քո ստրուկ մարդկանց,

Ընթանկ, կարմիր այս գինին, որ հոսում է տնարդել,
 Դա արցունքն է վշտահար մարդկանց որբացած,
 Քո հայացքը խիստ շուտդ մեծ դղյակ ես կառուցել,
 Քար ու աղյուս գեղեցիկ տեսք են ստացել,
 Հուշարձաններն են դրանք մեռյալների վաղամեռ,
 Եվ քար դարձած արտերի՝ հուրը բացակել:
 Դու լսում ես հրճվանքով պարերգները պալատում,
 Ուրախությունն ես ըմպում քո հյուրերի հետ,
 Իսկ լսո՞ւմ ես քն ինչպես հատաշանքն է ծավալվում
 Եվ անեծքը բյուր մարդոց, որ ուղղված է քեզ:
 Դու՜նառվել ես, դողո՞ւմ ես, ով տիրակալ մեծ իշխան,
 Մոռյալվել են հյուրերդ, աղիոց պապանձվել:
 Այժմ իշխան ժամն է, որ երգիս վարձը ըստանամ,
 Բայց կնեքես, եթե ես ճարտար չեմ երգել...:

10.

Քարացել է իշխանը, աչքերում վախ ու վրեժ,
 Հանդեսն էլ է տրտմանձվել, ոչ ծիծաղ, կատակ...
 Բայց բռնկվե՞ց իշխանը... հանկարծ... սուրբ նա հանեց,
 Նա որոտաց պալատի կամարների տակ:
 «Ե՛ր, անխձոված դու ծերուկ, արա համար չեն կանչել
 Քեզ հարսանիքն աղչկա՝ իշխանի ցնծուն,
 Խեղակորույս ծերունի,
 Դու ծնունդն ես խավարի, սամիկ գլուղացու
 Համարձակվում ես, ծերո՞ւկ, քո երգերով խելահեղ
 Գնալ Հզոր իշխանի կամքին հակառակ,
 Ով դեմ կանգնեց իշխանին, անհեազանդ գտնվեց,
 Նրա համար ես անշափ պարձ» ունեմ առատ:
 Սիրում եմ և հատուցում իշխանի պես ամենքին,
 Դու չե՞ս ուղղում ոսկիների, հարկավո՞ր չեն քեզ...
 Տավիդի հետ, կենդանի, թաղեցիկ այս ծերուկին,
 Բող գիտենա՝ ով է տերն, արև՝ը, քե՛ն ես...
 Վերցրեցին ու տարան տավղահարին ծերունի,
 Իվ նրա հետ քնարը՝ Հեղեղ ու խոսուն,
 Տարան խոնավ, ցուրտ հողին երգչին հանձնելու
 Հարմար մի տեղ ընտրեցին, գերեզմանը փորեցին,
 Երեք սամեն գերեզման՝ և յալն, և խորունկ,
 Եվ թաղեցին ծերունուն, վրան մի ցից խփեցին,
 Երեք սամեն քարձրությամբ հողով ծածկեցին:
 Տավղահարի գաղաղը շտաշեցին հյուանները,

Զլացեցին այդ պահին՝ հարազատ, ծանոթ,
Նրա շուրջը տարածվեց ինչպես խաղար գիշերը
Պաղ թախիծը սրտամաշ և լուսլուս խոր...
Միայն թնդում էր բեֆից դոռող պալատն իշխանի,
Զէին լուսն երգերը, խախտանք, ձիծաղ-
Գատարկում էր իշխանը տակառները՝ գինով լի,
Որ հյուրերը հարսնեքում գոհ լինեն, ուրախ:

11.

Տարիները սահեցին տարիների հետևից,
Տափառարի սրբացած հողաթմբին գորշ
Եղևին խոտ բարձրացավ, աճեց ջահել մի կապի:
Որ շրշում է ամեն օր մի երգ անորոշ:
Հարյուր տարի է անցել, կամ դուցե և ավելի...
Ժողովուրդը լեզենդներ հյուսեց իր սրտից.
Ասում են՝ թե դիշերով, ամեն տարի մի անգամ,
Մի ծերունի է ելնում իր գերեզմանից:
Նա ձյան նման սպիտակ, ձևերին տափիդ բնքշալար,
Հողնած ու թույլ մամաներով զարկում է լճրին...
Եվ ասում են՝ թե լսեն, երգերն այդ հասկանան,
Էլ ցավ ու վիշտ չի՝ իշնի՝ մարդուն, աշխարհին...

(Ալ. Ոսերկովից)

Ս. ԿՐԵՎՍԻՆ

Վառարանում բորբոքվում է կրակն անքուն,
Փայտի խեփից արցունք է կարծես հոսում,
Եվ հարմունն է զեմլյանկայում ահա երգում
Քո ժպիտի և քո աչքերի մասին խոսուն:

Մերձոսկովյան Այունածածկ դաշտերում այս
Քո մասին են թփերն ինձ շշուշում:
Իմ բաղձանքն է, որ լսես դու և իմանաս,
Որ քեզ համար եմ տխրում ու անբըլում:

Դու հիմա հենո՞ւ ևս ինձնից, հեռու այնքան,
Եվ անծայր ձյունն է ահա մեզ բաժանում:
Քեզ հասնելը դժվար է, դժվար... Սակայն—
Մահից միայն շորոքալլ եմ հեռու:

Երգի՛ր, հարմոն, հակառակ դու շար հողմին,
Երջանկությունն իմ մոլորված, կանչի՛ր, կանչի՛ր:
Տաք է որքան զեմլյանկայում այս ցուրտ ժամին
Սիրո՞ւց իմ անմարելի:

1941 թ. նոյեմբեր

ԽԻՉԱԽՆԵՐԻ ԵՐԳԸ

(Ալ. Սուրկովից)

Մութ ամպերը դիզվում են,
Երկնքում կայծակն է շողում.
Փռչող բարձրացրած ամպումը
Փողերը վտանգ են դուժում:
Ստալինը բաշին կանչում է—
Եփե՛լ ֆաշիստ դահճին.
Քաջից՝ զնդակը փախչում է,
Սվինը՝ չի՛ խոցում բաշին:

Երկինք խոյացան օդանավերը,
Տանկերի շարքը շարժվեց,
Երգով մեր քաջ վաշտերը
Ելե՛լ են կովի մի մեծ:
Երգը՝ թևավոր թռչուն է,
Քաջը ելել է նրա կանչին.
Քաջից՝ զնդակը փախչում է,
Սվինը՝ չի՛ խոցում քաշին:

Անթառամ փառքով ծածկենք մենք
Կրավում մեր անունները,
Քաջերին միշտ էլ արվում է
Հաղթության պայծառ արևը:
Քա՛ջն է Հաղթանակ տենչողը,
Միշտ հառա՛ջ՝ դեպիդն է քաշի.
Քաջից՝ զնդակը փախչում է,
Սվինը՝ չի՛ խոցում քաշին:

Քաչը կըռվում է թշնամու դեմ,
Զի՛ խնայում կլանքը, արյունը,
Քաչը ոնց գրոշ տանում է
Առաջնորդի պայծառ անունը:
Քաչով Ստալինը հրճվում է,
Փողովուրդը սիրում է քաչին,
Քաչից՝ զնդակը փախչում է,
Սվինը՝ չի՛ խոցում քաչին:

ՍՊԱՆԻՐՆԵՐԱՆ . . .

(Կ. Սիմոնովից)

Եթե քեզ համար թանկ է քո տունը,
Ուր քեզ սնել է ուսու մարդը սիրով,
Որտեղ անցել է քո մանկությունը՝
Քո օրորոցի անուշ երգերով,
Եթե այդ տանը թանկ են քեզ համար
Հառարան և պատ, ամեն մի սյունը,
Եվ հատակը շոր, ուր ձմեռ, ամառ
Քայլել են պապը, հայրը և բույրը,
Թե քաղցր է ձեր այգին հասարակ՝
Մաշխայան ծաղկանց զարգով գեղեցիկ
Եվ մի գար առաջ ձեր լորենու տակ
Քո պապի շրած սեղանը փորթիկ...
Եթե շեռ ուզում, որ գերմանացին
Կոխկրտի քո տան հատակը մաքուր,
Որ նա շնտաի ձեր սեղանի մաս
Եվ սուրբ ծառերը ջարդի ձեր այգում,
Եթե քո մայրը թանկ է քեզ համար,
Որ անել է քեզ իր առատ կրծքով,
Որտեղ այլևս կաթ չկա սակայն,
Որին կարող ես լսի հպվել գեմքով,
Եթե ուժ չունես ցավը տանելու
Քո տնայապետության,—որ գերմանացին
Մորդ ծամերը փաթաթի ձեռքին,
Խփի կնճռուած երա երեսին,
Որ այն ձեռքերը, որ սիրով խորին
Փայփայել են միշտ քեզ օրորոցում,
Օպիտակեղենը լվա օտարի,

Տեղաշրջող դժի բիրտ գերմանացուն...
 Եթե քո հորը դու չես մոռացել,
 Որ օրերն է բեզ իր ձեռքերին,
 Որ բաշ ու անվախ գինվոր է եղել,
 Կարել ձյուներում կարպատ լեռների,
 Որը դռնվել է հանուն Վոլգայի,
 Հանուն մեր Դոնի, քո բախտի անշնչ,
 Եթե չես ուզում, որ նա կարմրի,
 Շրջվի ամօթից իր դադադի մեջ,
 Որ բլուր խաչերով նկարը բաշի
 Նենգ գերմանացին չպոկի պատից
 Եվ քո մոր լացող աչքերի առաջ
 Իր ոտքերի տակ տրորի, ջարդի,
 Եթե խղճում ես, որ այն ձերունին՝
 Քո դպրոցական ուսուցիչը հին
 Իր ձերունական հպարտ ճակատով
 Դպրոցի դիմաց կախաղան հանվի...
 Եթե չես ուզում դու հանձնել նրանց
 Նրա՛ն, որի հետ սեր ես բաժանել,
 Որին քո անհուն սիրուցը դրդված
 Չես համարձակվել անգամ համբուրել,
 Որպեսզի նրան լիրդ գերմանացին
 Չսեղմի պատին՝ լպիրշ, անհոգի
 Եվ չընարչարեն երեքն առանձին
 Նրա՛ն՝ մերկ փոփած ձեր տան հատակին,
 Որպեսզի երեք այդ պիղծ շներին
 Ավար չդառնա արյունով, ցավով,
 Ա՛յն, ինչ պահպանել և պահել ես դու
 Տղամարդու քո սիրո ողջ ուժով...
 Եթե չես ուզում քո խաղաղ տունը,
 Կնոջդ, մորդ և այն ամենը,
 Ինչ Հայրենիք ենք սիրով անվանում
 Հանձնել շար, վայրագ, բիրտ գերմանացուն,
 Իմացի՛ր, նրանց ոչ ոք չի փրկի,
 Եթե դու ինքդ նրանց չփրկես:
 Գիտցի՛ր, ոսոխին ոչ ոք չի սպանի,
 Եթե դու ինքդ նրան չսպանես:
 Եթե թշնամուն չես սպանել դու,
 Քո սիրո մասին լռի՛ր, մի՛ խոսիր,
 Եվ այն երկիրը, նույնիսկ տունը ձեր
 Քո՛ Հայրենիքը էլ մի՛ անվանիր:

Եթե եղբայրդ է թշնամուն խփել,
Ընկե՛րդ է սպանել շար գերմանացուն,
Ապա ընկե՛րդ, եղբա՛յրդ են սպանել,
Չկա, իմացիր, բեզ արդարացում:
Եթե թշնամուն սպանեց եղբայրդ,
Այդ նա՛ է քաջը, զինվորը նա՛ է:
Ուրեմն խփի՛ր դինն արեախում,
Որ նա՛, ոչ թե դու, դետին տապալվի,
Եվ որ ոչ թե քո, նրա՛ օջախում
Վիշտը թեաթի, ողբ ու լաց լավի:
Նա՛ ալդպեա ուզեց, նրա՛նն է մեղքը,
Թող նրա՛ առնը և ոչ թե քոնը
Այլվի, մոխրանա. թող նրա՛ կինը
Եվ ոչ թե քոնը կապի սև քողը:
Թող նրա՛ մայրը լացի ու ողբա
Եվ ոչ թե մորդ արցունքը հոսի,
Նրա՛, ոչ թե քո տունը որբանա
Եվ նա՛ անօգուտ դարձի սպասի:
Ուրեմն խփի՛ր և փոխի հողին
Թեկուզ մեկ գալլի, շարդի՛ր անխնա
Եվ քանի տեղամ տեսնես ռոտի,
Այնքան անգամ էլ սպանի՛ր նրան:

Ա Ռ Ա Վ Ո Տ Ը

(Ա. Կուլեշովից)

Ես լուսադեմին դնում եմ փայտված
Հեռախոսը իմ... Օրերն են կովի...
Ս', լույս առավոտ, դու որպես վրկա
եզիր միշտ ինձ հետ, ե'կ իմ հանդիպում
Բարեկամությունը քո նվիրական
Թա'նկ է ինձ համար դեռ մանկությունից

Բայց ահա կովում այն ահագնասար
Ես գերի բեկա դաժան թշնամուն,
Նրանք ձեռքերս կապեցին մեջքիս՝
Եվ պանդում են ինձ, և հրամայում.
«Յույց տուր որտեղ են ձերոնք թարնվում»
Պարտիզաններին մենք մահ ենք տանում»

Ս', լույս առավոտ, իմ լա'վ բարեկամ,
Մի' թույլ տուր անցնի դաժան թշնամին.
Ս, դու բարի ես, իմաստուն այնքան,
Շփոթիր, փակիր ստոխե համփան

Որտեղ տուր է, դու լին դարձրու,
Որտեղ լսկ շյուղ է, դու ծառեր դարսիր,
Այուզը՝ հանց հրացան դու բարձրացրու,
Բերդեր կասուցիր դեմը օրհասի

Յ՛, լո՛ւյս առաւոքս, թշնամու գիմաց
Փակիր համփեքը դու մեր հայրենւաց:

Իսկ ե՛ս...

Իսկ ես՝ կմեռնեմ քո լուսարացին:

Իսկ դո՛ւ...

Իսկ դու՝ մի՛ մթնիր, իսկ դու՝ մի լացիր...

ԱՇՆԱՆ ԵՐԿՆՔԻ ՏԱԿ

(Ա. Կուլեշովից)

Այնպէս բազմա՞տ էր մեր սիրտը նրանց... Կմեա՞ն նրանք
Մեր լույս ափերում...

Բայց հա՞վքերն արդէն ձմռան սառն շնչից զեպ հարավ էին
Զբո՞ւում, հեռանա՞մ:

Կոնչով, ձիւղով շրջում են նրանք, հրաժեշտ տալով
Պաշտին, անտառին:

Բայց նրանք հեռովից չին տեսնում կարմիր վառվող աստղերը՝
Մեր շինելներին:

Դուցե և չվող այն կոտնկների հայացքն ընկավ
Մեր լույս աստղերին:

Բայց դուցե թվաց՝ դրանք մասուրի լոկ հատիկներ են
Կախված ելուղներից:

Իսկ այն բաղերը... նրանք էլ ահա չվում են արագ՝
Երգով բարձրականչ:

Բարձր ամպերից, մեր շինելները չեն դառնում նրանք
Թումբերից կանաչ:

Քիչ ցածր էթն նրանք թռչնին, ամպերից ցածր,

Ա՞խ, կտեսնեին

Նվ աստղերը մեր, և շինելները. և մեր զենքերը

Յրնշմարեին:

Այն ժամ բարձրունքից կռուկապետը ջած կիշներ արախ,
Հարա՛վ չէ՛ր դնա,
Եվ Մոգիլեյան սառած Հաճնություն նա կիշներ սիրով,
Մեղ մո՛տ կմնար:

Իսկ այն բազե՛րը... թե գիտենային ի՞նչ է բոցկտում
Չինվորի սրտում,
Կձմեռեի՛ն իմ պալճառ երկրի՝ Քելլոսուխայի
Զյունածածկ դաշտում:

ՄՈԳԻԼԵՎՅԱՆ ԱՄՊԸ

(Ա. Կուլեշովից)

Օւլովյան ալն մարդն էր շտապում նա արագ,
Անտառի վրայով Մոգիլյան,
Բնավոր ալն ամպը, որ երեկ դեռ ձերմակ
Կընեպրյան մշուշ էր միայն:

Նա իր շուն սկսե՛լ էր դեռ երեկ՝ մոլթուտին,
Երբ դեռ չէր վառվել արշալույսը,
Լճերի վրայից առնելով թևերին
Մանրացած ու ճեղղ մշուշը:

Եվ մարդը ճանաչեց օգնական այդ ամպին
Որին ինքը ցանկացել, կանչել էր,
Այդ ամպը կրիչում պապական արտերին
Ջուր տվեց, որ աչքան տենչե՛լ են:

Շենց հիմա, հենց հիմա ես տեսա թե ինչպես
Տանիքի վրայով ալացա՛վ նա,
Սլացավ, որսուաց, անվստահ դեռ կարծես,
Երկնքին ամպրուպներ խառնացա՛վ նա:

Եվ մպտում եմ նրան, նայելով դեպ երկինք,
Իսկ գետինը՝ արդեն դողում էր...
Միավալվե՛ր, աճի՛ր դու Մոգիլյան ամպիկ,
Ավելի՛ կապվիր հողի՞ն մեր...

ԿԻՄԲԱԼԱՀԱՐԸ

(Ա. Կուլեշովից)

Այս պատմութիւնը լսեցի մի օր մեծ ճանապարհին,
Այս պատմութիւնը պատմեց ինձ մի ջր մի ալեհեր մարդ:

Ապրում էր աղատ մի կիմբալահար գյուղում հայրենի,
Կիմբալներ ունեւ նա արծաթազարդ:

Բայց մի օր վայրագ, դաժան թշնամին մտաւ հողը մեր,
Եւ հառաչեցին դաշտերն հայրենի անհատակ ցաւից.
Էւ շերգեցին կիմբալներն այն, էւ երգ չլսվեց
Այն կիմբալների ռակի լարերից:

Եւ կռիւ գնաց կիմբալահարը,
Գնաց նա մարտի դաշտը հրդեհված, դաշտը արնաներկ,
Կիմբալը խոսում կախեց հայրենի իր տան մեծ սյունից,
Երեսը շրջած դեպի արեւելք:

Նա իր մեծ սրտում ողջ Թելոսուխան տարաւ քաղցրանուն,
Տարաւ ամենը, ինչ որ երգում էր, կանչում գյութական...
Տարաւ ամեն ինչ, և նվիրական մի սիրով անհուն
Ամփոփեց սրտում իր որդիական:

Կըրում էր նա իր լալն ու մեծ սրտում անտառ ու անու,
Գետեր, գյուղակներ, հարազատ դաշտեր, և արտ, և տուն,
Եւ կռուներին կանչը քաղցրալուր,
Եւ արծաթաշող լուսնյակը թաղված երկնի ոլորտում:

Ակամ թշնամին, եկամ շարագույժ օտար ասերից,
Թալանեց տարամ, արյունով հեղեց դաշտերը արձակ,
Կիմբալահարի սիրտը ճմլվեց, կուշ եկամ ցամից.
Մո՛վ էր, ծով սիրտը հայրենապապակ:

Ուստիրտ նեղը կախում է ահա բարդու հյուզերից
Մի սուրբ ծերունո՛ւ՝ անպաշտպան, անօգ... Անե՛ծք կախողին...
Կիմբալահարի մեծ սիրտը վշտատ մխում էր ցամից,
Ողողվում վշտի՝ արցունքով աղի:

Բայց ամեն առտու, վաղ լուսաբացին, երբ արշալույսի
Ոսկե ճաճանլը ներկում էր կարմիր տանիքներն գյուղի,
Զույգ կիմբալաները, դեմքով՝ արևիք, մեկտեղ, միասին
Երգում են նորից երգը պայքարի՝ մեծ ցասմամբ հրդի:

Եվ լուռ լսում են այդ երգը՝ վսեմ, համագյուղացիք,
Մութ գիշերներին վրեժով լցված կացին են սրում,
Փախում են անտառ, պարտիզան դառնում: Իսկ գերմանացին
Պատժում է դաժան՝ ամեն հարկի տակ կիմբալ է փնտռում:

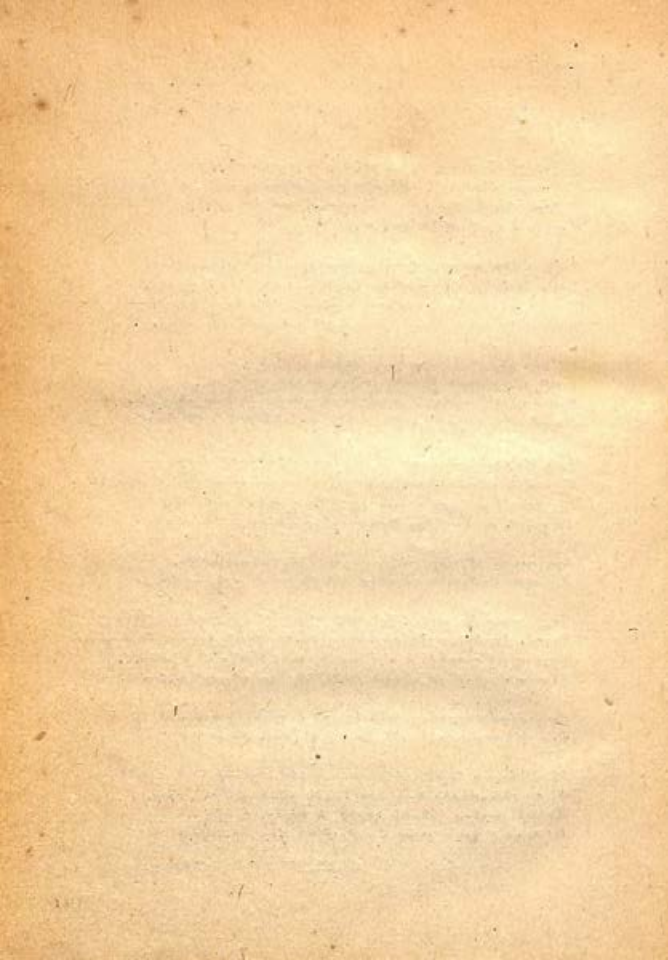
Իսկ կիմբալաները՝ երգո՛ւմ են, երգո՛ւմ և երգը հզոր
Նրշում է անտես գյուղից-գյուղ, և՛ տուն, և՛ դաշտ, և՛ անտառ...
Բելոռուսիայում քի՛չ կան խրճիթներ լցված վրեժով,
Քի՛չ կան անտառներ, քաղատացներ կիմբալի համար:

Այս պատմությունը լսեցի մի օր մեծ ճանապարհին,
Այս պատմությունը պատմեց ինձ մի օր մի ալեհեր մարդ:

Բայց շուտո՛վ, շուտո՛վ նա տուն կդառնա՝ կիմբալիստը հին,
Կըզա՛, կգտնի իր կիմբալաները՝ Բելոռուսիայի հողում հարադատ:
Բայց որտե՛ղ գտնի, և ո՞ր հարկի տակ, կամ ո՞ւմ տնակում,
Բելոռուսիայում շա՛տ կան խրճիթներ դաշտերում արձակ...

Բայց սիրտը ուրախ արդեն երգում է ղինվորի կրծքում...
Քաշ կիմբալիստը կգտնի նորից կիմբալն երազած:

Կերդի նորից հնչուն կիմբալը քաշ կիմբալիստի,
Եվ կարձագանքեն նրա նոր երգին կիմբալնե՛րն բոլոր,
Արծաթ լարերը կզնգան նորից՝ և գիշեր, և տիվ...
Եվ երգո՛վ կըզա լուրը Հաղթության մեր արևաժող:

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

էջ

ՆԱԽԵՐԳ	7
ԵՐԵՎԱՆՅԱՆ ԼՈՒՍԱՐԱՅ	11
Երևանյան լուսարայ,	11
Խորհուրդ	12
✽✽✽	13
Լեհիկի Հուշարձանը Երևանում	14
Հայրենիք	15
Երգ ճանապարհի	16
Քո անունը	17
Իմ տունը	18
Երևան	20
Արուվյանի ծառերը	22
Մոսկվա	24
Հայրենիքի կանչը	26
Վերադարձ	28
Յողը	30
Գարունն իմ քաղաքում	31
Երգ ժամացույցի ժառին	33
Երգ գրված Գորի քաղաքում	34
Անցնում են տե՛ս մեր լայն դաշտերով...	36
Անտառաս Միկոյանին	37
Գարնանային	39
Գիշերային	41
Մի կաթիլ ես լինեի...	43
Վաստակ	44
Կյանքի կարեւոր	45
Հայաստան	47
Հանդիպում	49
Խորհրդածություն՝ 1917 թվի Նախադասներ	51

ԻՄ ԵՎ ՔՈ ՍԵՐԸ

Իմ և քո սերը	55
Անխորատգիր	56
Ռոմանտիկ երգ	57

	է.
Հովերժական երգ	59
Վայրի վարդերը	60
Այս ճանապարհը անվերջ լինեի...	61
Նորք	62
Զմուռն ուրախություն	63
Երգերիս հետ	64
Ոչինչ, ոչինչ չեմ մոռացել	65
Կարոտ	66
Սիրո երգ՝ դրված զնացքում	67
***	68
Իմ տղային որ պիտի դա...	69
Սոսիները արշալույսին	71
Սովափին	72
Ամպրոպ	73

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Երգում	77
Տո՛ւր ձեռքդ, եղբայր...	79
Երկու կաթիլ արցունք	80
Աղջկան, որի մազերը ճերմակել են	81
Պատրանք	82
Սպասում	84
Աստղերը	86
Անմահություն	88
Տունը	89
Քույրը	90
Պատասխանը	91
Բայց ո՛չ, կա մեկը...	92
Դու դրում ես ինձ...	93
Երգ՝ դրված ապամի ճանապարհին...	95
Կովկասի զափակներին	98
Հայկական ապամական բայերը	100
Դեղապետ Զարյանի հիշատակին	102
✓ Էրսպրումար՝ գրված ապամի դաշտում	102
Հերոսի թաղումը	104
Էպիտաֆիա	106
Սիրո աստղը	107
Սպայական վալս	108
Նամակ	109
Այս ալգին կփաղկի...	110
Նա պիտեմ, դու կպաս...	112

Օրոր	113
Ես այդ երեկոն ինչպե՞ս մոռանամ...	115
Կամ վաճանդով, կամ վաճանին...	117
Օրորոցում հիմա շատերն է իմ ներում...	120
Մայիս	122
Հոգեմեքերյան առափու	124
Տաղ՝ ի պատիվ հերոսների վերադարձի	126

ԲԱՐԿԱՆԱԿԱՆ ԷՋԵՐ

Մանուշակ (Գյոթեից)	131
Աստղը (Լերմոնտովից)	132
*** (Լերմոնտովից)	133
Իմ առնը (Լերմոնտովից)	134
Ենորհակալություն (Լերմոնտովից)	135
Սև աշեր (Լերմոնտովից)	136
Ես անցնում էի քարձր լեռներով (Ի. Տուրգենևից)	137
Հիվանդը (Մերեթեուց)	138
Երազ (Մերեթեուց)	139
Կուրդանը (Յա. Կուպալայից)	141
*** (Սուրկովից)	147
Խեղճիների երգը (Սուրկովից)	148
Սպանի՛ր նրան... (Սիմոնովից)	150
Առափուր (Կուլեշովից)	153
Աշնան երկերի տակ (Կուլեշովից)	155
Մոգիլայան ամպը (Կուլեշովից)	157
Կիմրալահարը (Կուլեշովից)	158

Խմբագիր՝ Գ. ՍԱՐԾԱՆ
Նկարիչ՝ Կ. ՏԻՐԱՏՈՒՐՅԱՆ
Ցեխ. խմբագիր՝ Ս. ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

ՎՃ 02086: Պատվ. № 382: Տիրամ 3000: Տպ. 10 մամ.

Հանձնված է արտադրության 25/VII 1947 թ.

Ստորագրված է տպագրության 30/X 1947 թ.

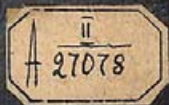
ՀՍՍՌ Մինիստրների Սովետին կից Պոլիգրաֆ. և Հրատ. Վարչութ.
№ 3 տպարան, Երևան, Ալավերդյան փ № 65, 1947 թ.

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220027078

II
A 27078